

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

Artūras Grimaila

Teisės fakulteto, civilinės teisės specializacijos, magistrantūros nuolatinių studijų II kurso
studentas

**PRIŠPRIŠINĖS PAREIGOS VYKDYMO SULAIKYMAS KAIP KREDITORIAUS
TEISIŲ GYNIMO PRIEMONĖ**

Darbo vadovas – prof. dr. E. Baranauskas

.....

Vilnius, 2012

TURINYS

IVADAS	3
1. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo samprata ir teisinė prigimtis	6
1.1. Kontinentinė teisė	6
1.2. Bendroji teisė	15
1.3. Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių (CISG).....	20
1.4. Tarptautinio pobūdžio <i>soft law</i> instrumentai (UNIDROIT principai ir PECL).....	23
1.5. Lietuvos teisė	26
2. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo įgyvendinimo sąlygos	32
2.1. Kreditoriaus sulaikomos vykdyti ir skolininko pažeistos pareigos ryšys	32
2.2. Skolininko pažeidimo rimtumas ir proporcingumo principas	44
2.3. Sutarties vykdymo tvarka ir kreditoriaus galimybė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą dėl numanomo skolininko pažeidimo	54
2.4. Informavimas apie priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą	61
3. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas ir daikto sulaikymo teisė	66
IŠVADOS	70
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS	74
LITERATŪROS SĄRAŠAS	77
SANTRAUKA	80
SUMMARY	81

IVADAS

Tyrimo aktualumas ir problema. Teisė yra reali tiek, kiek egzistuoja galimybių ją apginti. Todėl viena aktualiausių sutarčių teisės ir apskritai civilinės teisės temų yra susijusi su pažeistų teisių gynimo būdais. Tai lemia teisinio tikrumo bei teisėtų lūkesčių principai, kurie atitinkamai lemia visos civilinės apyvartos intensyvumą. Jeigu teisės subjektai nebus tikri dėl savo turimų teisių ir galimybių esant poreikiui jas apginti, jie vengs jomis naudotis (o nuo to gali nukentėti ir visa civilinė apyvarta – sumažės sudaromų sandorių arba didės jų sudarymo kaštai ir pan.). Tai parodo išskirtinę pažeistų teisių gynimo būdų reikšmę teisinei praktikai ir atitinkamai jų išsamios analizės teisės doktrinoje būtinybę.

Kas liečia prievolinius teisinius santykius, Lietuvos teisės doktrinoje plačiai analizuojami tokie pažeistų teisių gynimo būdai kaip sutarties nutraukimas, sandorių pripažinimas negaliojančiais ir civilinė atsakomybė, tačiau kita ne mažiau svarbi kreditoriaus teisių gynimo priemonė – priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas, autoriaus manymu, yra nepelnytai užmirštama. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra neteisminis kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdas. Tai reiškia, kad šis teisių gynimo būdas daugeliu atveju yra pirmoji priemonė, kuria kreditorius siekia (ir turėtų siekti) apginti savo pažeistas teises, ir tuo pačiu jam labiausiai prieinama teisių gynimo priemonė, nes ji yra priklausoma pirmiausia nuo paties kreditoriaus veiksmų. Visa tai rodo priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo reikšmę kreditoriui. Todėl jis turi tiksliai ir konkrečiai žinoti visas priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo įgyvendinimo sąlygas ir teises pasekmes.

Šio tyrimo problemą sudaro tai, kad Lietuvos teisės doktrinoje dar nebuvo plačiau ir išsamiau analizuotas priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo institutas. Nebuvo analizuotas teorinis šio teisių gynimo būdo pagrindimas, nebuvo išskirti principai, kuriais jis remiasi ir kuriais jis turėtų būti aiškinamas bei taikomas, nebuvo paaiškinta pati priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo samprata, jo santykis su kitais pažeistų teisių gynimo būdais (pagrindinis klausimas čia, kas patenka į priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo sąvoką, nes Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse vieno instituto tokiu pavadinimu nėra) bei konkrečios jo įgyvendinimo (teisėto panaudojimo) sąlygos.

Neatsakius į aukščiau paminėtus (ir kitus panašius) klausimus, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas negalės būti iš tiesų efektyvus kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdas. Tik tiksliai ir konkrečiai žinodamas, kokios yra priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo įgyvendinimo sąlygos ir teisinės pasekmės, kreditorius bus linkęs naudotis šia priemone. Priešingu atveju, kreditoriai savo pažeistas teises sieks apginti kitomis priemonėmis, tokiomis

kaip sutarties nutraukimas ar nuostolių atlyginimas, kurios, žinoma, turi savų pliusų, tačiau nesuteikia to pranašumo, kurį galėtų suteikti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas – operatyvumas, neteisminis (privatus) pobūdis, sutartinių santykių išsaugojimas (kas visos civilinės apyvartos kontekste visada yra geriau, negu „griaunamasis“ sutarties nutraukimo ar jos pripažinimo negaliojančia poveikis) ir pan.

Temos naujumas ir ištyrimo lygmuo. Kaip minėta, Lietuvos teisės doktrinoje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas nebuvo detaliau analizuotas. Išskirti galima nebent prof. E. Baranausko trumpą daikto sulaikymo ir priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo santykio analizę naujajame daiktinės teisės vadovėlyje, prof. V. Mikelėno sutarčių teisės lyginamąją analizę, kurioje šiek tiek buvo paliesti sutarties vykdymo sustabdymo klausimai, ir taip pat Dr. S. Drazdausko disertaciją „*Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei*“. Tuo tarpu užsienio teisės doktrinoje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra analizuojamas žymiai plačiau. Pirmiausia išskirti reikia prof. G. H. Treitel fundamentalų veikalą „*Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*“ bei prof. H. Beale ir kitų autorių lyginamąją sutarčių teisės studiją „*Cases, Materials and Text on Contract Law*“. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas taip pat nagrinėjamas D. Nyer, D., H. J. Karton ir kitų autorių darbuose.

Tyrimo teorinė ir praktinė reikšmė. *Teorinė darbo reikšmė* pasireiškia tuo, kad Lietuvos teisės doktrinoje dar nebuvo atlikta išsami lyginamoji ir sisteminė priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo sampratos analizė. *Praktinė darbo reikšmė* pasireiškia *visų pirma* tuo, kad atlikta lyginamoji priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo sampratos analizė parodys Lietuvos teisinio reguliavimo problemas šioje srityje, bus išryškintas teisinio reguliavimo prieštaringumas ir sistemiškumo trūkumas. *Antra*, darbe bus pateikti atsakymai į kai kuriuos praktinius priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo taikymo probleminius klausimus, kurie kyla ir/ar galėtų kilti aiškinant bei taikant šį institutą Lietuvos teismų praktikoje.

Tyrimo objektas. Priešpriešinės pareigos vykdymo dėl skolininko pareigos pažeidimo arba numanomo pažeidimo sulaikymas sutartiniuose santykiuose.

Tyrimo dalykas. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo instituto teisinis reguliavimas, jo taikymas teismų praktikoje ir aiškinimas teisės doktrinoje.

Tyrimo tikslas. Magistro baigiamojo darbo tyrimo tikslas yra išanalizuoti ir atskleisti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo įgyvendinimo problematiką teisinėje praktikoje bei pasiūlyti kylančių ir/ar galimai kiliančių problemų, susijusių su šio instituto taikymu ir aiškinimu, sprendimo būdus.

Iškeltam tyrimo tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

1) Lyginamuoju metodu atskleisti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo sampratą, įtvirtintą Lietuvos teisėje;

2) Atsižvelgiant į priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo sampratą ir šiam institutui keliamus tikslus, nustatyti, kaip teisinėje praktikoje turėtų būti aiškinamos ir taikomos priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo įgyvendinimo sąlygos;

3) Nustatyti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo ir daikto sulaikymo institutų tarpusavio santykį bei kiekvieno iš jų realią naudą kreditoriui.

Atsižvelgiant į nustatytą tikslą ir jam pasiekti keliamus uždavinius, formuluojamos tokios magistro baigiamojo darbo **hipotezės (arba ginamieji teiginiai)**:

1) Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra dvilypė sąvoka, talpinanti savyje du institutus – prievolės vykdymo sustabdymą ir sutarties vykdymo sustabdymą;

2) Pagrindinis priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo instituto sutartiniuose santykiuose tikslas yra išsaugoti sutartinius santykius, paskatinti skolininką pašalinti pažeidimus bei įvykdyti savo įsipareigojimus (*favor contractus* principas);

3) Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra patogi kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdų priemonė, jeigu jis yra aiškinamas atsižvelgiant į jam keliamus tikslus, susijusius su *favor contractus* principu.

Tyrimo metodai. Aukščiau nurodyti magistrinio darbo uždaviniai lemia, kad jiems pasiekti pasitelkiami šie metodai:

1) *Istorinis ir lyginamasis metodai* bus pasitelkti siekiant atskleisti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo istorines ištakas, aiškinimą ir taikymą skirtingos tradicijos teisinėse sistemose bei tarptautinio pobūdžio dokumentuose;

2) *Teleologinis metodas* bus pasitelktas aiškinant priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo įgyvendinimo sąlygas;

3) *Sisteminio metodo* pagalba bus atskleistas priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo ir daikto sulaikymo instituto tarpusavio santykis.

Tuo tarpu tokie *fundamentiniai teisės tyrimo metodai, kaip lingvistinis, loginis ir apibendrinamasis* bus plačiai ir nuolat naudojami visame darbe.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dėstomoji (pagrindinė) dalis ir baigiamoji dalis. Dėstomąją dalį sudaro trys savarankiški skyriai, kurių kiekvienas turi savas struktūrines dalis (poskyrius). Savo ruožtu baigiamąją darbo dalį sudaro pateikiamos išvados, pasiūlymai ir rekomendacijos, darbe naudotos literatūros sąrašas bei paties darbo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

1. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo samprata ir teisinė prigimtis

Pirmajame darbo skyriuje bus nagrinėjama priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo samprata ir teisinė prigimtis kontinentinėje, bendrojoje teisėje, tarptautinio pobūdžio dokumentuose ir Lietuvos teisėje. Ši analizė padės atskleisti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo, kaip teisių gynimo būdo, struktūrą (elementus), teisės principus (tikslus), kuriais jis yra grindžiamas ir kuriais turėtų būti aiškinamas bei taikomas teisinėje praktikoje, bei kai kurias sistemines Lietuvos teisinio reguliavimo problemas šioje srityje.

1.1. Kontinentinė teisė

Interesą sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą kreditorius¹ gali turėti ne tik sutartiniuose, bet ir kituose prievoliniuose teisiniuose santykiuose (pavyzdžiui, restitucijos teisiniuose santykiuose), o tam tikrais atvejais net ir ne dėl tos pačios sutarties, kurios vykdymą kreditorius nori sulaikyti, pažeidimo, todėl priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą galima laikyti bendro pobūdžio sąvoka (arba kreditoriaus teise), talpinančia savyje du institutus, kurie Lietuvos teisėje vadinami prievolės vykdymo sustabdymu ir sutarties vykdymo sustabdymu. Atitinkamai dėl šios priežasties ir priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo, kaip kreditoriaus teisių gynimo priemonės, teisinė prigimtis yra dvejopa. *Pirmiausia*, prievolės vykdymo sustabdymas gali būti kildinamas iš sulaikymo teisės (lot. *ius retentionis*), kuri istoriškai iš pradžių buvo siejama tik su materialaus daikto sulaikymu. *Antra*, sutarties vykdymo sustabdymas kontinentinėje teisėje yra žinomas *exceptio non adimpleti contractus* principo forma. Vadinasi, tam, kad atskleistume priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teisinę prigimtį kontinentinėje teisėje, būtina tai daryti analizuojant *ius retentionis* ir *exceptio non adimpleti contractus* institutus.

Ius retentionis ir prievolės vykdymo sustabdymas. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo kontekste sulaikymo teisė (lot. *ius retentionis*, angl. *right of retention*) gali būti suvokiama plačiąja ir siaurąja prasmėmis. Siaurąja prasme sulaikymo teisė yra tradicinis daikto sulaikymo institutas, pagal kurį kreditorius turi teisę sulaikyti daiktą tol, kol skolininkas įvykdys savo prievolę kreditoriui. Tuo tarpu sulaikymo teisė plačiąja prasme suteikia kreditoriui teisę sulaikyti ne tik materialų daiktą, bet ir savo prievolės vykdymą².

¹ Kadangi priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas šiame darbe nagrinėjamas kaip pažeistų teisių gynimo būdas, tai asmuo, konkrečiu atveju turintis teisę pasinaudoti juo, yra vadinamas kreditoriumi, o asmuo, į kurį priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra nukreiptas, – skolininku.

² Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 313.

Istoriškai pirmiau susiformavo daikto sulaikymo arba specialioji sulaikymo teisė³. Nors senovės Romos juristai ir nebuvo suformulavę savarankiško daikto sulaikymo teisės instituto, šios teisinės konstrukcijos ištakos neabejotinai glūdi romėnų teisėje⁴. Romėnų teisėje *ius retentionis* iš pradžių buvo taikoma įkeitimo teisiniuose santykiuose prieš įkaito davėją. Kreditorius galėjo sulaikyti įkaitą iki kol jam bus atlygintos būtinos įkaito išlaikymo išlaidos⁵. Vėliau daikto sulaikymo teisė buvo pripažinta ir kituose santykiuose. Buvo vadovaujama principu *debitum cum re iunctum* (liet. *skola, susijusi su daiktu*), pagal kurį kreditorius galėdavo reikalauti iš daikto savininko atlyginti išlaidas ar nuostolius, kurie atsirado dėl to konkretaus daikto⁶. Šiuo ankstyvuojū laikotarpiu *ius retentionis* buvo siejama tik su materialiu daiktu sulaikymu. Tačiau vystantis ekonominei ir civilinei apyvartai, atsirandant vis naujoms turto formoms buvo pastebėta, kad kreditoriaus interesams apginti nebepakanka tik tokios sulaikymo teisės, kuri gali būti nukreipta išimtinai į materialų daiktą. Todėl ilgainiui buvo pripažinta ir bendra kreditoriaus teisė sulaikyti prievolės vykdymą (angl. *right to withhold performance, right to suspend performance*). Būtent dėl šios priežasties galima išskirti bendrąją ir specialiąją sulaikymo teisę.

Jog šiuolaikinėje civilinėje teisėje yra skiriama specialioji (daikto sulaikymo) ir bendroji sulaikymo teisė (arba prievolės vykdymo sustabdymas), puikiai iliustruoja Olandijos ir Vokietijos teisinis reguliavimas. Olandijos CK kreditoriui suteikia daikto sulaikymo teisę (Olandijos CK 3.10.4 skyrius „*Right of retention*“) ir teisę sustabdyti prievolės vykdymą (Olandijos CK 6.1.7 skyrius „*Right to withhold performance*“)⁷. Pažymėtina, kad Olandijoje pripažįstama, jog daikto sulaikymo teisė yra bendrosios teisės sustabdyti prievolės vykdymą speciali forma⁸. Vokietijos CK 273 str. (vok. *Zurückbehaltungsrecht*) numato labai plačios apimties sulaikymo teisę, į kurią patenka tiek daikto sulaikymas, tiek prievolės vykdymo sustabdymas. Vokietijos CK 273 str. 1 d. apibrėžia bendrąją sulaikymo teisę, o to paties straipsnio 2 d. nustato specialią (daikto) sulaikymo teisę⁹. Šveicarijos teisėje taip pat yra

³ Toliau šiame magistriniame darbe sulaikymo teisė siaurąja ir plačiąja prasme bus vadinama atitinkamai specialiąja ir bendrąja sulaikymo teise.

⁴ Dambrauskaitė, A. *Daikto sulaikymas – alternatyvus prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas?* // Prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų teisinės problemos: teminis straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001, p. 59.

⁵ Baranauskas, E. *et al. Daiktinė teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 285.

⁶ Dambrauskaitė, A. *Daikto sulaikymas – alternatyvus prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas?* // Prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų teisinės problemos: teminis straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001, p. 59.

⁷ Olandijos civilinis kodeksas // <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook066.htm>; prisijungimo laikas: 2012-04-06.

⁸ Van Erp, J. H. M., van Vliet, L. P. W. *Real and Personal Security* // Electronic Journal of Comparative Law, 2002, Vol. 6.4. // <http://www.ejcl.org/64/art64-7.html>; prisijungimo laikas: 2012-04-06; Hartkamp, S. A. *Contract Law in the Netherlands*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2011, p. 150.

⁹ Vokietijos civilinis kodeksas // http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/; prisijungimo laikas: 2012-04-06.

išskiriama tokio paties pobūdžio sulaikymo teisė (vok. *Retentionsrecht*) kaip ir Vokietijoje, nors teisiniame reguliavime *expressis verbis* nėra įtvirtinta¹⁰.

Tačiau ne visose kontinento šalyse iš daikto sulaikymo teisės buvo išskirta bendroji sulaikymo teisė arba prievolės vykdymo sustabdymas. Pavyzdžiui, Prancūzijoje, kurioje yra žinomas daikto sulaikymo institutas (pranc. *droit de rétention*), prievolės vykdymo sustabdymas yra kildinamas iš *exceptio non adimpleti contractus* principo, kuriuo pirmiausia yra grindžiamas sutarties vykdymo sustabdymas¹¹. Reikia pažymėti, kad Prancūzijos CK nėra įtvirtinta ir bendroji sutarties vykdymo sustabdymo teisė. Manoma, kad Prancūzijos CK nebuvo įtvirtinta bendro pobūdžio prievolės vykdymo ar sutarties vykdymo sustabdymo teisė dėl vyravusio bendro neigiamo požiūrio į savigyną (angl. *self-help*)¹². Tačiau galiausiai teisės doktrina ir teismų praktika Prancūzijoje tiek sutarties vykdymo sustabdymo teisę, tiek prievolės vykdymo sustabdymo teisę išvedė iš atskiruose kodekso straipsniuose įtvirtintų specialiųjų priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo atvejų, nors ir prievolės vykdymo sustabdymas, ir sutarties vykdymo sustabdymas vadinami *exceptio non adimpleti contractus* pavadinimu¹³, kas kitose kontinento šalyse (Vokietijoje, Olandijoje) reikštų tik sutarties vykdymo sustabdymą¹⁴.

Vokietijoje ir Olandijoje bendroji sulaikymo teisė yra grindžiama sąžiningumo (lot. *bonae fidei*) principu. Teigiama, kad bendro pobūdžio prievolės vykdymo sustabdymo teisė yra *lex specialis* bendrojo sąžiningumo principo atžvilgiu¹⁵. Vokietijoje sulaikymo teisės prigimtis yra paaiškinama gynybos teorija (angl. *defence theory*, vok. *Einredetheorie*). Pagal šią teoriją skolininko prievolės pažeidimo atveju faktinės aplinkybės sukuria kreditoriui priešpriešinę (jo pareigai skolininkui) teisę (vok. *Gegenrecht*), kuri suteikia kreditoriui teisinį pagrindą sulaikyti savo pareigos skolininkui vykdymą¹⁶.

Exceptio non adimpleti contractus (sutarties vykdymo sustabdymas). Priešingai nei daugelis šiuolaikinių civilinės teisės institutų, kreditoriaus teisė sustabdyti sutarties vykdymą galutinai susiformavo ne romėnų, o kanonų teisėje ir buvo vadinama *exceptio non adimpleti contractus*¹⁷. Išvertus pažodžiui iš lotynų kalbos *exceptio non adimpleti contractus* reiškia

¹⁰ Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 314.

¹¹ Ten pat, p. 313.

¹² Nicholas, B. *The French Law of Contract. Second Edition*. Oxford: Clarendon, 1992, p. 213.

¹³ Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 313; Nyer, D. *Withholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* *Pace International Law Review*, 2006, Vol. 18(29), p. 47.

¹⁴ Pavyzdžiui, Olandijos ir Vokietijos CK be bendrosios sulaikymo teisės atskirai įtvirtina ir sutarties vykdymo sustabdymo teisę.

¹⁵ Hesselink, W. M. *The Concept of Good Faith. In Hartkamp, A. et al. Towards a European Civil Code. Third Edition*. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004, p. 484.

¹⁶ Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 316-317.

¹⁷ Nyer, D. *Withholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* *Pace International Law Review*, 2006, Vol. 18(29), p. 46.

„neįvykdytos sutarties gynyba“ (angl. *defence of unperformed contract*)¹⁸. Kanonų teisėje *exceptio non adimpleti contractus* principas buvo grindžiamas moraline maksima „*non servanti fidei non est fides servanda*“ (tas, kuriam žodžio nebuvo laikytasi, pats gali nesilaikyti savo žodžio)¹⁹. Tačiau *exceptio non adimpleti contractus* principas kanonų teisėje nebuvo visiškai naujas, jo ištakos siekia ir romėnų teisę.

Bendraja prasme *exceptio* romėnų teisėje buvo laikomas specialiu atsakovo gynybos nuo ieškovo jam pareikšto ieškinio būdu. Jis susiformavo formuliniame procese, kuriame išklauses šalių paaiškinimų, pretorius nustatydavo teisinę ginčo esmę ir išdėstydavo ją specialiaame rašte (*formula*) teisėjui²⁰, ir buvo suprantamas kaip pretoriaus į formule įrašomas išskirtinis papildymas, pagal kurį, remdamasis atsakovo atsikirtimais (kai šis iš esmės pripažino ieškovo teisę, bet nurodė aplinkybes, kurioms esant įgyvendinti ją neteisinga), pretorius dėtė *condemnatio* neigiamą sąlygą, kad išvengtų atsakovo nuteisimo²¹. Pavyzdžiui, romėnų teisėje buvo žinomi tokie atsakovo gynybos nuo jam pareikšto ieškinio būdai kaip *exceptio metus*²² ir *exceptio doli*²³, reiškė, jog tuo atveju, kai sutartis buvo sudaryta panaudojant prievartą (fizinę ar psichinę) arba apgaulę, atsakovui iš jos negalėjo atsirasti jokios ieškovui vykdytinos pareigos, todėl ieškovo pareikštas ieškinys atsakovui dėl jų vykdymo turėjo būti atmestas. Anot prof. R. Zimmermann, tiek *exceptio metus*, tiek *exceptio doli* prigimtis slypi *bonae fidei iudicia* procese²⁴, kuriame ieškovo pareikšti reikalavimai turėjo būti sprendžiami vadovaujantis bendroju sąžiningumo principu (*bonae fidei*). Taigi, buvo laikoma, kad versti asmenį vykdyti per prievartą arba apgaulę sudarytą sutartį būtų nesąžininga ir neteisinga.

*Exceptio non adimpleti contractus*²⁵, panašiai kaip ir *exceptio metus* ir *exceptio doli*, reiškė, kad atsakovui neatsiranda vykdytinos pareigos iš tokios sutarties, kurios pats ieškovas pirmiau neįvykdė²⁶. Neatsiradus vykdytinai atsakovo pareigai, negalėjo atsirasti ir atitinkama ieškovo reikalavimo teisė, todėl ieškovo ieškinys turėjo būti atmestas. Prof. R. Zimmermann teigimu, nors *exceptio non adimpleti contractus* principas, kaip atsakovo teisė sulaikyti savo pareigos vykdymą, savo tokį pavadinimą įgavo tik 15 amžiuje, jis taip pat (kaip ir *exceptio metus* bei *exceptio doli*) buvo būdingas romėnų *bonae fidei iudicia* procesui. Teisėjas, vadovaudamasis *ex*

¹⁸ Nicholas, B. *The French Law of Contract. Second Edition*. Oxford: Clarendon, 1992, p. 213.

¹⁹ O'Neill, p., Salam, N. *Is the Exceptio Non Adimpleti Contractus Part of the New Lex Mercatoria*. In Gaillard, E. et al. *Transnational Rules in International Commercial Arbitration*. Paris: ICC. Pub. S. A. 1993, Vol. 480(4), p. 152 // <http://www.trans-lex.org/116000>; prisijungimo laikas: 2012-04-06.

²⁰ Nekrošius, I. et al. *Romėnų teisė. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 40.

²¹ Ten pat, p. 42.

²² Ten pat, p. 220.

²³ Vitkevičius, p. S. *Romėnų privatinės teisės sutartys*. Mokomasis leidinys. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 17.

²⁴ Zimmermann, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996, p. 663.

²⁵ Toliau *exception non adimpleti contractus* principas sutrumpintai taip pat bus vadinamas tiesiog *exceptio*.

²⁶ Karton, D. H. J. *Contract Law in International Commercial Arbitration: the Case of Suspension of Performance*. *International and Comparative Law Quarterly*, 2009, Vol. 58(4), p. 868.

bonae fidei sąlyga *actiones empti, venditi, locati* ir *conducti* formulėse, turėjo atsižvelgti į tai, ar ieškovas, pareiškęs ieškinį atsakovui, pats įvykdė savo prievolę jam, ir jeigu ieškovas iki teismo sprendimo priėmimo to nebuvo padaręs, ieškovo ieškinys buvo atmetamas²⁷.

Exceptio principą iš kanonų (ir tuo pačiu iš romėnų) teisės galiausiai perėmė visas kontinentas. Vienose šalyse jis buvo aiškiai įtvirtintas kodeksuose kaip bendrasis sutarčių teisės principas (pavyzdžiui, Vokietijos civilinio kodekso 320 str., Šveicarijos prievolių kodekso 82 str., Italijos civilinio kodekso 1460 str., Kanados Kvebeko provincijos civilinio kodekso 1591 str.), o kitose – tik specialiuose sutartiniuose santykiuose (pavyzdžiui, Prancūzijos civilinio kodekso 1612, 1653, 1704, 1948 str., Austrijos civilinio kodekso 1052, 1060 str., Ispanijos civilinio kodekso 1466 str., Belgijos civilinio kodekso 1612 ir 1613 str., Liuksemburgo civilinio kodekso 1653 ir 1707 str.), tačiau teismų praktikos ir teisės mokslo ši kreditoriaus teisė vėliau vis vien buvo pripažinta bendroju sutarčių teisės principu²⁸. Visas civilinės teisės tradicijos šalis šio instituto atžvilgiu vienija tai, kad jis yra laikomas savarankišku pažeistų teisių gynbos būdu ir yra aiškiai atskiriamas nuo sutarties nutraukimo. Šis atskyrimas pasireiškia dvejopai. *Pirma*, sutarties vykdymo sustabdymas nuo sutarties nutraukimo skiriasi tuo, kad sutarties vykdymo sustabdymu nėra siekiama „sugriauti“ sutarties, t.y. pasitraukti iš sutartinių santykių, o kaip tik paskatinti skolininką ją įvykdyti. Prof. G. H. Treitel teigimu, kontinentinės teisės sistemos šalyse kreditorius yra linkęs taikyti sutarties vykdymo sustabdymą dviem atvejais: (1) kai jis nori išsaugoti sutartinius santykius, užtikrindamas sutarties įvykdymą; (2) kai skolininko įvykdyto sutarties pažeidimo nepakanka sutarčiai nutraukti, tačiau pakanka sutarties vykdymui sustabdyti²⁹ (priklausomai nuo to, ar atitinkamoje teisinėje sistemoje yra pripažįstamas sutarties vykdymo sustabdymas nesant esminio sutarties pažeidimo). *Antra*, teisė sustabdyti sutarties vykdymą yra grynai privatus kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdas, kai teisės nutraukti sutartį įgyvendinimas neretai yra tik teisminis (pavyzdžiui, kaip Prancūzijoje)³⁰. Todėl tose kontinentinės teisės sistemos šalyse, kuriose sutarties nutraukimo procedūra yra sudėtinga ir formalė, sutarties vykdymo sustabdymas yra patogi kreditoriaus teisių gynbos priemonė. Vis dėlto, sutarties vykdymo sustabdymas dažnai laikomas tik laikinu (angl. *dilatory, temporary*

²⁷ Zimmermann, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996, p. 663.

²⁸ Karton, D. H. J. *Contract Law in International Commercial Arbitration: the Case of Suspension of Performance*. *International and Comparative Law Quarterly*, 2009, Vol. 58(4), p. 866; Nyer, D. *Withholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* *Pace International Law Review*, 2006, Vol. 18(29), p. 47; Bar, V., Clive, E. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Full Edition. Volume I*. Munich: European law publishers, 2009, p. 847.

²⁹ Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 311.

³⁰ Beale, H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 905.

plea) kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdu³¹ ir tam tikra „preliudija“ į kitus teisių gynbos būdus. Pavyzdžiui, pardavėjui perdavus pirkėjui netinkamos kokybės daiktą, pirkėjas gali sulaikyti savo priešpriešinės pareigos mokėti kainą už jį vykdymą, tačiau jei pardavėjas yra nesąžiningas ir tai jo visiškai neskatina ir nemotyvuoja pašalinti sutarties pažeidimo, tai pirkėjas, siekdamas apginti savo teises, iš esmės neturi kito pasirinkimo, kaip tik taikyti kitus konkrečiu atveju jam prieinamus teisių gynbos būdus (pavyzdžiui, nutraukti sutartį, reikalauti proporcingo kainos sumažinimo ir pan.). Tokiu atveju kreditorius, taikydamas sutarties vykdymo sustabdymą, užimą tam tikrą laukiamąją poziciją, nes nežino, kaip tai paveiks skolininką ir ar jam galiausiai reikės imtis drastiškesnių priemonių savo pažeistoms teisėms apginti.

Prancūzijos teisės moksle yra teigiama, kad sutarties vykdymo sustabdymas (pranc. *l'exception d'inexécution*) yra savigynos priemonė, kuri nėra pavaldi tiesioginei teismo kontrolei, įgalinanti daryti spaudimą skolininkui, o šios kreditoriaus teisės teorinis pagrindimas slypi sutarties pagrindo (pranc. *cause*) doktrinoje³². Šio pagrindimo esmė tokia: sutartyse, kuriose jos šalys turi abipuses teises ir pareigas, vienos šalies pareigos vykdymo pagrindas (pranc. *cause*) yra kitos šalies pareigos įvykdymas, todėl šios pareigos neįvykdymo atveju išnyksta pagrindas kitai pareigai vykdyti³³. Prancūzijos teisės doktrinoje taip pat teigiama, jog *exceptio* pagrindas randamas „numanomoje sutarties šalių valioje“ (angl. *implied will of the parties*)³⁴. Prancūzijos teismų praktikoje sutarties vykdymo sustabdymas yra grindžiamas sąžiningumo principu bei *connexité* (liet. *sąryšis, giminingumas*) doktrina, pagal kurią tam, kad pateisinti kreditoriaus priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą, skolininko ir kreditoriaus pareigos turi būti susijusios tam tikru ryšiu³⁵. Prancūzijoje pabrėžiamas ir tam tikras prievartinis sutarties vykdymo sustabdymo efektas³⁶.

Vokietijoje taip pat nėra vieningo sutarties vykdymo sustabdymo pagrindimo. Vyrauja dvi teorijos. Pirmoji yra vieningų mainų teorija (angl. *unified exchange theory*, vok. *Theorie des einheitlichen Austauschpuchs*), pagal kurią kiekviena sinalagmatinės sutarties šalis turi pareigą vykdyti ją tik su sąlyga, kad ją vykdys kontrahentas. Antroji – gynybos teorija (angl. *defence theory*, vok. *Einredetheorie*), pagal kurią, jos šalininkų teigimu, kreditoriaus ir skolininko reikalavimai vykdyti sutartį iš principo yra nepriklausomi ir susiję tik tiek, kiek kreditorius remiasi *exceptio* principu ir teigia, jog jo pareiga netapo vykdytina, nes kita šalis

³¹ Nyer, D. *Withholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* Pace International Law Review, 2006, Vol. 18(29), p. 46.

³² Beale, H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 906-907.

³³ Nicholas, B. *The French Law of Contract. Second Edition*. Oxford: Clarendon, 1992, p. 214.

³⁴ O'Neill, p., Salam, N. *Is the Exceptio Non Adimpleti Contractus Part of the New Lex Mercatoria*. In Gaillard, E. *et al. Transnational Rules in International Commercial Arbitration*. Paris: ICC. Pub. S. A. 1993, Vol. 480(4), p. 155. // <http://www.trans-lex.org/116000>; prisijungimo laikas: 2012-04-06.

³⁵ Beale, H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 906-907.

³⁶ Ten pat, p. 896.

neįvykdė savo pareigos. Šiuo atveju *exceptio* laikomas bendrosios sulaikymo teisės (angl. *right of retention*, vok. *Zurückbehaltungsrecht*) specialiuoju atveju, taikomu santykiuose, susiklostančiuose sinalagmatinių sutarčių pagrindu. Vieningų mainų teorijos šalininkai nepritarė tam, teigdami, jog jei *exceptio* iš tikrųjų būtų tik bendrosios sulaikymo teisės atvejis, tai kreditoriaus pareiga būtų vykdytina, o *exceptio* taikymas tik teisiškai pateisintų jos nevykdymą, kadangi tikroji gynybos (vok. *Einrede*) (kuria grindžiama ir bendroji sulaikymo teisė) teorijos esmė yra ta, jog faktinės aplinkybės sukuria kreditoriui priešpriešinę teisę (vok. *Gegenrecht*), kuri suteikia kreditoriui teisinį pagrindą sulaikyti savo pareigos vykdymą³⁷. Tuo tarpu *exceptio* prigimtis, pagal vieningų mainų teoriją, slypi tame, jog kreditoriaus pareiga dėl skolininko pažeidimo netapo vykdytina ne dėl kažkokios kreditoriui atsiradusios priešpriešinės teisės, o būtent dėl paties skolininko sutarties pažeidimo³⁸. Vis dėlto, Vokietijoje dominuoja gynybos teorija, pagal kurią *exceptio* yra tik specialusis sulaikymo teisės atvejis³⁹.

Reikia pažymėti, kad Vokietijoje *exceptio* taikymo apimtis yra labai siaura ir apribota tik sinalagmatinėmis sutartimis. Tačiau manytina, kad taip yra tik dėl to, kad Vokietijoje yra pripažįstama labai plačios apimties bendroji sulaikymo teisė (Vokietijos CK 273 str.), todėl apie tas šalis, kuriose jos nėra arba ji yra siauresnės apimties, to nebūtų galima pasakyti. Atitinkamai tose šalyse *exceptio* principo taikymo apimtis yra platesnė. Pavyzdžiui, tai gerai iliustruoja tai, kad Vokietijoje kreditoriui siekiant taikyti bendrąją sulaikymo teisę ir sustabdyti prievolės vykdymą ne sinalagmatinėje sutartyje arba net ne sutartiniuose santykiuose, reikalaujama tik ryšio tarp sulaikomos vykdyti ir pažeistos pareigos (vok. *konnexität*)⁴⁰, kai tuo tarpu Prancūzijoje *connexité* doktrina yra grindžiamas būtent *exceptio*, kuris nėra ribojamas tik sinalagmatinėmis sutartimis ir todėl atlieka tokią funkciją, kurią Vokietijoje (ir Olandijoje) atliktų bendroji sulaikymo teisė (prievolės vykdymo sustabdymas). Austrijoje taip pat pripažįstamas platesnės apimties *exceptio*, nei Vokietijoje⁴¹.

Teisinėje literatūroje taip pat nurodoma, kad kontinentinėje teisėje tam tikrą įtaką sutarties vykdymo sustabdymui galimai padarė joje pripažįstamas koncepcinis prievolės įvykdymo natūra (angl. *specific performance*), kaip kreditoriaus pažeistų teisių gynybos būdo, pirmumas (angl. *primacy*) prieš kitus teisių gynybos būdus (nors tokia mintis nėra toliau plėtojama)⁴². Bendrosios teisės sistemoje prievolės įvykdymas natūra yra išimtis iš bendros taisyklės, jog sutarties pažeidimo atveju skolininkas turi atlyginti kreditoriui jo patirtus nuostolius. Tuo tarpu kontinentinėje teisėje pripažįstama, jog prievolės įvykdymas natūra yra pirminis kreditoriaus

³⁷ Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 316-317.

³⁸ Plačiau apie tai magistrinio darbo dalyje apie prievolės vykdymo sustabdymo ir *exceptio* santykį.

³⁹ Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 316.

⁴⁰ Ten pat, p. 315.

⁴¹ Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 287.

⁴² Beale, H. et al. *Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 906-907.

pažeistų teisių gynybos būdas⁴³. Prancūzijoje tai grindžiama sutarties privalomumo principu. Laikoma, kad nesuteikus kreditoriui teisės į prievolės įvykdymą natūra, sutartis turės mažiau privalomosios galios (angl. *less binding force*)⁴⁴. Pritaikant šią argumentaciją sutarties vykdymo sustabdymui, būtų galima sakyti, jog kontinentinėje teisėje kreditoriui toks savarankiškas pažeistų teisių gynybos būdas yra suteiktas dėl tos pačios priežasties – sutarties privalomumo principo, kadangi lygiai taip pat kaip ir prievolės įvykdymas natūra, taip ir sutarties vykdymo sustabdymas yra nukreiptas į sutarties išsaugojimą ir jos įvykdymą, o ne sutartinių santykių „sugriovimą“. Sutarties vykdymo sustabdymo atveju tai pasireiškia per skolininkui daromą spaudimą, kuris skatina, motyvuoja jį įvykdyti savo sutartinius įsipareigojimus. Todėl, autoriaus manymu, tam tikra prasme sutarties vykdymo sustabdymas kontinentinėje teisėje (kartu su prievolės įvykdymu natūra) taip pat galėtų būti laikomas pirminiu kreditoriaus pažeistų teisių gynybos būdu, ypač atsižvelgiant į jo paprastumą ir prieinamumą kreditoriui. Dėl šios priežasties autoriaus manymu, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas negali būti leidžiamas tais atvejais, jei nebūtų leidžiamas reikalavimas įvykdyti sutartinę prievolę natūra. Kontinentinės teisės tradicijos šalyse sutarties įvykdymas natūra dažniausiai yra draudžiamas tuomet, kai tai padaryti yra neįmanoma, skolininkas patirtų dėl to neproporcingai daug išlaidų, prievolė yra asmeninio pobūdžio ir pan.⁴⁵.

Apibendrinant visa tai, kas buvo išdėstyta, galima trumpai pateikti tokį sutarties vykdymo sustabdymo apibūdinimą kontinentinėje teisėje: tai savarankiškas neteisminis kreditoriaus pažeistų teisių gynybos būdas ir savigynos priemonė, pagrįsta sąžiningumo principu ir nukreipta į sutartinių santykių išsaugojimą, kuria kreditorius, darydamas atitinkamą spaudimą skolininkui, skatina jį įvykdyti sutartį.

Prievolės vykdymo sustabdymo ir exceptio non adimpleti contractus santykis. Kaip matyti, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas vienoje kontinento šalyse įtvirtintas tiek prievolės vykdymo sustabdymo (bendroji sulaikymo teisė), taikytino visuose prievoliniuose teisiniuose santykiuose, tiek sutarties vykdymo sustabdymo (*exceptio non adimpleti contractus*), taikytino tik sutartiniuose santykiuose, susiklostančiuose sinalagmatinių sutarčių pagrindu, forma, tuo tarpu kitose kontinento šalyse priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra išvedamas iš (ir pagrindžiamas) *exceptio non adimpleti contractus* principo. Todėl būtina paanalizuoti, koks yra prievolės vykdymo sustabdymo ir *exceptio* santykis.

⁴³ Jakutytė-Sungailienė, A. *The Application of Specific Performance in Contractual Relationships* // Jurisprudencija, 2010, Nr. 2(6), p. 228; Beale, H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 834.

⁴⁴ Beale, H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 841.

⁴⁵ Apie tai plačiau žiūrėti: Beale, H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 855-887.

Teoriniu požiūriu prievolės vykdymo sustabdymas, kaip bendroji sulaikymo teisė, ir *exceptio non adimpleti contractus* yra skirtingos teisinės prigimties. Tai rodo, kad ir Vokietijos teisės doktrina, kurioje bendroji sulaikymo teisė grindžiama gynybos teorija (angl. *defence theory*, vok. *Einredetheorie*), o *exceptio* taip pat ir vieningų mainų teorija (angl. *unified exchange theory*, vok. *Theorie des einheitlichen Austauschanspruchs*), kuri netiktų bendrosios sulaikymo teisės pagrindimui. Prievolės vykdymo sustabdymo neišeitų pagrįsti ir sutarties pagrindo doktrina, kuria Prancūzijoje kartais yra grindžiamas *exceptio*. *Exceptio* esmę sudaro tai, kad sinalagmatinės sutarties šalys į sutartinius santykius įsitraukia tik dėl kitos šalies priešpriešinio įvykdymo ir interesą sutartį įvykdyti turi tik todėl, kad tikisi mainais už savo įvykdymą gauti kontrahento įvykdymą (vieningi mainai). Tuo tarpu akivaizdu, kad bendroji sulaikymo arba prievolės vykdymo sustabdymo teisė, būdama platesnio pobūdžio, negali būti grindžiama tokiais argumentais, kadangi kreditoriaus sulaikoma vykdyti ar skolininko pažeista pareiga šiuo atveju gali ir nebūti tokių „vieningų mainų“ dalis. Žinoma, šitoks teorinis (teisės pagrindimo prasme) atskyrimas labiau tinkamas kalbant apie tas kontinento šalis, kuriose yra atskiriamas prievolės vykdymo sustabdymas ir *exceptio*. Manytina, kad būtent dėl šios priežasties Prancūzijos teismų praktikoje *exceptio* yra labiau grindžiamas *connexité* doktrina ir bendroju sąžiningumo principu, kadangi sutarties pagrindo doktrina būtų pajėgi paaiškinti tik tokį *exceptio* modelį, kuris taikomas Vokietijoje ir Olandijoje. Prof. G. H. Treitel teigimu, būtent bendrosios sulaikymo teisės nebuvimas Prancūzijoje paskatino išplėsti *exceptio* ir tiems atvejams, kuriems, pavyzdžiui Vokietijoje, būtų taikoma bendroji sulaikymo teisė, o ne *exceptio*⁴⁶.

Atrodytų, jog šie teoriniai prievolės vykdymo sustabdymo ir *exceptio* skirtumai praktikoje nėra tokie reikšmingi, kadangi funkcinė prasme šie institutai, galima sakyti, sutampa. Tačiau tai būtų pernelyg skubota išvada. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad prievolės vykdymo sustabdymo teisinės pasekmės skiriasi nuo *exceptio* (siauresnio pobūdžio *exceptio*, kuris žinomas Vokietijoje ir Olandijoje) tuo, kad *exceptio*, priešingai, nei prievolės vykdymo sustabdymo, neįmanoma „įveikti“ skolininkui pateikiant adekvatų prievolės įvykdymo užtikrinimą (angl. *security*)⁴⁷. Taip yra todėl, kad *exceptio* principo esmė, kaip minėta, yra tame, jog kreditoriaus sulaikoma vykdyti ir skolininko pažeista prievolės yra tarpusavyje susijusios tiesioginiu ir abipusiu sinalagmatiniu ryšiu, t.y. kreditorius ir skolininkas sutartį sudaro tik siekdami gauti priešpriešinį įvykdymą vienas iš kito. Todėl ir *exceptio* tokiu atveju gali būti „įveiktas“ tik tinkamu skolininko prievolės įvykdymu. Leidžiant vienai iš šalių išvengti sutarties vykdymo sustabdymo pateikiant savo prievolių įvykdymo užtikrinimą būtų paneigta pati tokių sutartinių santykių esmė, nes kita šalis savo pareigą turėtų vykdyti negavusi realaus įvykdymo iš kitos

⁴⁶ Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 314.

⁴⁷ Ten pat, p. 317.

šalies. Pavyzdžiui, pirkėjui sulaikius kainos mokėjimą todėl, kad pardavėjas, turėjęs iki kainos sumokėjimo perduoti daiktą, jo pirkėjui neperdavė, negali pateikęs pirkėjui banko garantiją reikalauti iš jo kainos sumokėjimo. Banko garantijos pateikimas neatstoja daikto perdavimo (prievolės įvykdymo natūra), o pirkėjas kainą sumokėti turės tik tuomet, kai jam bus faktiškai perduotas daiktas. Tai gerai parodo Vokietijos CK 320 str. 1 d., kurioje teigiama, kad *exceptio* atveju netaikoma Vokietijos CK 273 str. 3 d., nustatanti skolininkui galimybę „įveikti“ sulaikymo teisę pateikiant prievolės įvykdymo užtikrinimą. Analogiška nuostata įtvirtinta ir Olandijos CK 6:264 str. Tuo tarpu prievolės vykdymo sustabdymo atveju skolininko adekvataus prievolės įvykdymo užtikrinimo pateikimas gali „įveikti“ kreditoriaus prievolės vykdymo sustabdymą, kadangi jis, kaip matysime, tam tikrais atvejais gali būti galimas ir dėl tokių pareigų pažeidimo, kurios nėra esminės sutarčiai, t.y. jų neįvykdymas nebūtinai reiškia, jog nebus pasiektas sutarties tikslas, jeigu likusi jos dalis bus vykdoma toliau⁴⁸.

Apibendrinant tai, kas buvo išdėstyta šiame poskyryje, darytina išvada, kad pateikta priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teisinės prigimties kontinentinėje teisėje analizė parodė, jog ši teisė susideda iš dviejų elementų (prievolės vykdymo sustabdymo ir sutarties vykdymo sustabdymo) ir todėl yra dvejopos teisinės prigimties. Viena vertus, ji kildinama iš sulaikymo teisės (*ius retentionis*), o kita vertus iš *exceptio non adimpleti contractus* principo. Buvo parodyta, kad skirtingose kontinento šalyse priklausomai nuo teisinio reguliavimo priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas gali būti įtvirtintas tiek prievolės vykdymo sustabdymo, tiek sutarties vykdymo sustabdymo (*exceptio*) forma (Vokietija, Olandija) arba kildinama tik iš *exceptio non adimpleti contractus* principo (Prancūzija). Nepaisant to, šios teisės turi savą specifiką, todėl jas derėtų skirti net ir tuo atveju, jeigu teisinis reguliavimas *expressis verbis* jų neišskiria. Visgi, tuo pačiu konstatuotina, kad prievolės vykdymo sustabdymas ir sutarties vykdymo sustabdymas turi daugiau panašumų, nei skirtumų, todėl prievolės vykdymo sustabdymas ir sutarties vykdymo sustabdymas kontinentinėje teisėje pagrįstai abu kartu gali būti vadinami vienu priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo terminu.

1.2. Bendroji teisė

Bendrojoje teisėje yra žinoma sulaikymo teisė. Anglosaksų teisės doktrinoje ir teisėkūroje vartojamas iš lotynų kalbos kilęs (lot. *ligamen*) ir per senąją prancūzų kalbą į anglų kalbą atėjęs

⁴⁸ Autoriaus manymu, *exceptio* prigimčiai paaiškinti dėl šios priežasties labiausiai tinkama yra vieningų mainų teorija (angl. *unified exchange theory*, vok. *Theorie des einheitlichen Austauschspuchs*), kadangi kildinant *exceptio* iš bendrosios sulaikymo teisės (gynybos teorija) liktų neatsakytas klausimas, kodėl sulaikymo teisė (ir bendroji, ir specialioji) gali būti „įveikta“ adekvataus prievolės įvykdymo užtikrinimo pateikimu, o *exceptio* – ne.

terminas „*lien*“, lietuviškai reiškiantis *ryšį, saitus*⁴⁹. Pavyzdžiui, bendrojoje teisėje pardavėjui suteikiama sulaikymo teisė į pirkėjui perduodamą daiktą, jeigu pirkėjas su juo neatsiskaito (angl. *unpaid seller's lien, right to withhold delivery*). Taip pat rangos sutartiniuose santykiuose užsakovui suteikiama teisė sulaikyti kainos mokėjimą iki kol rangovas atliks darbus (angl. *retention fund*)⁵⁰. Visgi, iš šių atskirų bendrojoje teisėje pripažįstamų sulaikymo teisės atvejų neišsivystė platesnio pobūdžio bendroji prievolės vykdymo sustabdymo teisė kaip kad įvyko kai kuriose kontinento šalyse. Tačiau bendrojoje teisėje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra pripažįstamas sutarties vykdymo sustabdymo forma, nors, kaip matysime, negali būti sutapatintas su kontinentinėje teisėje pripažįstamu *exceptio non adimpleti contractus* principu. Atsižvelgiant į tai, šiame poskyryje analizuosime tik sutarties vykdymo sustabdymą bendrojoje teisėje. Toliau kalbant apie bendrąją teisę, vartodami priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teisės sąvoką, turėsime omenyje būtent sutarties vykdymo sustabdymą.

Kreditoriaus teisė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą bendrosios teisės tradicijoje, kaip įprasta, yra teismų kūrybos rezultatas. Pirmasis toks precedentas pasirodė 1773 metais (*Kingston v. Preston* byla). Teisė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą bendrosios teisės tradicijoje buvo sukurta vadovaujantis „*conditions*“ doktrina sutarčių aiškinimo būdu. „*Conditions*“ bendrojoje teisėje, nesvarbu ar jos būtų numanomos ar aiškiai išreikštos sutartyje, nulemia tiek sutarties šalių įsipareigojimų turinį, tiek šių įsipareigojimų neįvykdymo teisinės pasekmės, tame tarpe ir kreditoriaus teisės sulaikyti savo priešpriešinės pareigos vykdymą (angl. *suspension of performance*) atsiradimą⁵¹. Įdomu pažymėti tai, kad iki *Kingston v. Preston* precedento buvo laikomasi dabar atrodytų gana keisto požiūrio, jog sutarties šalis privalo vykdyti sutartį net ir tuo atveju, jeigu jos nevykdo kontrahentas⁵².

Terminas „*conditions*“ bendrojoje teisėje vartojamas įvairiomis prasmėmis. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo kontekste „*condition*“ yra sąlyga, nuo kurios priklauso sutarties šalies pareiga vykdyti sutartį, o kadangi šiuo atveju tokia sąlyga yra kitos šalies pareiga, tai jos dar yra vadinamos „*promissory conditions*“ terminu, pabrėžiant jų skirtumą nuo sąlygų, kurios nepriklauso nuo sutarties šalių valios (pavyzdžiui, valdžios institucijos leidimo gavimas, nuo kurio priklauso sutarties vykdymas, nėra laikomas „*promissory condition*“). Pastarosios sąlygos vadinamos „*contingent conditions*“ terminu. Tačiau ilgainiui „*conditions*“ terminu pradėtos

⁴⁹ Dambrauskaitė, A. *Daikto sulaikymas – alternatyvus prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas? // Prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų teisinės problemos: teminis straipsnių rinkinys*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001, p. 59.

⁵⁰ Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 314.

⁵¹ Karton, D. H. J. *Contract Law in International Commercial Arbitration: the Case of Suspension of Performance*. International and Comparative Law Quarterly, 2009, Vol. 58(4), p. 872.

⁵² Nyer, D. *Withholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* Pace International Law Review, 2006, Vol. 18(29), p. 53.

vadinti ir pačios sutarčių nuostatos (angl. *terms*), kurios įtvirtina tokias sąlygas⁵³. Toliau šiame magistriniame darbe, siekiant išvengti terminologinės painiavos, „*conditions*“ terminas bus vartojamas būtent tokia prasme.

Kingston v. Preston byloje Lordas Mansfield'as išskyrė trijų rūšių sutarties sąlygas. Sutarties sąlygas, nustatančias viena nuo kitos nepriklausomas jos šalių pareigas (angl. *independent*), taip pat sutarties sąlygas, kurios vienos šalies pareigas padaro priklausomas nuo kitos šalies pareigų (angl. *condition precedent*) ir sutarties sąlygas, sukuriančias jos šalims lygiagrečias (vienu metu vykdomas) pareigas (angl. *concurrent conditions*). Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas buvo pripažintas galimu tik pastarųjų dviejų sutartinių sąlygų neįvykdymo atveju. Pavyzdžiui, jei A pagal sutartį pirmasis turi įvykdyti savo pareigą, tai B gali nevykdyti savo pareigos tol, kol A neįvykdys savo. Arba jei A ir B savo pareigas turi vykdyti vienu metu, tai tiek A, tiek B gali nevykdyti savo pareigos, jei jos nevykdys kontrahentas. Kaip matyti, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo galimybė šiuo atveju buvo siejama su sutarties vykdymo tvarka, kuri buvo nustatoma sutarčių aiškinimo būdu priskiriant pažeistą ir sulaikomą vykdyti sutartinę sąlygą vienai iš aukščiau nurodytų rūšių.

Vėliau sutarties sąlygos buvo pradėtos skirstyti pagal jų svarbą jos šalims ir pačiam sutartimi siekiamam tikslui. Šiuo pagrindu sutartinės sąlygos ilgą laiką buvo skirstomos į dvi grupes: sąlygines (angl. *conditions*) ir garantines (angl. *warranties*). Sąlyginės sutarties nuostatos yra tokios, nuo kurių įvykdymo priklauso sutarties tikslo pasiekimas⁵⁴. Tuo tarpu garantinės sutarties nuostatos yra ne tokios reikšmingos, nes jų neįvykdymas nesužlugdo sutarties tikslo, o tik suteikia kreditoriui teisę reikalauti nuostolių atlyginimo⁵⁵. Tačiau ilgainiui buvo pastebėta, jog sutartinių sąlygų skirstymas tik į dvi grupes yra pernelyg techninis ir neatitinkantis tikrovės, nes kartais sutarties sąlygos neįmanoma priskirti nei sąlyginėms, nei garantinėms. Todėl *Hong Kong Fir* byloje (1962 metais) buvo išskirta dar viena sutarties sąlygų rūšis – tarpinės (angl. *intermediate*)⁵⁶. Teismas, naudodamasis *Hong Kong fir* byloje suformuluota tarpinių sutarties nuostatų doktrina, net ir nepriskirdamas atitinkamos nuostatos sąlyginėms (angl. *conditions*), gali spręsti sutarties nutraukimo arba priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo klausimą, jei tik sutarties pažeidimas buvo toks, kad „siekė sutarties šaknis“ (angl. *goes to the roots of the contract*) arba kreditorius dėl sutarties pažeidimo didele dalimi negavo to, ką tikėjosi gauti pagal sutartį (angl. *deprives of substantially the whole benefit*)⁵⁷.

⁵³ Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 260.

⁵⁴ Beale, H. *et al. Contract: Cases and Materials. Fifth Edition*. Oxford: Oxford University Press, 2008, p. 564.

⁵⁵ Ten pat, p. 564.

⁵⁶ Tarpinės sutarties nuostatos dar yra vadinamos bevardėmis (angl. *innominate*) arba „palaukime ir pamatysime“ (angl. *wait and see*) sutarties sąlygomis. // Bitė, V. *Sutartinių garantijų verslo pardavimo sutartyje prigimtis ir teisinis vertinimas*. Socialinių Mokslų Studijos, 2009, Nr. 1(1), p. 134.

⁵⁷ Nyer, D. *Withholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* Pace International Law Review, 2006, Vol. 18(29), p. 59.

Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo kontekste sutartinių nuostatų klasifikaciją į sąlygines, garantines ir tarpines yra reikšminga tuo, kad kreditorius sulaikyti savo priešpriešinės pareigos vykdymą gali tik tuomet, kai skolininkas pažeidžia sąlyginę arba tarpinę sutarties nuostatą, o ne garantinę. Tokiu būdu yra nustatomas gana aukštas standartas kreditoriui siekiant pasinaudoti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teise. Iš esmės jis sutampa su sutarties nutraukimui keliamais reikalavimais, nes abu šie institutai grindžiami ta pačia sutartinių sąlygų klasifikacija. Dėl to šie kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdai vienas nuo kito dažniausiai neskiriami. Tai buvo pažymėta ir gana nesenoje Anglijos teismų praktikoje. Dar 1992 metais *Channel Tunnel Group* byloje teismas pabrėžė, kad kol kas Anglijos teisėje nėra nusistovėjusi (angl. *established*) doktrina, kurios pagrindu kreditorius galėtų sulaikyti sutarties vykdymą, sykiu „nesugriaudamas“ pačių sutartinių santykių (angl. *keeping the contract alive*)⁵⁸.

Aukščiau nurodytų taisyklių, sprendžiant priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo galimumo klausimą, Anglijoje laikomasi iki šiol. Tačiau Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) taikomos šiek tiek kitokios taisyklės. JAV taikoma „*constructive conditions of exchange*“ (numanomo apsikeitimo sąlygų) doktrina, pagal kurią preziumuojama, jog visų dvišalių (angl. *bilateral*) sutarčių vykdymas yra abipusiškai priklausomas (angl. *mutually conditional*), o pačios sutartys šalių vykdomos vienu metu (angl. *simultaneous*). Tik ypač aiškiai suformuluota sutarties sąlyga šalys gali paneigti šią prezumpciją. Visgi, ir JAV priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas nėra griežtai atskiriamas nuo sutarties nutraukimo. Tiek priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui, tiek sutarčiai nutraukti taikomi tie patys standartai. Reikalaujamas skolininko sutarties pažeidimas abejais atvejais turi būti esminis arba pakankamai svarbus (angl. *material breach*)⁵⁹.

Taigi, kaip matome, bendrojoje teisėje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas grindžiamas viena nuo kitos priklausomų sutartinių sąlygų (arba jose įtvirtintų prievolių) doktrina. Čia galima pastebėti panašumų su kontinentinėje teisėje žinomų sąlyginių prievolių institutu. Galima būtų sakyti, kad vienos šalies pareigos įvykdymas yra kitos šalies pareigos vykdymo atidedamoji (angl. *suspensive*) sąlyga, kuriai neatsiradus (neįvykdžius pareigos) kita šalis gali nevykdyti savo pareigos (kaip minėta, tokios prievolės bendrojoje teisėje dar yra vadinamos „*promissory conditions*“ terminu). Tačiau kontinentinėje teisėje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo pagrindimas sąlyginių prievolių pagalba nėra būdingas. Nors, pavyzdžiui, prof. V. Mikelėnas teigia, kad kontinentinėje teisėje žinomų prievolių su atidedamosios sąlygomis analogu bendrojoje teisėje gali būti laikomos „*condition precedent*“ sutartinės sąlygos, su kurių atsiradimu siejamas sutarties vykdytinumas, – sutartis nėra vykdytina

⁵⁸ Karton, D. H. J. *Contract Law in International Commercial Arbitration: the Case of Suspension of Performance*. International and Comparative Law Quarterly, 2009, Vol. 58(4), p. 873.

⁵⁹ Ten pat, p. 876-878.

tol, kol neįvyksta ši išankstine vadinama sąlyga⁶⁰. Tačiau toks aiškinimas, jeigu jį bandytumėme taikyti kontinentinėje teisėje žinomam priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui, autoriaus manymu, būtų tinkamas tik pagrindžiant priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą grynai sinalagmatinėse sutartyse, kai šalys apsikeičia pažadais dėl priešpriešinio įvykdymo (*exceptio*). Tuo tarpu pripažinus platesnės apimties priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą, t.y. ne tik sinalagmatinėse sutartyse ar net ne tos pačios sutarties pažeidimo atvejais (prievolės vykdymo sustabdymas), sąlyginių prievolių institutas jai paaiškinti ir pagrįsti nebebus tinkamas.

Kyla klausimas, kodėl bendrojoje teisėje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas nėra skiriamas nuo sutarties nutraukimo ir nėra laikomas savarankišku kreditoriaus pažeistų teisių gynbos būdu? Visų pirma, kaip ir daugelis kitų bendrosios ir kontinentinės teisės skirtumų, tai tikriausiai galėtų būti paaiškinta iš principo skirtingu pačios teisės formavimosi būdu. Tačiau, autoriaus manymu, tai galėtų būti paaiškinama ir minėtu skirtingu požiūriu į prievolės įvykdymo natūra vietą pažeistų teisių gynbos būdų sistemoje, kas rodo bendrosios teisės požiūrį į tai, kas labiausiai atitinka kreditoriaus interesus sutarties pažeidimo atveju. Kontinentinėje teisėje, kaip minėta, prievolės įvykdymas natūra yra laikomas pirminiu kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdu ir tai grindžiama sutarties privalomumo principu. Tuo tarpu bendrojoje teisėje laikomasi pozicijos, jog kreditoriaus interesus geriau atitinka sutarties nutraukimas ir nuostolių atlyginimas, o prievolės įvykdymas natūra taikomas tik išimtiniais atvejais. Todėl manytina, kad atitinkamai bendrojoje teisėje nebuvo poreikio iš sutarties nutraukimo ir nuostolių atlyginimo išskirti dar ir priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą, kaip savarankišką kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdą, kadangi priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo tikslas ir paskirtis iš esmės sutampa su prievolės įvykdymo natūra tikslu ir paskirtimi (sutartinių santykių išsaugojimas, sutarties privalomumo principo įgyvendinimas), vadinasi, remiantis bendrosios teisės pozicija, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas, taip pat kaip ir prievolės įvykdymas natūra, dažniausiai tiesiog neatitinka kreditoriaus interesų.

Tačiau, pasak prof. G. H. Treitel, kartais bendrojoje teisėje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas sutampa su kontinentinėje teisėje žinomu priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymu. Pavyzdžiui, bendrojoje teisėje yra nustatyti apribojimai nutraukti sutartį, jei netinkamą sutarties įvykdymą yra įmanoma ištaisyti (angl. *cure*). Tuomet nustatyto termino, per kurį skolininkas gali ištaisyti netinkamą sutarties įvykdymą, metu yra galimas tik priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas, o sutarties nutraukimas taps galimas tik tada, jei netinkamas sutarties įvykdymas nebus ištaisytas. Šiuo atveju priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas

⁶⁰ Mikelėnas, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 88.

yra panašus į kontinentinėje teisėje žinomą priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą, kaip laikiną (angl. *dilatory, temporary plea*) kreditoriaus pažeistų teisių gynybos būdą⁶¹.

Apibendrinant tai, kas buvo išdėstyta šiame poskyryje, autoriaus manymu, galima daryti išvadą, kad bendrojoje teisėje tokio priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo modelio, koks egzistuoja kontinentinėje teisėje, nėra, nors panašūs ir kartais net vienodi rezultatai sprendžiant sutartinius ginčus galėtų būti pasiekti ir pasinaudojant bendrojoje teisėje žinomu priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo modeliu.

1.3. Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių (CISG)

1980 m. balandžio 11 d. priimta Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių⁶² (toliau – CISG arba Konvencija) yra laikoma vienu sėkmingiausių teisės unifیکavimo pavyzdžių. Šią konvenciją yra ratifikavusios ir tarptautinėje komercinėje praktikoje naudoja daugiau, nei 70 valstybių, iš visų pasaulių regionų, kuriose vyrauja skirtingi ekonominiai ir politiniai režimai, įskaitant ir pačias didžiausias teises sistemas⁶³. Vadovaujantis CISG modeliu, buvo modernizuota daugelio šalių sutarčių teisė (Vokietijos, Olandijos, Rusijos, Kinijos, Estijos). CISG taip pat inspiravo ir tokių tarptautinio pobūdžio *soft law* instrumentų atsiradimą, kaip UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių teisės principai⁶⁴ (toliau – UNIDROIT principai) ir Europos sutarčių teisės principai⁶⁵ (toliau – PECL)⁶⁶. Todėl atsižvelgiant į tai, svarbu yra paanalizuoti, kaip Konvencijoje yra sprendžiamas priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo klausimas.

Įdomu tai, kad CISG *expressis verbis* nėra įtvirtinta bendroji kreditoriaus teisė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą. Tačiau analizuojant Konvencijos tekstą matyti, kad tam tikrais atskirais atvejais kreditoriui (pirkėjui ar pardavėjui) ji yra suteikiama. *Pirma*, kreditorius (pirkėjas ar pardavėjas) gali sustabdyti savo prievolės vykdymą tuo atveju, jei jis numano, kad sudarius sutartį skolininkas (pirkėjas ar pardavėjas) neįvykdys svarbios arba žymios (angl. *substantial*) dalies savo prievolių pagal ją (CISG 71 str. 1 d.). *Antra*, CISG 58 str. 1 d. nurodoma, jog tuo atveju, kai sutartis nenurodo konkretaus kainos sumokėjimo termino, tai pirkėjas turi ją sumokėti tada, kai pardavėjas perduoda jam prekes arba jų disponavimą kontroliuojančius

⁶¹ Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 313.

⁶² Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo - pardavimo sutarčių // Valstybės žinios. 1995, Nr. 102/2283.

⁶³ Kröll, S. *et al. UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 1.

⁶⁴ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010 // <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/blackletter2010-english.pdf>; Prisijungimo laikas: 2012-04-06.

⁶⁵ Lando, O., Beale, H. *Principles of European Contract Law. Full text of Parts I and II combined*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000.

⁶⁶ Kröll, S. *et al. UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 8-9.

dokumentus. Tokio mokėjimo atlikimas gali būti pardavėjo nustatyta prekių ar dokumentų perdavimo sąlyga (angl. *the seller may make such payment a condition for handing over the goods or documents*). Trečia, CISG 58 str. 3 d. taip pat nustato, kad pirkėjas nėra įpareigotas sumokėti kainą tol, kol jis neturėjo galimybės patikrinti prekes, išskyrus atvejus, kai šalių sutarta pristatymo ar sumokėjimo tvarka nesuderinama su tokia galimybe. Ketvirta, CISG 58 str. 2 d. nurodo, kad tuo atveju, kai sutartis numato prekių pervežimą, pardavėjas gali išsiųsti prekes tokiomis sąlygomis, pagal kurias prekės ar jų disponavimą kontroliuojantys dokumentai nebus perduoti pirkėjui kitaip, kaip tik sumokėjus kainą. Penkta, manytina, kad pirkėjas arba pardavėjas sulaikyti savo priešpriešinės pareigos vykdymą taip pat gali tuo atveju, kai yra nustatomas papildomas terminas kitos šalies prievolėms pagal sutartį įvykdyti (CISG 47 ir 63 str.)⁶⁷. Jei prievolės nėra įvykdomos per šį nustatytą papildomą terminą, tuomet įgyjama teisė nutraukti sutartį (CISG 49 ir 64 str.). Tačiau iki tol kreditorius turi teisę tik sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą ir negali imtis kitų teisinių gynybos priemonių.

Reikia pažymėti, kad CISG 71 str. numatyta teisė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą dėl numanomo sutarties pažeidimo yra specialus kreditoriaus teisių gynimo būdas, kuris negali būti sutapatintas su tokiu priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymu, kuris buvo analizuotas ankstesniuose šio magistrinio darbo skyriuose⁶⁸. O galimybė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą nustačius terminą prievolėms pagal sutartį įvykdyti yra tik sudedamoji sutarties nutraukimo dalis, o ne savarankiškas kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdas, todėl šiame magistro baigiamajame darbe nėra atskirai nagrinėjama. Tuo tarpu „tikroji“ kreditoriaus teisė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą yra įtvirtinta Konvencijos 58 str., reglamentuojančiame pagrindinių pirkėjo ir pardavėjo iš pirkimo-pardavimo sutarties kylančių pareigų (sumokėti kainą ir perduoti prekes) vykdymą. Nors CISG 58 str. nėra *expressis verbis* nurodyta, jog pirkėjas ar pardavėjas jame numatytais atvejais turi teisę sulaikyti savo priešpriešinės pareigos vykdymą, viename naujausių Konvencijos komentarų tiesiogiai įvardijama, jog CISG 58 str. įtvirtina būtent sulaikymo teisę (angl. *right of retention*)⁶⁹.

Nors, kaip matome, CISG suteikia galimybę pirkėjui arba pardavėjui tam tikrais atvejais sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą, o svarbiausia, jog tokia teisė suteikiama pagrindinių iš pirkimo-pardavimo sutarties kylančių pareigų (mokėti kainą ir perduoti prekes) nevykdymo atveju, teisės doktrinoje vis dėlto teigiama, kad CISG yra palikta tam tikrų spragų šiuo klausimu, kurių nebūtų, jei Konvencijoje būtų aiškiai įtvirtinta bendroji kreditoriaus teisė sulaikyti

⁶⁷ Kröll, S. *et al. UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 866-867.

⁶⁸ Kreditoriaus teisė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą dėl numanomo sutarties pažeidimo bus analizuojama magistro baigiamojo darbo 2.3 poskyryje.

⁶⁹ Kröll, S. *et al. UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 866-867.

priešpriešinės pareigos vykdymą. Pavyzdžiui, viena jų susijusi su pirkėjo galimybe sulaikyti priešpriešinės pareigos mokėti kainą vykdymą tuo atveju, jei pardavėjas perduoda pirkėjui netinkamos kokybės prekes (angl. *non-conforming goods*). Doktrinoje diskutuojama, ar būtų galima suteikti pirkėjui tokią teisę argumentuojant tuo, kad priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra bendrasis teisės principas. Tokiu būdu užpildyti šią ir panašias Konvencijos spragas būtų galima vadovaujantis CISG 7 str. 1 d., kurioje sakoma, jog klausimai, susiję su Konvencijos reguliuojamais dalykais, kurie nėra tiesiogiai joje išspręsti, turi būti sprendžiami pagal bendruosius teisės principus. Bendruosius teisės principus šiuo atveju galėtų atitikti UNIDROIT principai, kadangi UNIDROT principų preambulėje (*purpose of the principles*) teigiama, jog jie gali būti naudojami interpretuojant ar papildant tarptautinius teisę vienodinančius instrumentus (angl. *international uniform law instruments*), į kurių kategoriją patenka ir CISG⁷⁰. Kaip matysime vėliau, UNIDROIT principai įtvirtina bendrą kreditoriaus teisę sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą (UNIDROIT principų 7.1.3 str.).

Pažymėtina, kad priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas bendruoju teisės principu buvo pripažintas Ciuricho prekybos rūmų arbitražo ir Austrijos Aukščiausiojo Teismo praktikoje⁷¹. Doktrinoje taip pat teigiama, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra bendroji teisė, kurios taikymas įmanomas ne tik CISG eksplicitiškai nurodytais atvejais. Pavyzdžiui, prancūzų profesorius V. Heuze bendrą priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teisę išveda iš jau minėtų atskirų CISG numatytų jos taikymo atvejų. Profesorius P. Schlechtriem, vadovaudamasis CISG 7 str. 2 d., taip pat pripažįsta, kad priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra bendroji kreditoriaus teisė, galima ne tik CISG numatytais atvejais. Kaip papildomas argumentas dėl to, kad priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas turėtų būti taikomas ne tik Konvencijoje konkrečiai numatytais atvejais, gali būti ir tai, kad CISG suteikia teisę sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą dar net nesant realaus kreditoriaus teisių pažeidimo, o tik jį numanant (CISG 71 str.). Toks CISG reguliavimas rodo lankstų ir teigiamą požiūrį į savigynos (angl. *self-help*) naudojimą tarptautinėje komercinėje praktikoje bei jos svarbą⁷². Be to, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas dar nesant realaus sutarties pažeidimo yra žymiai drastiškesnė kreditoriaus teisių gynimo priemonė, nei pareigos vykdymo sulaikymas jau jam įvykus. Vadinasi, jei yra leidžiama daugiau (sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą dar nesant realaus pažeidimo), tai turi būti leidžiama ir mažiau (sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą jau jam įvykus).

⁷⁰ Chengwei, L. *Remedies for Non-performance – Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles and PECL* // http://www.jus.uio.no/sisu/remedies_for_non_performance_perspectives_from_cisg_upicc_and_pecl.chengwei_liu/andscape.letter.pdf; prisijungimo laikas: 2012-04-21, p. 8.

⁷¹ Nyer, D. *Withholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* Pace International Law Review, 2006, Vol. 18(29), p. 75, 77.

⁷² Ten pat, p. 75, 73.

Autoriaus nuomone, bendroji teisė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą CISG turėtų būti pripažinta dar ir dėl to, kad vienas pagrindinių teisės principų, kuriuo remiasi Konvencija, yra sutarties „šventumo“ arba neliečiamumo (angl. *sanctity of contracts*) principas, pagal kurį sutarties šalys neturėtų mėginti nutraukti ar pripažinti sutartį negaliojančia, o kaip tik turėtų dėti visas pastangas ją išsaugoti ir įvykdyti. *Favor contractus* principas taip pat laikomas vienu pagrindiniu, kuriuo remiasi CISG⁷³. Šiuo atveju *favor contractus* principo prasmė yra analogiška – visais atvejais pirmenybė turi būti teikiama sutarties išsaugojimui, o ne jos „sugriovimui“. Pripažinus tokią minėtų principų svarbą CISG sistemoje, negalima nepripažinti bendrosios priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teisės, kurios paskirtis ir funkcija būtent ir yra sutarties išsaugojimas, o ne pasitraukimas iš sutartinių santykių. Tačiau vis dėlto reikia pažymėti, kad nors teisės doktrinoje (ir kai kurioje arbitražinėje bei teismų praktikoje) pripažįstama, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra bendrasis teisės principas, yra nesutariama dėl jo įgyvendinimo sąlygų, t.y. konkrečiai dėl to, ar kreditorius sulaikyti savo priešpriešinės pareigos vykdymą gali tik esminio ar pakankamai svarbaus sutarties pažeidimo ar ir kitų pažeidimų atveju.

Apibendrinant tai, kas buvo išdėstyta šiame poskyryje, galime daryti išvadą, kad nors CISG nėra įtvirtinta bendroji kreditoriaus teisė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą, aktyvios diskusijos dėl to, ar ši teisė gali būti laikoma bendruoju teisės principu ir kokios galėtų būti jos įgyvendinimo sąlygos, rodo šio instituto reikšmę tarptautinėje komercinėje praktikoje. Todėl tai atitinkamai įrodo būtinumą analizuoti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą ir nacionalinėje teisėje.

1.4. Tarptautinio pobūdžio *soft law* instrumentai (UNIDROIT principai ir PECL)

Paprastai sutarčių teisės srityje išskiriami *soft law* instrumentai yra UNIDROIT principai ir Europos sutarčių teisės principai⁷⁴. Nors ir nėra privalomo pobūdžio (nebent sutarties šalys pačios įtraukia juos į sutartį), jie turi nemažą autoritetą tarptautinėje praktikoje ir teisės doktrinoje, kadangi juos rengė pripažinti teisės profesoriai, atlikę didelės apimties lyginamąją skirtingų teisinių sistemų analizę, bei pateikė juose daugeliu atžvilgiu geriausius ir optimaliausius sutarčių teisės reguliavimo sprendimus, pritaikytus tarptautinei komercinei praktikai. Pažymėtina, kad priešingai, nei CISG, UNIDROIT principuose ir PECL yra įtvirtinta bendra kreditoriaus teisė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą. Atsižvelgiant į tai, kad

⁷³ Plačiau apie tai skaityti: Keller, B. *Favor Contractus. Reading the CISG in Favor of the Contract.* // <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/keller1.pdf>; prisijungimo laikas: 2012-04-21.

⁷⁴ Bendros principų sistemos projektas (toliau – DCFR) šiame magistrinio darbo poskyryje nėra atskirai nagrinėjamas, kadangi jo 3:401 str. pateikiama labai panaši priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo samprata į UNIDROIT ir PECL. Tačiau apie DCFR bus šiek tiek pasisakoma kituose magistrinio darbo skyriuose kalbant apie konkrečias priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo įgyvendinimo sąlygas.

UNIDROIT principai ir PECL yra skirti tik bendriesiems sutarčių teisės klausimams, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo ir sutarties vykdymo sustabdymo sąvokos šiame poskyryje bus vartojamos kaip sinoniminės.

UNIDROIT principuose priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas⁷⁵ yra įtvirtintas 7.1.3 straipsnyje (*withholding performance*), kuriame teigiama, jog tuo atveju, kai šalis sutartį turi įvykdyti vienu metu, tai bet kuri iš jų turi teisę sustabdyti sutarties vykdymą, kol kita šalis įvykdys sutartį, o tuo atveju, jei šalis turi vykdyti sutartį viena po kitos, tai sutarties vykdymą sustabdyti gali tik antroji sutartį įvykdyti turinti šalis. UNIDROIT principų komentare⁷⁶ nurodoma, jog 7.1.3 str. turėtų būti aiškinamas kartu su 6.1.4 str., nustatančiu sutarties vykdymo tvarką (*order of performance*), pagal kurią sutartis jos šalių turi būti įvykdyta vienu metu, nebent sutarties aplinkybės leistų daryti kitokią išvadą. Be to, komentare aiškiai nurodoma, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo institutas buvo perimtas iš kontinentinės teisės tradicijos⁷⁷, kurioje taikomas iš kanonų (ir tuo pačiu iš romėnų) teisės receptuotas *exceptio non adimpleti contractus* principas. Taigi, UNIDROIT principuose yra įtvirtintas kontinentinėje teisėje pripažįstamas sutarties vykdymo sustabdymo modelis (apartas šio magistrinio darbo 1.1 poskyryje). Europos sutarčių teisės principuose⁷⁸ (toliau – PECL) priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo institutas⁷⁹, įtvirtintas 9:201 str. (*right to withhold performance*). Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas PECL yra labai panašus į UNIDROIT principuose pateiktą sprendimą, nors šie tokie skirtumai, susiję su šios teisės įgyvendinimo sąlygomis, egzistuoja (apie juos kituose magistrinio darbo skyriuose).

Vienas svarbus aspektas, kuris priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo kontekste vienija UNIDROIT principus ir PECL, yra tai, kad juose kreditoriui siekiant pasinaudoti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teise yra nustatyti pastebimai minimalūs reikalavimai⁸⁰. Apie juos plačiau bus kalbama kitame šio magistrinio darbo skyriuje, todėl šioje tyrimo stadijoje svarbu išsiaiškinti tik tai, dėl kokios priežasties UNIDROIT principuose ir PECL

⁷⁵ Galimybė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą taip pat įtvirtinta ir kituose UNIDROIT principų straipsniuose, pavyzdžiui, 6.2.3 str. 2 d., 7.1.4 str. 4 d., 7.1.5 str. 2 d., 7.1.7 str. 4 d., 7.3.4 str., 9.1.12 str. 2 d.. Tačiau šiuose straipsniuose priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra įtvirtintas tik kaip sudėtinė kitų kreditoriaus teisių dalis. Bendroji priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teisė yra įtvirtinta UNIDROIT principų 7.1.3 str.

⁷⁶ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010 // <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>;

Prisijungimo laikas: 2012-04-06.

⁷⁷ Ten pat.

⁷⁸ *Principles of European Contract Law. Full of Parts I and II Combined*. Lando, O., et al. The Hague: Kluwer Law International, 2000; *Principles of European Contract Law. Part III*. Lando, O., et al. The Hague: Kluwer Law International, 2003.

⁷⁹ Galimybė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą taip pat įtvirtinta ir kituose PECL straipsniuose, pavyzdžiui, 8.105 str. 1 d. ir 8.106 str. 2 d., tačiau juose priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas įtvirtintas tik kaip sudėtinė kitų kreditoriaus teisių dalis.

⁸⁰ Pavyzdžiui, nereikalaujama esminio skolininko sutarties pažeidimo, griežto proporcingumo tarp pažeistos skolininko ir kreditoriaus sulaikomos vykdyti pareigos ir pan.

buvo pasirinktas toks lankstus reguliavimas, kadangi tai rodytų, kokiais argumentais yra grindžiamas priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas.

Vienas svarbiausių principų, kuriuo grindžiamas modernus UNIDROIT principų ir PECL reguliavimas, yra *favor contractus* (prioriteto sutarčiai) principas. Šiuo principu siekiama iki minimalaus skaičiaus sumažinti tuos atvejus, kuomet yra kvestionuojami sutartiniai santykiai, siekiama iš jų pasitraukti arba įrodyti, jog sutartiniai santykiai apskritai nesusiklostė. Ne išimtis yra ir UNIDROIT principų bei PECL taisyklės, reguliuojančios sutarties neįvykdymą (angl. *non-performance*). Jos yra nukreiptos į sutarties išsaugojimą (*favor contractus*) ir skatinimą bet kokiomis priemonėmis (angl. *by any means*) ją įvykdyti (*pacta sunt servanda*)⁸¹. Todėl neabejotina, kad *favor contractus* principu taip pat buvo inspiruotas ir lankstus priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo reguliavimas. Kaip minėta, jau vien pati šio instituto teisinė prigimtis yra nukreipta į sutartinių santykių išsaugojimą, o ne pasitraukimą iš jų. Priešpriešiniu pareigos vykdymo sulaikymu skolininkas yra motyvuojamas ir skatinamas įvykdyti savo sutartinius įsipareigojimus. Todėl manytina, kad UNIDROIT principuose ir PECL minimalūs reikalavimai priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui įgyvendinti yra nustatyti kaip tik dėl tos priežasties, kad atsižvelgiant į *favor contractus* principą, visada labiau pageidautinas rezultatas yra realus sutarties įvykdymas, nei jos „sugriovimas“ ir visos iš to kylančios pasekmės. Čia išryškėja ir pagrindinis priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo tikslas – paskatinti skolininką įvykdyti sutartį ir tuo pačiu kreditorių rinktis šią, o ne kitas jo pažeistų teisių gynimo priemones, kurios sukelia daug „skaudesnes“ pasekmes civilinei apyvartai. Lankstus teisinis reguliavimas, nustatantis minimalius reikalavimus šiai teisei įgyvendinti, daro ši teisių gynbos būdą patrauklesnį kreditoriams, nei, pavyzdžiui, sutarties nutraukimas, kuriam taikomas esminio sutarties pažeidimo kriterijus. Be to, minimi *soft law* instrumentai yra labiau orientuoti į sutartinius santykius, turinčius tarptautinį elementą. Tai reiškia, kad nacionaliniai teismai šiuose santykiuose negali vaidinti didelio vaidmens, todėl šalims turi būti suteikta kuo daugiau teisinių instrumentų pačioms išspręsti ginčus. Tai rodo, kad ir UNIDROIT principuose įtvirtinta galimybė pripažinti (anuliuoti) sutartį negaliojančia vienašaliu kitos šalies pareiškimu (UNIDROIT principų 3.2.11 str.). Atitinkamai tai reiškia, kad šiuose *soft law* instrumentuose laikomasi teigiamo požiūrio į savigyną (angl. *self-help*), kaip kreditoriaus teisių gynimo priemonę, kurios viena iš rūšių yra ir priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas.

Apibendrinant, kas išdėstyta šiame magistrinio darbo poskyryje, galima daryti išvadą, kad priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas UNIDROIT principuose ir PECL yra parengtas

⁸¹ Meyer, L. *Non-performance and Remedies under International Contract Law Principles and Indian Contract Law. A Comparative Survey of the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, the Principles of European Contract Law, and Indian Statutory Contract Law*. Frankfurt am Main: Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2010, p. 53-54.

pagal kontinentinės teisės modelį, o jo lankstus ir modernus reguliavimas yra pagrįstas *favor contractus* principu, teikiančiu prioritetą šalių privačiam (nesikreipiant į teismą) ginčų išsprendimui ir sutartinių santykių išsaugojimui.

1.5. Lietuvos teisė

Iki 1840 m., kol Lietuvos teritorijoje galiojo 3-iasis Lietuvos statutas ir iki Sovietų Sąjungai okupuojant Lietuvą, teisiniame reguliavime priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas nebuvo numatytas, nors buvo leidžiami kiti savigynos būdai (vytis, sulaikyti pažeidėją, atimti iš jo pagrobtą turtą ir pan.). Po okupacijos, dalyje dabartinės Lietuvos teritorijos pradėjus galioti Rusijos imperijos įstatymams, ypač plačiai buvo pradėtas taikyti svetimo turto sulaikymas. Taip pat buvo leidžiamas ir skolininko priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas kreditoriui pažeidus prievolę. Tačiau įdomu tai, kad šie pažeistų teisių gynimo būdai nebuvo vadinami savigyňa. Jie buvo traktuojami kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai⁸². Užnemunės Lietuvoje, kuri prie Rusijos imperijos buvo prijungta 1807 m., galiojo 1804 m. Napoleono kodeksas⁸³, kuris specialiuose sutartiniuose santykiuose numatė kreditoriui teisę susilaikyti nuo priešpriešinės pareigos vykdymo (Prancūzijos kodekso 1612, 1653, 1704, 1948 str.). Klaipėdos krašte galiojęs 1896 m. Vokietijos civilinis kodeksas⁸⁴ numatė tiek sulaikymo teisę (bendrąją ir daikto), tiek teisę sustabdyti sutarties vykdymą (Vokietijos kodekso 273, 320 str.).

Tačiau situacija pasikeitė 1940 m. Sovietų sąjungai okupavus Lietuvą. Nei 1922 m. RTFSR civilinis kodeksas, nei 1964 m. civilinis kodeksas jau nebeįnumatė kreditoriui teisės sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą. Vis dėlto, prof. E. Baranausko teigimu, nors 1964 m. nenumatė sulaikymo teisės, praktikoje tokios priemonės buvo taikomos, pavyzdžiui, pasaulos teikėjai sulaikydavo saugojamą turtą, siekdami gauti atlygį už pasaulą, vežėjai sulaikydavo krovinį reikalaudami užmokesčio už pervežimą ir pan. Tokiais atvejais sulaikymo teisė buvo prievolinio, o ne daiktinio pobūdžio. Ja kreditorius naudodavosi kaip savo teisių gynimo priemone prievoliniuose santykiuose – susilaikydamas nuo priešpriešinės pareigos vykdymo, kitai šaliai neįvykdžius savo pareigos⁸⁵. Tačiau pasitaikydavo atvejų, kai asmens bandymas pačiam, nesikreipiant į valstybės institucijas, apginti savo pažeistas teises buvo laikomas ir savavaldžiavimu. Tai gerai iliustruoja Prof. Algirdo Miškinio straipsnyje „Savigyna Lietuvos civilinėje teisėje“ pateikiamas pavyzdys, kuomet rangovo atsisakymas atiduoti užsakovui darbų

⁸² Miškinis, p. A. *Savigyna Lietuvos civilinėje teisėje* // *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 28(20), p. 21.

⁸³ Baranauskas, E. *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis. – Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008, p. 28.

⁸⁴ Ten pat.

⁸⁵ Baranauskas, E. *et al. Daiktinė teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 285.

rezultatą iki kol užsakovas su juo atsiskaitys buvo pripažintas savavaldžiu, todėl policija, panaudojusi jėgą, atėmė iš rangovo darbų rezultatą ir perdavė jį užsakovui⁸⁶.

Taigi, nors praktikoje egzistavo priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo poreikis ir toks teisių gynimo būdas kreditorių buvo naudojamas, tuometinis teisinis reguliavimas bendrąja norma jo nepripažino⁸⁷. Gali būti, jog toks neigiamas požiūris į savigyną egzistavo dėl ideologinių motyvų, nepripažinusių asmens laisvės pačiam, tik su minimaliu valstybės įsikišimu, tvarkyti savo ekonominius ir teisinius reikalus⁸⁸. Įdomu pažymėti, kad netgi dabartinėje Rusijos civilinės teisės doktrinoje, kai tiek daikto sulaikymas, tiek priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra įtvirtinti naujajame Rusijos civiliniame kodekse, pasitaiko neigiamų savigynos vertinimų. Pavyzdžiui, prof. A. A. Rubanov sulaikymo teisę vadina legalizuota „apiplėšimo“ forma⁸⁹.

Tačiau toks griežtas požiūris į savigyną, kurios viena iš rūšių yra ir priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas, neatitinka dabartinių civilinės apyvartos poreikių, laikmečio ir visuomenėje vyraujančios ideologijos (ekonominio liberalizmo), todėl buvo pagrįstai atmestas naujajame 2000 m. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse⁹⁰ (toliau – CK). Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas minimas įvairiuose Lietuvos CK straipsniuose, pavyzdžiui, CK 6.46 str., 6.58 str., 6.207 str., 6.208 str. 4 d., 6.209 str. 2 d., 6.212 str. 4 d., 6.220 str. 1 d. Lietuvos CK numato ir specialius priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo atvejus – CK 6.314 str. 2 d. ir 3 d.⁹¹, 6.656 str., 6.786 str. 2 d., 6.813 str., 6.850 str. 5 d. Tačiau pagrindinės trys CK normos, įtvirtinančios bendrą kreditoriaus teisę sulaikyti savo priešpriešinės pareigos vykdymą, yra CK 6.46 str. 2 d., 6.58 str. ir 6.207 str.

Kaip matyti, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas Lietuvos teisėje yra įtvirtintas tiek prievolės vykdymo sustabdymo (CK 6.46 str. 2 d., 6.58 str.), tiek sutarties vykdymo sustabdymo forma (CK 6.207 str.). Tai gali būti paaiškinta tuo, kad priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo poreikis kreditoriui gali kilti ne tik (nors dažniausiai kyla) sutartiniuose santykiuose, bet ir kituose prievoliniuose teisiniuose santykiuose, pavyzdžiui, taikant

⁸⁶ Miškinis, p. A. *Savigyna Lietuvos civilinėje teisėje* // Jurisprudencija, 2002, Nr. 28(20), p. 22.

⁸⁷ Kai kurie specialūs teisės aktai numatė sulaikymo teisės panaudojimo galimybę. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos geležinkelio transporto kodekso 52 str. // *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 59-1402.

⁸⁸ Pasak prof. V. Pakalniškio, socialistinio laikotarpio civilinės teisės funkcijos buvo labai susiaurintos – to meto civilinės teisės esmę ir jos funkcijas nulėmė socialistinės doktrinos siekis sunaikinti kapitalizmą, todėl uždraudus privačią nuosavybę ir sutarčių laisvės principo taikymą, buvo panaikintos visos laisvos rinkos prielaidos. // Baranauskas, E. *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis. – Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008, p. 28.

⁸⁹ Osakwe, C. *Modern Russian Law of Contracts: A Functional Analysis*. Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, 2002, Vol. 2(24), p. 202.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

⁹¹ Šios normos atitinka šiame darbe jau minėtas CISG 58 str. 1 ir 3 d.

restituciją⁹², o tam tikrais atvejais net ir ne dėl tos pačios sutarties, kurios vykdymą kreditorius sulaiko, pažeidimo. Lietuvos CK taip pat pripažįstama ir daikto sulaikymo teisė (CK 4.229-4.235 str.). Taigi, Lietuvos teisiniame reguliavime buvo pasirinktas labai panašus sprendimas į Vokietijos ir Olandijos.

Įdomu tai, kad priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas Lietuvoje įtvirtintas dviejuose bendrąsias prievolių nuostatas reglamentuojančiuose normose (CK 6.46 str. 2 d. ir 6.58 str. 1 d.), kuriose pateikiamos skirtingos priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo įgyvendinimo sąlygos⁹³. Pirmiausia pastebėtina tai, kad CK 6.58 str. kalba tik apie sutartines prievoles, kai tuo tarpu CK 6.46 str. – apie prievoles bendrai. Todėl būtina nustatyti, kodėl CK atsirado toks reguliavimas. Autoriaus nuomone, tai, kaip ir daugelis kitų civilinio kodekso reguliavimo problemų (pavyzdžiui, regreso ir subrogacijos), gali būti paaiškinta tuo, kad civilinio kodekso rengėjai rėmėsi skirtingų šalių civilinių kodeksų pavyzdžiais. Pažvelgę į CK 6.46 str., pamatytumėme, jog pirmoji šio straipsnio dalis yra parengta pagal Olandijos civilinio kodekso 6:37 str. (*right to withhold performance*), o antroji – pagal 6:52 str. 1 d. (*general right to withhold performance*)⁹⁴. Tuo tarpu CK 6.58 str. 1 d. iš esmės atitinka 1994 m. Rusijos civilinio kodekso 328 str. 2 d. (rus. *встречное исполнение обязательств*, angl. *counter performance of obligation*)⁹⁵. Tai, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra numatytas dviejose skirtingose to paties lygmens (*lex generalis*) normose, gali kelti teisės aiškinimo ir taikymo problemų, todėl juridinės technikos požiūriu toks reguliavimas yra ydingas ir keistinas.

CK 6.207 str., kaip ir bene visos kitos bendrosios sutarčių teisės nuostatos, yra perimtas iš UNIDROIT principų (1994 m. redakcija) ir atitinka jų 7.1.3 str. (*withholding performance*)⁹⁶. Todėl CK 6.207 str. turėtų būti aiškinamas pagal UNIDROIT principų „dviasią“, kuriuose priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas pirmiausia yra grindžiamas *favor contractus* principu, teikiančiu prioritetą šalių privačiam (nesikreipiant į teismą) ginčų išsprendimui ir sutartinių santykių išsaugojimui. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad CK 6.207 str. yra suformuluotas lakoniškai ir jame nėra detalizuotos priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo sąlygos, gali kilti klausimų, ar jos neturėtų būti tokios, kokios numatytos bendrosiose prievolių normose (CK 6.46 str. 2 d. ir 6.58 str.). Tokiu atveju iškyla grėsmė, kad priešpriešinės pareigos vykdymo

⁹² Doc. A. Dambrauskaitės teigimu, kadangi restitucinės prievolės šalys turi priešpriešinės reikalavimo teises ir pareigas, kiekviena šalis gali sustabdyti savo prievolės vykdymą tol, kol šalis neįvykdys savosios restitucinės prievolės. Be to, kadangi dvišalės restitucijos prievolės yra susijusios, daiktą privalantis grąžinti asmuo gali pasinaudoti ir daikto sulaikymo teise. // Dambrauskaitė, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 171.

⁹³ Apie tai plačiau šio magistro baigiamojo darbo 2 skyriuje.

⁹⁴ Olandijos civilinis kodeksas // <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook066.htm>; prisijungimo laikas: 2012-04-22.

⁹⁵ Rusijos civilinis kodeksas // <http://www.trans-lex.org/600800>; prisijungimo laikas: žiūrėta 2012-04-22.

⁹⁶ Mikelėnas, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 274.

sulaikymas sutartiniuose santykiuose bus aiškinamas ne taip, kaip UNIDROIT principuose, nors būtent iš šio instrumento jis buvo perimtas. Nors, kita vertus, dėl sisteminių CK ir UNIDROIT principų skirtumų CK 6.207 str. negali būti aiškinamas visiškai identiška kaip UNIDROIT principų 7.1.3 str. (apie tai plačiau antrame šio darbo skyriuje).

Šioje vietoje reikia pažymėti, kad problemiškas ir nevysiškai aiškus yra CK 6.207 str. bei 6.58 str. tarpusavio santykis. Tiek viena, tiek kita norma leidžia sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą sutartinėse prievolėse, tačiau tik CK 6.207 str. įtvirtintas CK dalyje, skirtoje bendriesiems sutarčių teisės klausimams. Be to, CK 6.58 str. numatyta priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą galima įveikti skolininkui pateikiant adekvatų prievolės įvykdymo užtikrinimą (CK 6.58 str. 2 d. 1 p.). Kaip minėta, sutarties vykdymo sustabdymas (*exceptio*) nuo bendrosios teisės sustabdyti prievolės vykdymą skiriasi tuo, kad *exceptio* galima įveikti tik įvykdant pažeistą prievolę natūraliai. Todėl atsižvelgiant į tai, mūsų manymu, *exceptio* Lietuvos teisiniame reguliavime yra įtvirtintas tik CK 6.207 str., tuo tarpu CK 6.58 str. įtvirtina bendrąją prievolės vykdymo sustabdymo teisę, taikomą sutartiniuose santykiuose, kai negali būti taikomas CK 6.207 str., t.y., kai skolininko pažeista ir kreditoriaus sulaikoma vykdyti pareigos nėra susijusios abipusiu ir tiesioginiu sinalagmatiniu ryšiu.

Taigi, darytina išvada, kad pagal dabartinį Lietuvos teisinį reguliavimą CK 6.46 str. 2 d. yra bendroji norma, taikytina visuose prievoliniuose santykiuose, o CK 6.58 str. jos atžvilgiu yra specialioji norma, taikytina sutartiniuose prievoliniuose santykiuose, bet tik tuomet, kai netaikytinas jos pačios atžvilgiu specialusis CK 6.207 str. Tačiau, autoriaus manymu, toks reguliavimas nėra tobulas ir galėtų būti keičiamas supaprastinimo linkme, bendrosiose prievolių teisės nuostatose paliekant tik vieną normą, įtvirtinančią priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą, taikytiną visuose prievoliniuose teisiniuose santykiuose (neišskiriant sutartinių prievolių), o bendrosiose sutarčių teisės nuostatose – vieną normą, įtvirtinančią sutarties vykdymo sustabdymą (*exceptio*).

Reikia pažymėti, kad Lietuvos teismų praktikoje *exceptio* (sutarties vykdymo sustabdymas) ir prievolės vykdymo sustabdymas nėra skiriami. Dažnai teismų nutartyse nurodomos visos trys normos teigiant, kad jos visos kartu nustato prievolės vykdymo sustabdymo įgyvendinimo sąlygas, nekeliant klausimo, kodėl trijose skirtingose CK normose turėtų būti įtvirtintas vienas ir tas pats pažeistų teisių gynimo būdas. Pavyzdžiui, vienoje savo nutarčių, kurioje akivaizdžiai kilo ginčas dėl *exceptio* taikymo pirkimo-pardavimo sutartiniuose santykiuose, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas prievolės vykdymo sustabdymo sąlygas išskyrė vadovaudamasis CK 6.58 str., be kita ko, nurodydamas, kad prievolės vykdymo sustabdymas nebus teisėtas, jei

skolininkas bus pateikęs adekvatų savo prievolės įvykdymo užtikrinimą⁹⁷. Taip pat ir CK 6.207 str. 2 d. komentare nurodoma, jog sutarties vykdymo sustabdymas nėra galimas CK 6.58 str. 2 d. numatytais atvejais⁹⁸, o CK 6.58 str. 2 d. 1 p. būtent ir yra numatoma kreditoriaus galimybė įveikti prievolės vykdymo sustabdymą pateikiant adekvatų prievolių įvykdymo užtikrinimą. Tačiau, kaip minėta, vienas pagrindinių *exceptio* ir prievolės vykdymo sustabdymo skirtumų būtent ir yra tai, kad *exceptio* neįmanoma įveikti pateikiant prievolės įvykdymo užtikrinimą, nes tai prieštarautų pačiam sutartinių santykių tikslui ir atitinkamai *exceptio* teisinei prigimčiai. Dėl šios priežasties, autoriaus manymu, svarstyti CK 6.207 str. įterpti papildomą dalį, kurioje būtų nurodyta, jog sutarties vykdymo sustabdymo negalima įveikti pateikiant adekvatų prievolių įvykdymo užtikrinimą.

Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos teismų praktikoje pabrėžiama, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra savigynos būdas, kuriuo siekiama paskatinti skolininką įvykdyti savo prievolę⁹⁹. Tai reiškia, kad priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui yra taikoma ir CK 1.139 str., nustatanti savigynos taikymo sąlygas. Be to, analizuojant priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą kontinentinėje teisėje buvo padaryta išvada, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas kartu su prievolės įvykdymu natūra gali būti laikomi pirminiais kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdais ir jog dėl to priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas neturėtų būti galimas tuomet, kai negalimas reikalavimas įvykdyti prievolę natūra. Atitinkamai dėl to, Lietuvos teisėje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo kontekste aktualus yra ir CK 6.213 str., nustatantis kreditoriaus reikalavimo įvykdyti sutartį natūra įgyvendinimo sąlygas.

Atsižvelgiant į šiame magistro baigiamojo darbo skyriuje atliktą priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo sampratos ir teisinės prigimties skirtingose teisinėse sistemose (kontinentinės ir bendrosios teisės) bei tarptautiniuose dokumentuose (CISG, UNIDROIT principai ir PECL) analizę, darytinos tokios pagrindinės išvados:

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio mėn. 8 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Danės sala“ v. D. N. ir A. Š.* (Nr. 3K-3-413/2009).

⁹⁸ Mikelėnas, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 275.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio mėn. 8 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Danės sala“ v. D. N. ir A. Š.* (Nr. 3K-3-413/2009); Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio mėn. 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Sermeta“ v. m. S.* (Nr. 2A-871/2011); Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. birželio mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Malsena plus“ v. UAB „Baltic transline“* (Nr. 2A-918-555/2011) ir kt.

1) Kontinentinėje teisėje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra žinomas dvejopa forma: prievolės vykdymo sustabdymo ir sutarties vykdymo sustabdymo. Todėl atitinkamai dvejopa yra ir pati priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teisinė prigimtis.

2) Prievolės vykdymo sustabdymas arba bendroji sulaikymo teisė gali būti kildinama iš *ius retentionis* ir gali būti taikytina ne tik sutartiniuose, bet ir visuose kituose prievoliniuose teisiniuose santykiuose, o tam tikrais atvejais galbūt net ir ne tos pačios sutarties, kurios vykdymą kreditorius sulaiko, pažeidimo atvejais.

3) Sutarties vykdymo sustabdymas kildinamas iš *exceptio non adimpleti contractus* (neįvykdytos sutarties gynyba) principo ir yra taikomas sutartiniuose santykiuose, susiklostančiuose sinalagmatinių sutarčių pagrindu, kai kreditoriaus sulaikoma vykdyti ir skolininko pažeista pareigos yra susijusios tiesioginiu ir abipusiu sinalagmatiniu ryšiu. Tačiau priklausomai nuo konkretaus teisinio reguliavimo, jeigu jame nėra įtvirtinta bendra teisė sustabdyti prievolės vykdymą, *exceptio* taikymo apimtis gali būti išplečiama (Prancūzija).

4) *Exceptio* ir prievolės vykdymo sustabdymo teisinė prigimtis yra skirtinga. Svarbiausia to pasekmė yra tai, kad prievolės vykdymo sustabdymas priešingai, nei *exceptio*, gali būti įveiktas pateikiant adekvatų prievolės įvykdymo užtikrinimą.

5) Bendrosios teisės tradicijoje toks priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo modelis, koks egzistuoja kontinentinėje teisėje, nėra žinomas. Pavyzdžiui, bendrojoje teisėje sutarties vykdymo sustabdymas nėra atskiriamas nuo sutarties nutraukimo. Sutarties vykdymo sustabdymas yra tik sudedamoji sutarties nutraukimo procedūros dalis. Tačiau kartais panašūs arba net vienodi teisiniai rezultatai gali būti pasiekti ir taikant bendrojoje teisėje pripažįstamą priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo modelį.

6) Tarptautinio pobūdžio dokumentuose (CISG, UNIDROIT principai ir PECL) priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra grindžiamas *favor contractus* principu, kadangi priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra nukreiptas į sutartinių santykių išsaugojimą ir sutarties įvykdymą (*pacta sunt servanda*), o ne jų „sugriovimą“.

7) Lietuvos teisėje buvo perimtas kontinentinės teisės priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo modelis, o pasirinktas teisinis reguliavimas labai panašus į Olandijos ir Vokietijos, kadangi Lietuvos teisėje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas įtvirtintas tiek prievolės vykdymo sustabdymo, tiek sutarties vykdymo sustabdymo forma. Tačiau Lietuvos CK egzistuoja tam tikrų sisteminių priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teisinio reguliavimo problemų, kurias būtų tikslinga pašalinti koreguojant CK.

2. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo įgyvendinimo sąlygos

Lietuvos teismų praktikoje sprendžiant ginčus, susijusius su priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymu, dažniausiai pateikiamas vienos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties¹⁰⁰ išaiškinimas, kuriame kasacinis teismas išskyrė prievolės vykdymo sustabdymo įgyvendinimo (teisėto panaudojimo) sąlygas. Pasak kasacinio teismo, jos yra tokios: (1) sutarties šalių prievolės turi būti priešpriešinės; (2) prievolės turi būti vykdomos vienu metu arba viena po kitos; (3) prievolės neįvykdo (netinkamai įvykdo) bet kuri šalis, kai prievolės vykdomos vienu metu, arba pirmiau prievolę turinti įvykdyti šalis, kai prievolės vykdomos viena po kitos; (4) dėl prievolės neįvykdymo nėra kitos šalies kaltės, taip pat nėra kitų nuo prievolės neįvykdžiusios šalies nepriklausančių aplinkybių; (5) prievolės neįvykdžiusi šalis nepateikė adekvataus savo prievolės įvykdymo užtikrinimo; (6) prievolės vykdymo sustabdymas panaudotas protingai ir sąžiningai, neperžengiant savigynos ribų.

Tačiau toks priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo įgyvendinimo sąlygų išskyrimas, autoriaus manymu, yra kritikuotinas. *Pirmiausia* dėl to, kad jis nediferencijuoja jų prievolės vykdymo sustabdymui ir *exceptio* (sutarties vykdymo sustabdymui). Sutarties vykdymo sustabdymas negali būti įveiktas skolininkui pateikiant adekvatų prievolių įvykdymo užtikrinimą (penktoji sąlyga). Tą patį galima pasakyti ir apie kitas sąlygas. Pagrindinis klausimas čia, ar jos gali būti visiškai identiškos tiek prievolės vykdymo sustabdymo, tiek *exceptio* atveju? *Antra*, šios išskirtos sąlygos yra pernelyg nekonkrečios. Pavyzdžiui, ką reiškia reikalavimas, jog prievolės turi būti priešpriešinės (pirmoji sąlyga)? Koks turi būti skolininko prievolės pažeidimas: esminis, pakankamai rimtas ar bet koks (trečioji sąlyga)? Į šiuos (ir kai kuriuos kitus) klausimus bus bandoma atsakyti šiame magistro baigiamojo darbo skyriuje.

2.1. Kreditoriaus sulaikomos vykdyti ir skolininko pažeistos pareigos ryšys

CK 6.46 str. 2 d., 6.58 str. ir 6.207 str. nurodo, jog sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą kreditorius gali tik tuomet, kai skolininkas jam neįvykdo savo pareigos¹⁰¹. Tai implikuoja, jog tarp kreditoriaus sulaikomos vykdyti ir skolininko pažeistos pareigos turi egzistuoti ryšys. Šio

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio mėn. 8 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Danės sala“ v. D. N. ir A. Š.* (Nr. 3K-3-413/2009).

¹⁰¹ Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas tam tikrais atvejais galimas ir tada, kai skolininkas nėra (arba dar nėra) pažeidęs savo pareigos. Pavyzdžiui, CK 6.46 str. 1 d. nurodo, jog sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą galima tuomet, kai egzistuoja pagrįstos abejonės, ar asmuo turi teisę priimti prievolės įvykdymą. Taip pat CK 6.58 str. 1 d. ir 6.220 str. 1 d. numato teisę sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą esant numanomam pažeidimui. Visais šiais nurodytais atvejais skolininko pažeidimas nėra būtina prielaida sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą. Tačiau visi šie priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo atvejai yra specialūs teisių gynimo būdai, kurie negali būti sutapatinti su *exceptio* ir bendra teise sustabdyti prievolės vykdymą, nes pastarieji yra visiškai skirtingos teisinės prigimties.

poskyrio tikslas yra išsiaiškinti, koks konkrečiai šis ryšys turėtų būti. Tam tikslinga pirmiausia aptarti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo kontekste aktualias prievolių rūšis. Vėliau bus analizuojama, kurioms prievolės rūšims taikytinas sutarties vykdymo sustabdymas ir kurioms prievolės vykdymo sustabdymas bei koks kiekvienu iš šių atvejų yra reikalaujamas ryšys tarp skolininko pažeistos ir kreditoriaus sulaikomos vykdyti pareigos.

Prievolių rūšys. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo klausimas dažniausiai kyla sutartiniuose santykiuose. Populiariausia sutarčių klasifikacija remiasi sutarčių skirstymu į tas, kuriose kiekviena iš šalių turi priešpriešinės teises ir pareigas, t.y. joje abi šalys yra kreditorius ir skolininkas vienu metu, ir į tas, kuriose viena šalis turi tik pareigą, o kita tik su ta pareigą koresponduojančią teisę. Pirmosios sutartys yra dvišalės arba sinalagmatinės (angl. *synallagmatic, bilateral*), o antrosios – vienašalės (angl. *unilateral*).

Aiškiausias sinalagmatinės sutarties pavyzdys yra pirkimas-pardavimas (CK XXIII skyrius). Ši sutartis yra sinalagmatinė todėl, kad sukuria pirkėjui ir pardavėjui priešpriešines arba viena su kita koresponduojančias teises ir pareigas. Pardavėjas turi pareigą perduoti pirkėjui prekę (į šią pareigą įeina ir prekės tinkamumo užtikrinimas) ir atitinkamą teisę iš pirkėjo reikalauti kainos už ją sumokėjimo, o pirkėjas turi pareigą tą kainą sumokėti ir teisę iš pardavėjo pareikalauti perduoti jam prekę. Akivaizdu, kad pardavėjui atsisakius perduoti pirkėjui prekę, pirkėjui prarastų prasmę jo pareigos sumokėti už tą prekę kainą vykdymas, arba atvirkščiai – pirkėjui atsisakius sumokėti kainą, pardavėjui prarastų prasmę pareigos perduoti prekę vykdymas. Tokiais atvejais nebūtų įgyvendintas pats pirkimo-pardavimo sutarties tikslas. Būtent dėl šios priežasties pirkimo-pardavimo sutartis yra laikoma sinalagmatine. Kiti Lietuvos CK numatyti sinalagmatinių sutarčių pavyzdžiai yra nuoma, ranga, atlygintinų paslaugų teikimas, vežimas, krovinių ekspedicija, kreditavimas, draudimas, faktoringas, banko indėlis ir kt. Tai praktiškai didžioji dauguma CK numatytų (ir nenumatytų, bet praktikoje egzistuojančių) sutarčių.

Įdomu pažymėti tai, kad sinalagmatinės sutartys kai kuriuose kontinento šalyse dar vadinamos abipusėmis (angl. *reciprocal*). Pavyzdžiui, Vokietijoje pagrindinis abipusės sutarties (vok. *gegenseitiger Vertrag*) bruožas yra tai, kad šalys sudarydamos ją apsieičia pažadais¹⁰². Vienos šalies duotas pažadas turi prasmę tik tiek, kiek yra realu, kad bus įvykdytas kitos šalies pažadas. Tai paaiškina, kodėl *exceptio* Vokietijoje yra grindžiamas vieningų mainų teorija.

Vienašalės sutartys (angl. *unilateral contract*) yra ne tokios paplitusios kaip sinalagmatinės. Viena iš to priežasčių yra ta, kad sutartiniai santykiai dažniausiai yra komercinių santykių teisinė forma, o komerciškai pagrįsta sutartis yra tik tokia, kuria yra įvykdomi vienokie ar kitokie mainai, t.y. apsieičiama gėrybėmis. Tuo tarpu vienašalėse sutartyse yra tik vienas kreditorius ir vienas skolininkas. Tai reiškia, kad tiesioginę turtinę naudą iš jos gauna tik viena šalis. Todėl

¹⁰² Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 249.

vienašalės sutartys dažniausiai yra sudaromos esant „buitiniams“, o ne komerciniams santykiams, kai tarp šalių egzistuoja ne tik turtiniai, bet ir tam tikri asmeniniai, pasitikėjimo santykiai. Įdomu pažymėti, kad būtent dėl šios priežasties bendrosios teisės tradicijoje vienašaliai įsipareigojimai dažnai net nėra laikomi sutartimis, kadangi jiems trūksta vieno iš bendrojoje teisėje būtinųjų sutarties elementų – priešpriešinio patenkinimo (angl. *consideration*), kurio funkcija bendrojoje teisėje yra atskirti tuos susitarimus, kurie turi būti pripažįstami privalomais ir tuos, kurie nenusipelno teisinio pripažinimo¹⁰³. Tuo tarpu didžiojoje dalyje kontinentinės teisės valstybių vienašaliai įsipareigojimai yra laikomi sutartimis ir jiems pripažįstama teisinė galia. Tokia pozicija gali būti grindžiama sutarties laisvės ir *favor contractus* principais. Vienašalių sutarčių pavyzdžiai, visų pirma, yra realinės sutartys (paskola, dovanojimas, panauda), taip pat pavedimas, panauda be atlyginimo ir kt.

Tačiau reikia pažymėti, kad vienašalės sutartys tam tikrais atvejais gali įgyti sinalagmatinių sutarčių požymių, kadangi jas vykdant šalims gali atsirasti papildomų teisių ir pareigų. Tokios sutartys Prancūzijos teisės doktrinoje dar yra vadinamos netobulai sinalagmatinėmis (angl. *imperfectly synallagmatic*)¹⁰⁴. Pavyzdžiui, vykdydamas atstovaujamojo pavedimą atstovas gali patirti išlaidų, kurių atlyginimo, įvykdęs pavedimą, gali reikalauti iš atstovaujamojo (CK 6.761 str. 3 d.). Taip pat vykdant bet kurią sutartį gali atsirasti civilinės atsakomybės santykiai (pareiga atlyginti nuostolius, sumokėti netesybas). Bet vien dėl to sutartis netampa sinalagmatine, kadangi šios papildomos pareigos, kurios gali atsirasti (arba ne) sutarties vykdymo procese, nėra būtina sutarties sudarymo prielaida ir nesusijusi su tiesioginiu sutarties tikslo pasiekimu, kaip yra, pavyzdžiui, pirkimo-pardavimo atveju.

Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo kontekste taip pat svarbios yra ir nesutartinės prievolės. Galima išskirti restituciją, nepagrįstą praturtėjimą (*condictio indebiti*) ir kito asmens reikalų tvarkymą (*negatorium gestio*). Dvišalės restitucijos atveju abi šalys turi teisę ir pareigą gražinti viena kitai tai, ką gavo pagal negaliojančią sutartį. Tuo šie santykiai panašūs į sinalagmatines sutartis. Prancūzijos teisės doktrinoje restitucija kartais net yra vadinama atvirkštine sinalagmatine sutartimi (pranc. *contrat synallagmitique renversé*)¹⁰⁵. Nepagrįsto praturtėjimo ir kito asmens reikalų tvarkymo atvejais gali kilti patirtų išlaidų atlyginimo klausimas (CK 6.240 str. 2 d., 6.233 str.), todėl šiuose santykiuose priešpriešinės pareigos

¹⁰³ Drazdauskas, S. *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008, p. 198.

¹⁰⁴ Beale H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 924.

¹⁰⁵ Dambrauskaitė, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 170.

vykdymo sulaikymas yra aktualus lygiai taip pat kaip ir kai kurių vienašalių sutarčių atvejais (pavyzdžiui, pavedimo ar pasaugos be atlyginimo)¹⁰⁶.

Sutarties vykdymo sustabdymas. Kaip jau minėta, sutarties vykdymo sustabdymas arba *exceptio* (CK 6.207 str.) taikytinas tik sutartiniuose santykiuose, susiklostančiuose pagal sinalagmatines sutartis. Tai kyla iš *exceptio* teisinės prigimties, kurią geriausiai, autoriaus nuomone, paaiškina Vokietijos teisės doktrinoje žinoma vieningų mainų teorija. Todėl tais atvejais, kai sinalagmatinė sutartis yra pažeidžiama neįvykdžius šalutinės iš sutarties kylančios pareigos (pareigos, kuri nėra vieningų mainų dalis), sutarties vykdymo sustabdymas negalės būti taikomas. Pavyzdžiui, Vokietijoje pagrindinės atitinkamos sutarties rūšies pareigos (vok. *Hauptpflichten*) bus laikomos susijusiomis sinalagmatiniu ryšiu. Tai yra tokios pareigos, kurios yra tokios esminės, kad be jų tam tikra sutarties rūšis apskritai negali egzistuoti¹⁰⁷. Taigi, būtina *exceptio* taikymo prielaida yra sinalagmatinis ryšys tarp kreditoriaus sulaikomos vykdyti ir skolininko pažeistos pareigos, kuris egzistuoja tuomet, kai sutartis sudaroma apsieičiant pažadais dėl šių pareigų įvykdymo ir jos tai konkrečiai sutarties rūšiai yra tokios esminės, kad jų neįvykdžius žlugtų pats sutarties tikslas. Įgyvendindamos sutarties laisvės principą, šalys gali sutartyje numatyti, jog ir bet kurios kitos iš sutarties kylančios pareigos bus laikomos susijusios tokiu ryšiu, net jei ir paprastai jos tokiomis nebūtų laikomos (CK 6.156 str. 1 d.).

Tačiau minėta, kad CK 6.207 str., kuriame yra įtvirtinta sutarties vykdymo sustabdymo teisė, yra perimtas iš UNIDROIT principų (7.1.3 str.), todėl atrodytų, jog Lietuviškąjį sutarties vykdymo sustabdymą reikėtų aiškinti taip, kaip jis yra aiškinamas šiame instrumente. UNIDROIT principų 7.1.3 str. ir jo komentare nėra nieko užsimenama apie tai, kad sutarties vykdymo sustabdymas yra taikomas tik sinalagmatinėms sutartims, o bendra prievolės vykdymo sustabdymo teisė UNIDROIT principuose nėra įtvirtinta. Vadinas, UNIDROIT principų 7.1.3 str. gali būti taikomas ne tik sinalagmatinių, bet ir visų kitų sutartinių santykių atvejais. Tai patvirtinama ir neoficialiame UNIDROIT principų komentare¹⁰⁸. Šiuo požymiu UNIDROIT principai yra panašūs į Prancūzijos teisinį reguliavimą, kuriame *exceptio* taip pat apima ir prievolės vykdymo sustabdymą, kadangi pozityvioji Prancūzijos teisė neįtvirtina bendros prievolės vykdymo sustabdymo teisės¹⁰⁹. Visgi, nors į Lietuvos CK buvo perkelta didžioji dalis UNIDROIT principų sutarčių teisės taisyklių, CK išlieka sisteminiu teisės aktu, kurio nuostatos

¹⁰⁶ Atsižvelgiant į tai, kad šio magistro baigiamojo darbo objektas yra priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo taikymas sutartiniuose santykiuose, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas kituose prievoliniuose teisiniuose santykiuose jame nebus nagrinėjamas.

¹⁰⁷ Beale H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 903.

¹⁰⁸ Vogenauer, S., Kleinheisterkamp, J. *Commentary on the Unidroit Principles of International Commercial Contracts (PICC)*. New York: Oxford University Press, 2009, p. 742.

¹⁰⁹ Tuo pačiu įdomu pažymėti tai, kad priešingai, nei UNIDROIT principuose, PECL komentare nurodoma, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas, įtvirtintas PECL 9:201 str., galimas tik sinalagmatinių sutarčių atvejais. // Lando, O., Beale, H. *Principles of European Contract Law. Full text of Parts I and II combined*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 404.

negali būti aiškinamos atsietai nuo visos kodekso sistemos ir struktūros (CK 1.9 str. 1 d.). Lietuvos CK, priešingai nei UNIDROIT principuose, yra įtvirtinta bendroji prievolės vykdymo sustabdymo teisė, kuo Lietuvos priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo reguliavimas, kaip minėta, yra labiau panašus į Vokietijos ir Olandijos. Todėl CK 6.207 str. negali būti aiškinamas visiškai taip, kaip UNIDROIT principuose. Sutarties vykdymo sustabdymas Lietuvos teisėje turėtų būti aiškinamas tik kaip suteikiantis teisę sulaikyti iš dvišalės sutarties kylančią pareigą, kuri yra susijusi sinalagmatiniu ryšiu su skolininko pažeista pareiga. Priešingu atveju, aklaiv suvokiant CK 6.207 str. tik kaip UNIDROIT principų 7.1.3 str. kopiją, prarastų prasmę CK 6.46 str. ir 6.58 str. nuostatos, įtvirtinančios bendro pobūdžio prievolės vykdymo sustabdymą, kuo atitinkamai būtų iškreipta CK sistema¹¹⁰.

Tai, kad sutarties vykdymo sustabdymas (*exceptio*) yra galimas tik sinalagmatinių sutartinių santykių atvejais, Vokietijos ir Olandijos CK nurodoma tiesiogiai. Pavyzdžiui, Vokietijos CK 320 str. teigiama, jog sustabdyti sutarties vykdymą gali tik abipusės (angl. *reciprocal*) sutarties šalis¹¹¹. Olandijos CK 6:262 str. 1 d. nurodo, kad „jeigu viena iš abipusės sutarties šalių neįvykdo savo pareigos, nors jai yra suėjęs terminas ir ji yra vykdytina, kita šalis turi teisę sustabdyti savo pareigą, kuri yra priešpriešinė neįvykdytai skolininko pareigai.“¹¹². Manytume, jog Olandijos CK pateikiamas sutarties vykdymo sustabdymo apibrėžimas yra taikliausias, nes jame pabrėžiami svarbiausi *exceptio* bruožai, t.y. jog (1) *exceptio* galimas tik sinalagmatinėse sutartyse ir jog (2) kreditoriaus sulaikoma vykdyti pareiga turi būti abipusė (susijusi sinalagmatiniu ryšiu) su skolininko pažeista pareiga. Dar vienas Olandijos CK reguliavimo teigiamas bruožas yra tai, kad jame yra pateikiamas abipusio (angl. *mutual, reciprocal*) susitarimo apibrėžimas. Olandijos CK 6:261 str. 1 d. teigiama, jog abipusis susitarimas yra toks, kuriame viena šalis įsipareigoja įvykdyti prievolę tam, kad pati gautų prievolės įvykdymą, kuriam įsipareigojo kita šalis jos atžvilgiu¹¹³. Tai yra ne kas kita, o jau mūsų aptartas sinalagmatinės sutarties apibrėžimas. Autoriaus manymu, svarstyтина daryti atitinkamus CK 6.207 str. pakeitimus, kurie nedviprasmiškai leistų suprasti, jog sutarties vykdymo sustabdymas CK sistemoje yra taikytinas tik sinalagmatiniuose sutartiniuose santykiuose, sulaikant tokią

¹¹⁰ Plačiau apie sisteminius Lietuvos CK ir UNIDROIT principų skirtumus: Drazdauskas, S. *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008, p. 48-52.

¹¹¹ Vokietijos civilinis kodeksas // http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/; prisijungimo laikas: 2012-08-17.

¹¹² „If one of the parties to a mutual agreement does not perform his obligation, although it is due and demandable, then the opposite party is entitled to withhold the performance of his own obligation that stands opposite to the non-performed obligation of the other party.“. Olandijos civilinis kodeksas // <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook066.htm>; prisijungimo laikas: 2012-08-17.

¹¹³ „An agreement is mutual (reciprocal) if each of the parties has engaged himself under the agreement to an obligation in order to obtain the performance to which the opposite party has engaged himself towards him.“. Olandijos civilinis kodeksas // <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook066.htm>; prisijungimo laikas: 2012-08-17.

kreditoriaus pareigą, kuri yra susijusi sinalagmatiniu (abipusiu) ryšiu su skolininko pažeista pareiga.

Prievolės vykdymo sustabdymas. Kadangi sutarties vykdymo sustabdymas yra *lex specialis*, o prievolės vykdymo sustabdymas jos atžvilgiu *lex generalis*, pastarasis yra taikytinas visais tais atvejais, kai negalimas pirmojo taikymas. Tai gali būti tiek sutartinės, tiek nesutartinės prievolės. Prievolės vykdymo sustabdymas šiais atvejais užpildo tą kreditoriaus teisių gynimo būdų spragą, kurią palieka sutarties vykdymo sustabdymas. Pagrindinis klausimas šiuo atveju yra tik tai, kokių ryšių kreditoriaus sulaikoma vykdyti pareiga turi būti susijusi su skolininko pažeista pareiga tam, kad prievolės vykdymo sustabdymas būtų teisėtas. Pavyzdžiui, ar galimas pareigos vykdymo sulaikymas tokiais atvejais: kainos už parduodamą daiktą mokėjimo pardavėjui sulaikymas jam neapmokėjus sutarties sudarymo išlaidų (jei jis tokią pareigą sutartimi buvo prisiėmęs) arba nuomos mokesčio mokėjimo nuomotojui sulaikymas jam neįvykdžius pareigos atlikti einamąjį remontą (jei jis tokią pareigą sutartimi buvo prisiėmęs)? Matyti, kad šios pareigos viena su kita nėra susijusios tiesioginiu ir abipusiu sinalagmatiniu ryšiu¹¹⁴. Tačiau, kaip matysime, nei Lietuvos, nei užsienio šalių pozityvioji teisė ar teisės doktrina nenurodo aiškių kriterijų, koks tas ryšys turėtų būti ir kaip jį nustatyti.

Teisinėje literatūroje dažniausiai teigiama, kad tais atvejais, kai sulaikoma vykdyti ir pažeista pareigos nėra susijusios sinalagmatiniu ryšiu, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas galimas tik tuo atveju, kai tarp jų egzistuoja pakankamas ryšys (angl. *sufficient connection*) ir jo taikymas neprieštarauja sąžiningumo principui¹¹⁵. Vokietijos CK 273 str. 1 d. pateikiamas dar vienas kriterijus, jog abi šios pareigos turi kilti iš vieno teisinio santykio, o Vokietijos teismų praktikoje papildomai nurodoma, jog tarp šių pareigų turi egzistuoti natūralus, vidinis ekonominis ryšys, kuriuo turi būti pagrįstas faktinis¹¹⁶ teisinis santykis¹¹⁷. Olandijos CK 6.52 str. 2 d. nustato, jog toks ryšys tarp pareigų egzistuoja tuomet, kai jos abi kyla iš vieno teisinio santykio ir įprastinių šalis siejančių verslo santykių (angl. *business activities*)¹¹⁸. Tačiau visi šie kriterijai ryšiui tarp pareigų nustatyti kilus praktinei situacijai vis tiek yra pernelyg abstraktūs, kad būtų pakankami konkrečiai nuspręsti, galimas yra prievolės vykdymo

¹¹⁴ Nuomos sutarties pavyzdžio atveju nuomininko pareiga mokėti nuomos mokesť nėra susijusi sinalagmatiniu ryšiu su nuomotojo pareiga atlikti einamąjį remontą, nes jo neatlikimas netrukdo naudoti daikto pagal paskirtį. Tuo tarpu pareiga atlikti kapitalinį remontą būtų susijusi sinalagmatiniu ryšiu su pareiga mokėti nuomos mokesť.

¹¹⁵ Vogenauer, S., Kleinheisterkamp, J. *Commentary on the Unidroit Principles of International Commercial Contracts (PICC)*. New York: Oxford University Press, 2009, p. 742-744; Beale H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 924.

¹¹⁶ Autoriui nepavyko doktrinoje rasti „faktinio teisinio santykio“ sąvokos paaiškinimo. Tačiau manytina, kad ji turėtų būti suprantama kaip šiek tiek platesni šalių santykiai, nei vien tik formalūs teisiniai santykiai, turintys vieną teisinį pagrindą, tas pačias šalis, tą patį dalyką ir tą patį įvykdymo objektą. Šiuo atveju, autoriaus manymu, turėtų būti labiau koncentruojamasi į ekonominę šalių santykių pusę. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog aiškesnė sąvoka būtų ne „faktinis teisinis santykis“, o tiesiog – „faktinis santykis“.

¹¹⁷ Beale, H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 924.

¹¹⁸ Olandijos civilinis kodeksas // <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook066.htm>; prisijungimo laikas: 2012-09-08.

sustabdomas ar ne. Šioje vietoje labiau pasireikštų individuali teisėjo diskrecija ir jo sąžiningumo principo suvokimas. Kitaip sakant, dėl to, ar prievolės vykdymas buvo sustabdytas teisėtai, reikėtų spręsti kiekvienu konkrečiu atveju (angl. *on case-by-case basis*). Galutinių kriterijų nustatymas čia vargiai yra įmanomas. Taigi, kilus prievolės vykdymo sustabdymo klausimui, tai, ar tarp skolininko ir kreditoriaus pareigų egzistuoja jo taikymui pakankamas ryšys, nustatys teismas, vadovaudamasis sąžiningumo principu. Jeigu toks pakankamas ryšys bus nustatytas, tuomet bus galima konstatuoti, kad prievolės vykdymo sustabdymo tikslais kreditoriaus sulaikoma vykdyti pareiga ir atitinkama skolininko pažeista pareiga viena kitos atžvilgiu yra priešpriešinės¹¹⁹ ir todėl prievolės vykdymo sustabdomas yra teisėtas.

Šiame kontekste pažymėtina, kad ne visai korektiškai yra suformuluota CK 6.46 str. 2 d., kuri, kaip minėta, labai panaši į Olandijos CK 6:52 str. 1 d. Joje nurodoma, jog prievolės vykdymo sustabdomas bus galimas tuomet, kai priešpriešinės skolininko ir kreditoriaus pareigos bus susijusios taip, kad bus galima pateisinti prievolės vykdymo sustabdymą. Lingvistiškai aiškinant šią normą, galima būtų daryti išvadą, kad prievolės vykdymo sustabdomas bus teisėtas tik tuomet, kai egzistuos šios sąlygos: (1) skolininkas bus pažeidęs savo pareigą; (2) skolininko pažeista pareiga bus priešpriešinė kreditoriaus sulaikomai pareigai; ir (3) abi šios pareigos bus susijusios taip, kad galima pateisinti prievolės vykdymo sustabdymą. Panašiai vienoje savo nutarčių yra nurodęs ir Lietuvos apeliacinis teismas: „Pažymėtina, jog priešpriešinės prievolės vykdymo sustabdomas galimas tik nustatčius skolininko ir kreditoriaus priešpriešinių pareigų egzistavimą ir jų ryšį, pateisinantį prievolės vykdymo sustabdymą.“¹²⁰. Tuo tarpu Olandijos CK 6:52 str. 2 d. nurodoma, jog prievolės vykdymo sustabdomas yra galimas tuomet, kai kreditoriaus sulaikoma vykdyti pareiga ir skolininko pažeista pareiga yra susijusios taip, kad yra pateisinamas prievolės vykdymo sustabdomas¹²¹. Olandijos CK nereikalauja, kad skolininko ir kreditoriaus pareigos būtų vienu metu ir priešpriešinės, ir dar susijusios taip, kad būtų pateisintas prievolės vykdymo sustabdomas, nes vien tas faktas, kad jos susijusios tokiu būdu, jau savaime reiškia, kad prievolės vykdymo sustabdymo kontekste jos yra priešpriešinės. Priešingu atveju, būtų sunku nurodyti, kokiais dar papildomais kriterijais vadovaujantis reikėtų nustatyti, ar pareigos yra priešpriešinės, dar prieš nustatant, ar jos yra susijusios taip, kad būtų pateisinamas

¹¹⁹ Sąvoka „priešpriešinės“ čia neturėtų būti suvokiama taip, kaip sutarties vykdymo sustabdymo (*exceptio*) atveju. Pirmuoju atveju pareigos yra priešpriešinės tiek, kiek teisinis reguliavimas (reikalaujamas pakankamo ryšio tarp pareigų) leidžia taikyti prievolės vykdymo sustabdymą, t.y. tai kyla iš skolininko pažeidimo kreditoriui atsiradusios priešpriešinės teisės, kuri tampa pagrindu prievolės vykdymo sustabdymui. Tai atitinka gynybos teoriją. Tuo tarpu *exceptio* atveju pareigos priešpriešinės tik tuomet, kai jos yra susijusios tiesioginiu ir abipusiu sinalagmatiniu ryšiu. Tai paaiškinama vieningų mainų teorijos pagalba.

¹²⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės statyba“ v. UAB „Tarpautinė statybos korporacija“ (Nr. 2A-604/2009).

¹²¹ „A debtor who himself has a due and demandable claim against his creditor, has the right to withhold performance of his obligation to that creditor until his claim is satisfied, provided that his claim and his obligation are related to each other in such a way that it is justified to withhold performance.“. Olandijos civilinis kodeksas // <http://www.dutchcivilaw.com/civilcodebook066.htm>; prisijungimo laikas: 2012-09-07.

prievolės vykdymo sustabdymas. Atsižvelgiant į tai, autoriaus manymu, CK 6.46 str. 2 d. šiuo atžvilgiu suformuluota nekorektiškai, todėl CK normoje, įtvirtinančioje prievolės vykdymo sustabdymą, tai turėtų būti atitinkamai pakoreguota¹²².

Teismų praktikoje kyla problemų nustatant, ar ryšis tarp kreditoriaus sulaikomos vykdyti pareigos ir skolininko pažeistos pareigos yra pakankamas priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui taikyti. Tai gerai iliustruoja viena Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, kurioje kilo paskolos sutarties nutraukimo teisėtumo klausimas¹²³. Ieškovas pareiškė ieškinį, kuriuo reikalavo pripažinti atsakovo vienašalį paskolos sutarties nutraukimą neteisėtu bei tai, jog atsakovas neteisėtai pagal susitarimą, kuriuo buvo pakeista paskolos sutartis, neatlaisvino nuo hipotekos dalies jo atsakovo naudai įkeisto turto. Atsakovas savo ruožtu nurodė, jog paskolos sutartį nutraukė teisėtai, nes ieškovas nemokėjo jam palūkanų už suteiktą paskolą. Tuo tarpu, pasak ieškovo, palūkanų jis nemokėjo tik todėl, kad pats atsakovas pagal paskolos sutartį pirmiau neatlaisvino nuo hipotekos dalies įkeisto turto, t.y. ieškovas dėl šio atsakovo pažeidimo taikė priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą. Nors Lietuvos apeliacinis teismas pripažino, kad atsakovas iš tiesų pažeidė paskolos sutartį neatlaisvindamas nuo hipotekos dalies įkeisto turto, įdomu tai, kad teismas sykiu pripažino ir tai, kad ieškovas neteisėtai dėl to sulaikė savo prievolės mokėti palūkanas vykdymą, nes, pasak teismo, ieškovo prievolė mokėti palūkanas ir atsakovo prievolė atlaisvinti nuo hipotekos įkeistą turtą nėra priešpriešinės. Atitinkamai teismas pripažino, kad atsakovas teisėtai nutraukė paskolos sutartį dėl to, kad ieškovas nemokėjo atsakovui palūkanų. Teismas nurodė: *„Teisėjų kolegija neturi pagrindo sutikti, kad paskolos sutartyje įtvirtinta paskolos gavėjo prievolė mokėti palūkanas už naudojimąsi paskolą ir atsakovo prievolė atlaisvinti turto dalį nuo hipotekos gali būti laikomos priešpriešinėmis šalių prievolėmis, kurios vykdytinos vienu metu, arba vykdytinos paeiliui viena po kitos (kada savo prievolę pirmiau turėtų įvykdyti atsakovas), arba kad vienos iš šių prievolių vykdymas yra kitos prievolės vykdymo sąlyga. Nurodytos atsakovo ir ieškovo sutartinės prievolės nekvalifikuotinos kaip priešpriešinės, jos nėra tiek susijusios, kad šiuo atveju būtų galima pateisinti ieškovo prievolės sustabdymą. Skiriasi šių prievolių rūšis ir kilmė (ieškovo prievolės atsiradimą mokėti palūkanas lemia paskolos suteikimo faktas, o atsakovo prievolė yra sąlyginė ir jos atsiradimą lemia tik tam tikrų aplinkybių viseto susidarymas), skiriasi prievolių atsiradimo ir jų vykdymo tvarka bei būdas (ieškovo mokėjimo prievolė yra sąlygota sutartyje nustatytų palūkanų periodiško skaičiavimo ir*

¹²² Šiuo atveju nenurodoma, jog koreguoti turėtų būti būtent CK 6.46 str. 2 d., kadangi pagal autoriaus šiame darbe siūlomus teisės aktų pakeitimus, prievolių teisės nuostatose yra siūloma palikti tik vieną normą, įtvirtinančią prievolės vykdymo sustabdymą. Autoriaus manymu, CK 6.46 str. 2 ir 3 d. turėtų būti panaikintos, o prievolės vykdymo sustabdymas reglamentuojamas tik CK 6.58 str., neišskiriant tik sutartinių prievolių. Todėl atitinkamos nuostatos turėtų būti įterpiamos į CK 6.58 str., o ne koreguojama CK 6.46 str.

¹²³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio mėn. 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje G. A. v. AB bankas Snoras (bylos Nr. 2A-1186/2012).

mokėjimo terminų bei tvarkos, atsakovo prievolės įvykdymas terminu nesaistomas, ji vykdytina tik paskolos gavėjo prašymu ir tik susidarius sutartyje aptartoms prievolės atsiradimo sąlygoms). <...> *Nagrinėjamu atveju ieškovo nurodyta priežastis, dėl kurios jis teigia sustabdęs palūkanų mokėjimo prievolės vykdymą, nepateisina šio veiksmo, todėl negalima tokį veiksmą pripažinti teisėtu.*“. Autoriaus manymu, tokia apeliacinės instancijos teismo pozicija negali būti laikoma pagrįsta. *Pirma*, iš teismo pateiktos argumentacijos matyti, kad priešpriešinėmis pareigomis galėtų būti laikomos tik tokios pareigos, kurių vykdymas yra viena kitos sąlyga bei kurios yra vienodos kilmės ir rūšies. Tačiau šis standartas yra labiau būdingas sutarties vykdymo sustabdymui (*exceptio*), o ne prievolės vykdymo sustabdymui. Prievolės vykdymo sustabdymui šiuo atžvilgiu taikytini kiti standartai. Šiuo atveju kaip tik ir kilo prievolės vykdymo sustabdymo klausimas, o ne *exceptio*, nes ieškovo ir atsakovo pareigos akivaizdžiai nėra susijusios sinalgmatiniu ryšiu. Todėl teismas galėjo pripažinti, kad pareigos prievolės vykdymo sustabdymo tikslais yra priešpriešinės net jei jos ir nėra viena kitos vykdymo sąlyga bei yra ne tos pačios kilmės ir rūšies. Teismui pripažinus, kad ieškovas negali atsakovo atžvilgiu taikyti prievolės vykdymo sustabdymo bei pateikus nurodytus kriterijus būtinam ryšiui tarp pareigų nustatyti, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo galimybę apribojo iš esmės tik *exceptio* atvejams, t.y. kai pareigos yra susijusios abipusiu sinalgmatiniu ryšiu. Autoriaus manymu, tai yra nesuderinama su CK įtvirtinta priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo samprata, kurią sudaro ne tik *exceptio* (sutarties vykdymo sustabdymas), bet ir prievolės vykdymo sustabdymas. Pastarasis būtent ir yra taikytinas tais atvejais, kai negalimas *exceptio*, tokiu būdu užpildant atsiradusias pažeistų teisių gynimo būdų spragas. *Antra*, kadangi kilo ne *exceptio*, o prievolės vykdymo sustabdymo taikymo klausimas, vienintelė aplinkybė, kurią reikėjo įvertinti tokiu atveju buvo tai, ar ieškovo palūkanų mokėjimo sustabdymas yra pateisinamas sąžiningumo principo kontekste, pernelyg nesuvaržys atsakovo teisių ir paskatins jį įvykdyti savo prievolę ieškovui. Nors šios aplinkybės yra vertinamojo pobūdžio, autoriaus manymu, šioje byloje nebuvo jokių kliūčių teismui pripažinti, kad ieškovo taikytas prievolės vykdymo sustabdymas yra teisėtas. Kaip tik nesąžininga būtų reikalauti ieškovą vykdyti paskolos sutartį tinkamai (mokėti palūkanas), kai pats atsakovas nevykdo savo pareigų pagal ją ir net vienašališkai nutraukia paskolos sutartį dėl to, kad ieškovas nemoka palūkanų. *Trečia*, pateiktas apeliacinės instancijos teismo išaiškinamas tokiais atvejais apskritai užkerta kelią paskolos gavėjui paskolos sutartiniuose santykiuose taikyti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą, nes pagrindinio paskolos sutarties tikslo atžvilgiu bet kokios po paskolos suteikimo paskolos davėjui tenkančios pareigos gali būti laikomos tik šalutinėmis. Toks priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo supratimas, kai tam tikruose santykiuose jo taikymas tampa apskritai negalimas, neatitinka teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principų.

Kreditoriaus pareigos, kylančios iš kitos su skolininku sudarytos sutarties, vykdymo sulaikymas. Problema dėl priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo taikymo gali kilti tais atvejais, kai tarp to paties kreditoriaus ir skolininko yra sudaryta daugiau nei viena sutartis ir kreditoriui atsiranda poreikis sulaikyti vienos iš jų vykdymą dėl to, kad skolininkas pažeidė visai kitą, nors su tuo pačiu kreditoriumi sudarytą, sutartį. *Visų pirma*, kyla klausimas, ar tokiais atvejais apskritai turėtų būti leista kreditoriui sulaikyti pareigos vykdymą, ir jei taip, tai kokie to argumentai. *Antra*, reikėtų atsakyti į klausimą, ką tokiais atvejais reikėtų taikyti – sutarties vykdymo sustabdymą ar prievolės vykdymo sustabdymą.

Lietuvos CK šiuo klausimu nepateikia jokie atsakymo. Oficialiame UNIDROIT principų komentare taip pat nepateikiamas šios problemos sprendimo būdas. Tuo tarpu PECL komentare *expressis verbis* nurodoma, jog šiuo klausimu PECL tekstas neužima jokios pozicijos. Tačiau UNIDROIT principų neoficialiame komentare (autorių Stefan Vogenauer ir Jan Kleinheisterkamp) teigiama, kad priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas tokiu atveju yra galimas, jeigu pareigos kyla iš ankstesnių įprastinių šalis siejančių verslo santykių (angl. *previuos dealings between the parties*). Komentare teigiama, jog tuo atveju, kai egzistuoja pakankamas ryšys tarp pareigų, kylančių iš viena po kitos einančių arba ilgalaikių sutarčių, jų vykdymas gali būti sulaikytas. To pavyzdys galėtų būti įprastas prekių pristatymas, nors kiekvienam prekių pristatymui yra sudaroma atskira sutartis. Jei nebuvo apmokėtas praeitas prekės pristatymas, kitos prekės pristatymas gali būti sulaikytas¹²⁴. Panašios nuomonės laikomasi ir Lietuvos teisės doktrinoje. S. Drazdauskas savo disertacijoje „Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei“ teigia, kad užsienio teismų praktikoje yra pripažįstama šalies teisė sustabdyti sutarties vykdymą, jeigu pažeidžiama kita sutartis, tik jeigu abi sutartys tarpusavyje susijusios, kas, jo nuomone, yra visiškai pagrįsta, nes neturėtų dirbtinai nukentėti tų sutarčių vykdymas, kurioms įvykdyti nėra jokių kliūčių¹²⁵. Poziciją, jog sulaikyti pareigą, kylančią iš vienos sutarties, dėl pareigos, kylančios iš kitos sutarties, pažeidimo, netiesiogiai patvirtina ir Lietuvos teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyse yra ne kartą pažymėjęs, jog kelios tarp tų pačių šalių sudarytos sutartys negali būti aiškinamos izoliuotai, o turi būti aiškinamos kartu, nes tik taip gali būti atskleista tikroji šalių valia, išreikšta sudarytų susitarimų visetu¹²⁶. Kasacinis teismas vienoje naujesnių savo nutarčių

¹²⁴ Vogenauer, S., Kleinheisterkamp, J. *Commentary on the Unidroit Principles of International Commercial Contracts (PICC)*. New York: Oxford University Press, 2009, p. 744.

¹²⁵ Drazdauskas, S. *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008, p. 276.

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *L. O. v. L. K. ir AB DnB Nord bankas* (bylos Nr. 3K-3-166/2011); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „EKSPLO-MATEC“ v. UAB „Baltijos verslininkų namai“* (bylos Nr. 3K-3-415/2010); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje *M. V. v. M. N., V. N.* (bylos Nr. 3K-3-1167/2003) ir kt.

taip pat pažymėjo, jog „<...> sutarties sąlygos turi būti aiškinamos visos sutarties kontekste, atsižvelgiant į jų tarpusavio ryšį, sutarties esmę ir tikslą, jos sudarymo aplinkybes. Negali likti neišaiškinta nė viena su ginčo dalyku susijusi sąlyga. Sutarties sąlygų aiškinimo visos sutarties kontekste principas gali būti taikomas ne tik vienai sutarčiai, bet ir kelioms sutartims, jeigu jomis siekiama galutinio bendro tikslo.“¹²⁷.

Atsižvelgiant į visa tai, autoriaus nuomone, galima pritarti pozicijai, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas galimas ir esant dviem ar daugiau tarp tų pačių šalių sudarytų sutarčių. Šiuo atveju nustatyti pakankamam ryšiui tarp pareigų, kylančių iš skirtingų tarp tų pačių šalių sudarytų sutarčių, turėtų būti taikomos panašios taisyklės kaip ir prievolės vykdymo sustabdymo atveju. Skolininko pažeista ir kreditoriaus sulaikoma vykdyti pareigos turėtų kilti iš įprastinių šalis siejančių verslo ar kitų santykių bei sudaryti vieną faktinį teisinį santykį (kurį sudaryti gali ir ne viena sutartis, kaip dokumentas) tarp jų. Tai turėtų būti nustatoma kiekvienu atskiru atveju taikant sutarčių aiškinimo taisykles (CK 6.193 str.).

Kitas klausimas, į kurį reikia atsakyti, yra tai, koku teisiniu pagrindu būtų galimas toks priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas. Turėtų būti taikomas *exceptio* (CK 6.207 str.) ar prievolės vykdymo sustabdymas (CK 6.46 str. 2 d., 6.58 str.)? Tai priklauso nuo to, kokios išvados prieinama aiškinant skirtingas tarp šalių sudarytas sutartis. Pavyzdžiui, šalys gali būti sudariusios dvi skirtingos rūšies susijusias sutartis – nuomos ir pirkimo-pardavimo. Tarkime, viena šalis iš kitos nusiperka daiktą ir po to jį išnuomoja atgal buvusiam savininkui. Jeigu pirkėjas (nuomotojas) nesumoka visos kainos pagal pirkimo-pardavimo sutartį, tai pardavėjas (nuomininkas) galėtų įgyti teisę sulaikyti savo pareigos mokėti nuomos mokesť pagal nuomos sutartį vykdymą. Šiuo atveju turėtų būti taikomas prievolių vykdymo sustabdymas (CK 6.46 str. 2 d., 6.58 str.), kadangi tarp pareigos sumokėti kainą pagal pirkimo-pardavimo sutartį ir pareigos mokėti nuomos mokesť pagal nuomos sutartį nėra sinalagmatinio ryšio¹²⁸. Tačiau šalys gali būti sudariusios ir kelias vienasrūšes sutartis. Pavyzdžiui, kelias statybos rangos sutartis dėl kelių pastatų statybos tame pačiame pastatų komplekse. Šiuo atveju aiškinant sutartis gali būti prieita išvados, kad kelios statybos rangos sutartys iš tiesų sudaro vieną statybos rangos teisinį santykį ir todėl tarp rangovo pareigos atlikti darbus pagal vieną sutartį (kaip dokumentą) ir užsakovo pareigos apmokėti darbus pagal kitą sutartį (kaip dokumentą) gali egzistuoti sinalagmatinis ryšys. Todėl tokiu atveju rangovui neatlikus darbų pagal vieną sutartį užsakovas galėtų sulaikyti

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gegužės mėn. 24 d. nutartis civilinėje byloje J. B. v. AB „Kraft Food Lietuva“ (bylos Nr. 3K-3-208/2012).

¹²⁸ Esant tam tikroms faktinėms aplinkybėms teismas galėtų prieiti ir tos išvados, jog pareigos, kylančios iš nuomos ir pirkimo-pardavimo sutarčių, yra susijusios sinalagmatiniu (abipusiu) ryšiu. Pavyzdžiui, jeigu būtų nustatyta, kad abi sutartys buvo šalių sudarytos siekiant vieno ir to paties tikslo ir todėl neįvykdžius vienos sutarties (tačiau nesant kliūčių vykdyti kitą) šis tikslas nebūtų pasiektas. Teismas tokį aiškinimą galėtų pateikti vadovaudamasis numanomų sutarties sąlygų (6.196 str. 2 d.) arba sutarties spragų užpildymu (CK 6.195 str.) institutais.

kainos pagal kitą sutartį mokėjimą, taikydamas sutarties vykdymo sustabdymą (CK 6.207 str.). Praktinis šios problemos aspektas yra tame, jog *exceptio*, kaip jau minėta, negali būti įveiktas pateikiant adekvatų prievolės įvykdymo užtikrinimą. Tai reiškia, kad pirmojo pavyzdžio atveju pirkėjui (nuomotojui) pateikus prievolės įvykdymo užtikrinimą pardavėjas (nuomininkas) privalėtų sumokėti nuomos mokesčių, tačiau antrojo pavyzdžio atveju – rangovas užsakovo kainos mokėjimo sulaikymą galėtų įveikti tik tinkamai atlikdamas darbus (įvykdymas prievolę natūra), bet ne pateikdamas prievolės įvykdymo užtikrinimą (įkeitimą, laidavimą ar kt.).

Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo esant skirtingos tarp tų pačių šalių sudarytoms sutartimis klausimas buvo sprendžiamas ir Lietuvos teismų praktikoje. Pavyzdžiui, vienoje Šiaulių apygardos teismo nagrinėtoje byloje šalis sulaikė iš reklamos paslaugų sutarties kylančią pareigą dėl to, kad kita šalis pažeidė bendradarbiavimo (dėl draudimo paslaugų pirkimo) sutartį¹²⁹. Ieškovas nuo tokio atsakovo sulaikymo gynėsi tuo, kad CK neva numato tik iš tos pačios prievolės kylančios pareigos sulaikymą. Tačiau, nors teismas nepaneigė tokio priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo galimybės, jis vis tiek buvo pripažintas neteisėtu, kadangi, pasak teismo, (1) atsakovas nepateikė įrodymų, pagrindžiančių bendradarbiavimo sutarties pažeidimą; ir (2) prievolės pagal šias sutartis nebuvo priešpriešinės, nes teismui pateiktoje paslaugų sutartyje nebuvo nurodyta apie jos kažkokį ryšį su bendradarbiavimo sutartimi. Tokia argumentacija, autoriaus manymu, nėra pagrįsta, kadangi siekiant nustatyti pakankamą ryšį tarp skirtingų sutarčių visai nebūtina, jog jose būtų nuorodos į viena kitą. Tai gali būti pasiekta ir sutarčių aiškinimo būdu.

Kitoje byloje, kurią nagrinėjo Kauno apygardos teismas, buvo sprendžiamas klausimas dėl pirkėjo pareigos sumokėti kainą vykdymo sulaikymo dėl to, kad pardavėjas pagal kitą su pirkėju sudarytą rangos sutartį neperdavė jam įrangos¹³⁰. Šioje byloje teismas pirkėjo taikytą priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą pripažino neteisėtu vien dėl to, kad pareigos kilo iš skirtingų sutarčių, nors ieškovas, siekdamas pagrįsti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teisėtumą, nurodė, jog prekes iš atsakovo pirko tik todėl, kad atsakovui pritrūko detalių vykdant rangos sutartį. Tokie ieškovo argumentai atsakovo nebuvo paneigti, o teismas jų išsamiai neanalizavo. Tačiau jie, autoriaus manymu, sudarė pagrindą teigti, kad sutartys buvo susijusios taip, kad būtų pateisintas prievolės vykdymo sustabdymas, kadangi sudaryta pirkimo-pardavimo sutartis buvo skirta prieš tai sudarytos rangos sutarčiai įvykdyti, t.y. abi sutartys buvo skirtos tam pačiam tikslui pasiekti. Išsamiai išanalizavus šios bylos aplinkybes net būtų buvę galima teigti,

¹²⁹ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės mėn. 17 d. nutartis civilinėje byloje *UADBB „Biznio draudimo brokeris“ v. UAB „Transimeksa“* (Nr. 2A-321-154/2011).

¹³⁰ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo mėn. 30 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Starkus“ v. UAB „FORMULA AIR BALTIC“* (Nr. 2A-332-485/2010).

jog abi šios sutartys sudarė vieną rangos teisinį santykį, nes sudaryta pirkimo-pardavimo sutartis iš esmės neturėjo jokio savarankiško tikslo (CK 6.675 str.). Tokiu atveju turėtų būti taikomas sutarties vykdymo sustabdymas (CK 6.207 str.).

Apibendrinant visa tai, kas buvo išdėstyta šiame magistro baigiamojo darbo poskyryje, galima pateikti tokias pagrindines išvadas:

1) Sutarties vykdymo sustabdymui arba *exceptio* (CK 6.207 str.) taikyti kreditoriaus sulaikoma vykdyti ir skolininko pažeista pareigos turi būti susijusios abipusiu sinalagmatiniu ryšiu, kuris egzistuoja tuomet, kai sutartis yra sudaroma apsikeičiant pažadais dėl šių pareigų įvykdymo ir jos yra tokios esminės svarbiai, kad jų neįvykdžius žlugtų jos tikslas.

2) Prievolės vykdymo sustabdymas (CK 6.46 str. 2d., 6.58 str. 1) yra skirtas užpildyti tas kreditoriaus teisių gynimo būdų spragas, kurias palieka sutarties vykdymo sustabdymas ir CK įtvirtinti specialūs priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo atvejai. Tam, kad prievolės vykdymo sustabdymas būtų teisėtas, tarp kreditoriaus sulaikomos vykdyti ir skolininko pažeistos pareigos turi egzistuoti pakankamas ryšys (angl. *sufficient connection*), kuris nustatomas kiekvienu konkrečiu atveju vadovaujantis sąžiningumo ir protingumo principais.

3) Kreditoriui turi būti suteikta teisė sulaikyti pareigos, kylančios iš vienos sutarties, vykdymą, jeigu skolininkas pažeidžia savo pareigą, kylančią iš su tuo pačiu kreditoriumi sudarytos kitos sutarties, tuo atveju, jeigu yra nustatoma, kad šios sutartys yra susijusios taip, kad iš esmės sudaro vieną faktinį santykį ir kyla iš įprastinių šalis siejančių verslo (ekonominių) ar kitokių santykių. Tai, ar konkrečiu atveju bus taikomas prievolės vykdymo sustabdymas, ar *exceptio*, priklauso nuo to, koks bus šių sutarčių aiškinimo rezultatas.

4) Koreguotinos Lietuvos CK 6.207 str. ir prievolės vykdymo sustabdymą įtvirtinančios normos. CK 6.207 str. patartina numatyti, jog sutarties vykdymo sustabdymas Lietuvos CK sistemoje yra galimas tik tuomet, kai kreditoriaus sulaikomą vykdyti ir skolininko pažeistą pareigas sieja tiesioginis ir abipusis sinalagmatinis ryšys. Tuo tarpu prievolės vykdymo sustabdymo teisę įtvirtinanti norma koreguotina numatant, jog prievolės vykdymo sustabdymo tikslais kreditoriaus ir skolininko pareigos laikomos priešpriešinėmis tuomet, kai jos yra susijusios taip, kad būtų pateisintas kreditoriaus pareigos vykdymo sulaikymas.

2.2. Skolininko pažeidimo rimtumas ir proporcingumo principas

Pirmajame šio magistro baigiamojo darbo skyriuje šiek tiek buvo aptartas priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo ir sutarties nutraukimo, kaip kreditoriaus teisių gynimo būdų, santykis. Buvo prieita išvados, jog kontinentinėje teisėje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra pripažįstamas savarankišku pažeistų teisių gynimo būdu, kai tuo tarpu bendrojoje teisėje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas laikomas tik sudėtine sutarties nutraukimo

dalimi¹³¹. Tačiau šis klausimas tuo pačiu kelia ir kitą: ar priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui taikyti yra reikalingas esminis skolininko pažeidimas kaip sutarties nutraukimo atveju? Skolininko pažeidimo rimtumo klausimas taip pat implikuoja problemą, susijusią su proporcingumo principu skolininko dalinio prievolės neįvykdymo atveju: nuo to, koks yra skolininko pažeidimo rimtumas, priklauso tai, kokia apimtimi kreditorius galės jo atžvilgiu taikyti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą. Abu nurodyti probleminiai klausimai bus analizuojami šiame magistro baigiamojo darbo poskyryje.

Skolininko pažeidimo rimtumas. Kadangi bendrojoje teisėje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra laikomas sudėtine sutarties nutraukimo dalimi, o ne savarankišku pažeistų teisių gynimo būdu, tai akivaizdu, kad priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui yra taikomi tie patys esminio pažeidimo (angl. *material breach*) kriterijai. Tik tam tikrais atskirais atvejais priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas bendrojoje teisėje yra leidžiamas tuomet, kai nebūtų leidžiamas sutarties nutraukimas¹³². Tačiau kontinentinėje teisėje, nepaisant to, kad priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra laikomas savarankišku teisių gynimo būdu, laikomasi nebūtinai tos nuomonės, jog vien dėl to priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui yra taikytini kitokie kriterijai, nei sutarties nutraukimui.

PECL komentare pateikiama tokia hipotetinė situacija. A susitaria, jog pirks iš B (kuris verčiasi automobilių prekyba) automobilį, tačiau A atvykus pas B į saloną pasiimti jo jis pastebi, jog ant jo yra įbrėžimas¹³³. Kyla klausimas, ar A gali sulaikyti savo pareigos mokėti kainą už automobilį vykdymą iki tol, kol B ištaisys šį trūkumą (suremontuos automobilį arba pateiks kitą tokį patį), kuris palyginus su visa automobilio kaina nėra esminis? Didžiojoje daugumoje kontinento šalių toks pirkėjo priešpriešinės pareigos mokėti kainą vykdymo sulaikymas turėtų būti leidžiamas, kadangi jose priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui taikyti nėra reikalaujamas esminis sutarties pažeidimas. Vienintelis reikalavimas tokiu atveju yra sąžiningumo principo laikymasis¹³⁴. Pavyzdžiui, Vokietijos CK 320 str. 2 d., įtvirtinančioje *exceptio*, teigiama, jog tuo atveju, kai viena šalis neįvykdė dalies sutarties, kita šalis negali

¹³¹ Nors taip pat buvo prieita ir tos išvados, kad, nepaisant skirtingo požiūrio, praktinis priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo bendrojoje ir kontinentinėje teisėje rezultatas dažnai gali sutapti.

¹³² Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 305.

¹³³ Lando, O., Beale, H. *Principles of European Contract Law. Full text of Parts I and II combined*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 405.

¹³⁴ PECL komentaras pateikia ir kitą, šiek tiek modifikuotą, minėto pavyzdžio variantą, kuomet pirkėjo pareigos mokėti kainą už automobilį vykdymo sulaikymas jau prieštarautų sąžiningumo principui. Jeigu B būtų įsipareigojęs atgabenti automobilį A iš kitos šalies (kurioje yra B buveinė) į tokią šalį, kurioje B neturi filialo. Kadangi būtų nerealu tikėtis, jog B pataisys automobilį, A elgtųsi nesąžiningai, jeigu sulaikytų pareigą mokėti kainą didesneje apimtyje, nei kainuotų automobilio pataisymo darbai. (Lando, O., Beale, H. *Principles of European Contract Law. Full text of Parts I and II combined*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 405). Autoriaus manymu, šioje vietoje išryškėja sutarties vykdymo sustabdymo ir sutarties įvykdymo natūra santykio klausimas. Sutarties vykdymo sustabdymas pilna apimti šioje situacijos neturėtų būti leidžiamas, todėl, kad automobilio trūkumą ištaisymas pernelyg komplikuotų skolininko padėtį ir labai brangiai kainuotų. Pagal Lietuvos CK 6.213 str. tai yra vienas iš atvejų, kai reikalavimas įvykdyti sutartį natūra yra negalimas.

sustabdyti sutarties vykdymo, jeigu tai prieštarauja sąžiningumo principui, ypač tada jeigu pažeidimas yra tik mažareikšmis ir trivialaus pobūdžio (vok. *Geringfügigkeit*)¹³⁵. Matyti, kad šiuo atveju Vokietijoje yra taikomas *de minimis non curat lex* (liet. *teisė neužiima mažareikšmiais dalykais*)¹³⁶ principas. Šios Vokietijos CK normos veikimas gali būti iliustruotas pavyzdžiu iš teismų praktikos, kuomet buvo nuspręsta, jog leidėjas neteisėtai panaudojo *exceptio viso* autorinio atlyginimo dalyje vien dėl to, kad autoriaus leidėjui pateiktame autorinio darbo rankraštyje buvo nedidelių klaidų, kurios galėjo būti leidėjo lengvai ištaisytos prieš renkant (angl. *typesetting*) tekstą spausdinimui¹³⁷. Esminio pažeidimo kriterijus taip pat nereikalaujamas Olandijoje, Italijoje, Austrijoje, Graikijoje¹³⁸. UNIDROIT principų 7.1.3 str. komentare nurodoma, jog vienintelis kriterijus priešpriešinės pareigos vykdymui sulaikyti yra sąžiningumo principas¹³⁹, o PECL komentare aiškiai nurodoma, jog esminis sutarties pažeidimas (angl. *fundamental non-performance*) nėra būtinas¹⁴⁰.

Tačiau ne visose kontinento šalyse yra laikomasi tokios pozicijos. Prancūzijoje reikalaujama, jog priešpriešinės pareigos vykdymui sulaikyti skolininko sutarties pažeidimas būtų pakankamai rimtas (pranc. *suffisamment grave*). Dažnai tai nustatoma klausiant, ar kreditorius apskritai būtų sudaręs su skolininku sutartį, jei būtų žinojęs apie skolininko pažeidimą¹⁴¹. Tai reiškia ne ką kitą, kaip esminį sutarties pažeidimą, nes tos sąlygos, kurios lemia kreditoriaus apsisprendimą sudaryti sutartį, yra esminės sutarties sąlygos, o jų neįvykdymas yra esminis sutarties pažeidimas. Todėl būtų galima teigti, kad Prancūzijoje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas ir sutarties nutraukimas, kaip kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdai, iš esmės skiriasi tik įgyvendinimo tvarka, nes Prancūzijoje, kaip minėta, sutartis gali būti nutraukta tik teisme¹⁴². Panašios nuomonės yra laikomasi ir Kanados Kvebeko provincijoje, kurios CK 1591 str. priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui yra nustatytas esminio arba rimto pažeidimo (angl. *substantial breach*) standartas¹⁴³. Tačiau įdomu tai, kad Kvebeke, priešingai nei Prancūzijoje, buvo atsisakyta sutarties nutraukimo teismine tvarka¹⁴⁴,

¹³⁵ Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 303.

¹³⁶ Garner, A. B. *Black's Law Dictionary. Ninth Edition*. United State of America: Thomson Reuters, 2009, p. 524.

¹³⁷ Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 303.

¹³⁸ Lando, O., Beale, H. *Principles of European Contract Law. Full text of Parts I and II combined*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 407.

¹³⁹ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010 // <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>; Prisijungimo laikas: 2012-09-08.

¹⁴⁰ Lando, O., Beale, H. *Principles of European Contract Law. Full text of Parts I and II combined*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 405.

¹⁴¹ Nyer, D. *Withholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* Pace International Law Review, 2006, Vol. 18(29), p. 51.

¹⁴² Beale, H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 905.

¹⁴³ Nyer, D. *Withholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* Pace International Law Review, 2006, Vol. 18(29), p. 52.

¹⁴⁴ Ten pat.

todėl priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo ir sutarties nutraukimo, kaip dviejų teisių gynimo būdų, išskyrimas šiuo atveju praranda ir tą savo prasmę, kurią turi Prancūzijoje, nes ten kreditoriui, nepaisant esminio pažeidimo reikalavimo, vis tiek gali būti patogiau takyti neteisminį gynimo būdą ir sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą, nei kreiptis į teismą dėl sutarties nutraukimo¹⁴⁵.

Pozicija, kurios laikomasi didžiojoje dalyje kontinentinės teisės tradicijos šalių ir tarptautinio pobūdžio *soft law* instrumentuose, autoriaus manymu, yra labiau pagrįsta ir atitinkanti šiuolaikines sutarčių teisės tendencijas. Kaip minėta pirmajame šio magistro baigiamojo darbo skyriuje, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo tikslas pirmiausia yra nukreiptas į prievolės įvykdymą natūrą ir sutartinių santykių išsaugojimą (*favor contractus*). Priešpriešiniu pareigos vykdymo sulaikymu skolininkas yra motyvuojamas ir skatinamas įvykdyti savo sutartinius įsipareigojimus. Tuo tarpu sutarties nutraukimo tikslai yra visiškai priešingi. Sutarties nutraukimo instituto tikslas yra sudaryti sąlygas nukentėjusiajai šaliai pasitraukti iš sutartinių santykių, o esminio pažeidimo kriterijus sutarties nutraukimui yra nustatytas tam, kad tai nebūtų daroma be pagrindo¹⁴⁶. Dėl šios priežasties priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui taikyti tuos pačius standartus kaip ir sutarties nutraukimui yra neprotinga, nes tuomet yra paneigiama pati priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo instituto paskirtis. Tokiu atveju tiek pats kreditorius nėra motyvuojamas sutarties pažeidimo atveju, kaip savo pažeistų teisių gynimo būdą, rinktis priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą, o ne sutarties nutraukimą, tiek skolininkas nėra motyvuojamas nepažeisti (nors ir ne iš esmės) sutarties, nes žino, kad kreditorius taikyti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą galės tik esant esminiam pažeidimui, t.y. skolininkas net ir pažeidęs sutartį (nors ir ne iš esmės) galės reikalauti priešpriešinio įvykdymo iš kreditoriaus.

Tačiau net ir taikant priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui mažesnius, nei esminio pažeidimo, standartus turi būti užtikrintas tinkamas skolininko ir kreditoriaus interesų balansas. Todėl teismas kiekvienu konkrečiu atveju turėtų spręsti, ar priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymu skolininko teisės nebuvo apribotos labiau, nei buvo objektyviai būtina tam, kad pasiekti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo tikslą – paskatinti skolininką tinkamai

¹⁴⁵ Nyer, D. *Withholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* Pace International Law Review, 2006, Vol. 18(29), p. 51.

¹⁴⁶ Tokia teisine sistema, kuri leistų sutarties nutraukimą dėl bet kokio, net ir mažiausio pažeidimo, skatintų sutarties šalis pasitraukti iš sutartinių santykių visais atvejais, kai pasikeitusios aplinkybės paveiktų jų interesą gauti sutarties įvykdymą. Sudarydama sąlygas oportunistiškam elgesiui, tokia sistema paneigtų pačią sutarčių, kaip racionalaus planavimo komerciniuose santykiuose instrumento, esmę. Tokio reguliavimo visai visuomenei kaina būtų pernelyg didelė. Todėl tais atvejais, kai sutarties pažeidimas yra ne toks rimtas, kitas šalis turi tenkintis reikalavimu dėl nuostolių atlyginimo ir tam tikrais atvejais – reikalavimu sutartį įvykdyti natūra. Nyer, D. *Withholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* Pace International Law Review, 2006, Vol. 18(29), p. 39.

įvykdyti savo sutartinius įsipareigojimus. Tuo pasireiškia sąžiningumo principo reikalavimas priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo atveju (CK 6.58 str. 7 d., 6.207 str. 3 d.).

Lietuvos CK 6.46 str. 2 d. ir 6.207 str. nenumato jokių kliūčių priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui netaikyti esminio pažeidimo kriterijaus, nes pirmoji norma, kaip minėta, yra perimta iš Olandijos CK, o antroji – iš UNIDROIT principų. Nei Olandijoje, nei UNIDROIT principuose esminis pažeidimas nėra reikalaujamas. Tačiau tam tikrų problemų kelia CK 6.58 str. 1 d., kurioje nurodyta, jog priešpriešinės pareigos neįvykdymo atveju kreditorius turi teisę ne tik sustabdyti prievolės vykdymą, bet ir apskritai atsisakyti ją vykdyti. Kyla klausimas, ką šiame kontekste reiškia prievolės vykdymo atsisakymas? Būtų galima teigti, kad čia turimas omenyje sutarties nutraukimas, nes kai kur CK sutarties atsisakymo sąvoka yra vartojama būtent tokia prasme (pavyzdžiui, CK 6.334 str. 1 d. 4 p.). Lietuvos teismų praktikoje yra pasitaikę tokio aiškinimo pavyzdžių. Vienoje savo nutarčių Lietuvos apeliacinis teismas nurodė: „*Pavyzdžiui, pirkimo-pardavimo sutartis numato, kad pardavėjas turi perduoti daiktą pirkėjui iki konkrečios datos, o šis turi sumokėti perdavus daiktą. Jeigu daiktas laiku neperduodamas, pirkėjas turi teisę pareikšti, kad apskritai atsisako sutarties arba mokės pinigus, kai daiktas bus jam perduotas.*“¹⁴⁷. CK 6.58 str. 1 d. komentare taip pat laikomasi tokios pat pozicijos, iliustruojant ją tokiu pavyzdžiu: pirkimo-pardavimo sutartyje numatoma, kad pardavėjas turi perduoti daiktą pirkėjui iki spalio 1 d., o šis turi sumokėti perdavus daiktą. Jeigu daiktas laiku neperduodamas, pirkėjas turi teisę pareikšti, kad apskritai atsisako sutarties arba mokės pinigus, kai daiktas bus jam perduotas¹⁴⁸. Matyti, kad šiuo atveju „atsisakymui“ yra suteikiama sutarties nutraukimo prasmė. Padarius išvadą, jog CK 6.58 str. 1 d. nustato tiek prievolės vykdymo sustabdymo, tiek sutarties nutraukimo (atsisakymo) teisę, toliau sektų kita, jog abiem šiais atvejais turėtų būti taikomi vienodi esminio pažeidimo kriterijai (CK 6.217 str.), nes pačiame CK 6.58 str. šių dviejų teisių įgyvendinimo sąlygos nėra diferencijuojamos. Tačiau, atsižvelgiant į priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo tikslus (CK 1.9 str. 3 d.), atsisakymas vykdyti sutartį CK 6.58 str. 1 d. kontekste, autoriaus manymu, turėtų būti aiškinamas tik kaip laikinas sutarties vykdymo, o ne pačios sutarties, atsisakymas. Juolab, kai ir pačioje normoje kalbama tik apie sutarties vykdymo, o ne sutarties, atsisakymą, t.y. tokiam aiškinimui pakaktų ir lingvistinio metodo. Visgi, nors ši problema yra nesunkiai išsprendžiama tinkamo teisės aiškinimo būdu, tokia neaiški ir klaidinanti CK 6.58 str. 1 d. formulotė (ypač atsižvelgiant į tai, jog toks klaidingas aiškinimas yra pateikiamas net CK komentare) gali kelti teisės taikymo problemų, todėl svarstyтина ją

¹⁴⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo mėn. 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Hronas“ v. UAB „Eugvilsta“* (Nr. 2A-330/2010).

¹⁴⁸ Mikelėnas, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 93.

koreguoti, pašalinant iš jos tą dalį, kurioje kalbama apie atsisakymą vykdyti prievolę, nes ji šiai normai jokios papildomos prasmės nesuteikia¹⁴⁹.

Proporcingumo principas. Nustačius, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra galimas ir dėl ne esminio pažeidimo (su sąlyga, kad jis nėra tik mažareikšmis ir tai neprieštarauja sąžiningumo principui), reikia atsakyti į kitą ne mažiau probleminį klausimą, ar kreditorius tokiu atveju turi teisę sulaikyti visos savo priešpriešinės pareigos vykdymą, ar tik jos dalies, ir jei tik dalies, tai tuomet kokios. Šis klausimas susijęs su proporcingumo principu.

Teisinis reguliavimas kontinentinės teisės tradicijos šalyse šiuo požiūriu išsiskiria. Pavyzdžiui, Prancūzijoje ir Kanados Kvebeko provincijoje yra reikalaujama, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas būtų proporcingas skolininko pažeidimui¹⁵⁰. Tuo tarpu Vokietijoje nėra tokio reikalavimo¹⁵¹. PECL nurodoma, jog kreditoriaus priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas turi būti ne proporcingas skolininko pažeidimui, o tik ne pernelyg neproporcingas jam¹⁵². Tai reiškia, kad tam tikras nukrypimas nuo proporcingumo principo kreditoriui yra leidžiamas. UNIDROIT principuose, kaip minėta, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui yra numatytas tik vienas sąžiningumo principo reikalavimas, nors neoficialiame UNIDROIT principų komentare gali atrodyti, jog laikomasi pozicijos, artimesnės Prancūzijai ir Kvebekui¹⁵³. Lietuvos CK 6.58 str. 3 d. numato, jog tuo atveju, kai sutartinę prievolę viena jos šalis įvykdė nevisiškai, kita prievolės šalis turi teisę sustabdyti priešpriešinį savo prievolės vykdymą arba atsisakyti ją įvykdyti tiek, kiek prievolės neįvykdė šalis, privalėjusi ją įvykdyti pirma. Tuo tarpu CK 6.46 str. 2 d. ir 6.207 str. jokio panašaus reikalavimo nenustato. Atsižvelgiant į visa tai, šiuo požiūriu galima išskirti dvi skirtingas priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo koncepcijas – konservatyviąją, pagal kurią turi būti griežtai laikomasi proporcingumo principo, ir prievartinę (angl. *coercive*), pagal kurią griežtas proporcingumo principo laikymasis nereikalaujamas¹⁵⁴.

Tam, kad būtų lengviau įvertinti, kuri koncepcija (konservatyvioji ar prievartinė) yra labiau pagrįsta, galime panagrinti tokią hipotetinę situaciją. E ir A sudaro pirkimo-pardavimo sutartį, kuria E įsipareigoja A pristatyti tam tikrą kiekį prekių, o A už jas sumokėti. Tarkime, E pristato tik 75 proc. visų prekių. Ar A šiuo atveju gali sulaikyti daugiau, nei 25 proc. kainos, kurią

¹⁴⁹ Jeigu netapatiname to su sutarties nutraukimu.

¹⁵⁰ Nyer, D. *Withholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* Pace International Law Review, 2006, Vol. 18(29), p. 51.

¹⁵¹ Beale, H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 914.

¹⁵² Lando, O., Beale, H. *Principles of European Contract Law. Full text of Parts I and II combined*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 405.

¹⁵³ Vogenauer, S., Kleinheisterkamp, J. *Commentary on the Unidroit Principles of International Commercial Contracts (PICC)*. New York: Oxford University Press, 2009, p. 745.

¹⁵⁴ Nyer, D. *Withholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* Pace International Law Review, 2006, Vol. 18(29), p. 36.

sutartimi įsipareigojo sumokėti A?¹⁵⁵ Jeigu taikytumėme konservatyvųjį priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo modelį, tuomet tektų pripažinti, kad bet koks B kainos sulaikymas, viršijantis A sutarties pažeidimą, yra neteisėtas. Tačiau minėta, kad priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra savigynos priemonė, nukreipta į sutartinių santykių išsaugojimą bei skirta motyvuoti ir skatinti skolininką įvykdyti savo sutartinius įsipareigojimus tinkamai (esant jų pažeidimui). Žinoma, A sulaikydamas lygiai tiek pat kainos, kiek E jam nepristatė prekių, apsaugotų savo interesą nepatirti nuostolių sumokant už negautas prekes, tačiau tai yra tik viena iš priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo funkcijų. Reikia pripažinti, kad griežtas proporcingumo principas trukdo įgyvendinti kitą (ir pagrindinį) priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo tikslą – skatinti skolininką tinkamai įvykdyti sutartį, nes tokiu atveju skolininkas rizikuoja prarasti tik tiek, kiek pats kreditoriui neįvykdė. Jeigu E praranda interesą pristatyti A visas prekes ir jų pristato tik 75 proc., kas ji motyvuos pristatyti likusius 25 proc., A negalint sulaikyti didesnės nei 25 proc. dalies kainos mokėjimo? Atsižvelgiant į tai, labiau pagrįsta atrodo prievartinė koncepcija, tačiau ji turėtų būti taikoma tik tuomet ir tik tiek, kiek ji suteikia motyvaciją skolininkui įvykdyti savo įsipareigojimus¹⁵⁶. Lietuvos teisės doktrinoje taip pat laikomasi nuomonės, jog skolininko dalinio prievolės neįvykdymo atveju turėtų būti leidžiamas tokios apimties sutarties vykdymo sustabdymas, kuris ekonomiškai motyvuotą kitą šalį ištaisyti įvykdymo trūkumus¹⁵⁷. Nustatyti, kokios apimties nukrypimas nuo proporcingumo principo yra pateisinamas konkrečiu atveju, reikėtų vadovaujantis sąžiningumo ir protingumo principais. Pavyzdžiui, akivaizdu, kad E nepristačius 1 proc. prekių ir A sulaikius 100 proc. mokėtinos kainos už jas mokėjimą, būtų pažeistas sąžiningumo principas, nes tikėtina, jog E įvykdyti sutartinius įsipareigojimus skatintu ir mažesnės kainos dalies mokėjimo sulaikymas. Todėl nukrypimas nuo griežto proporcingumo principo taikymo turėtų būti leidžiamas tik tiek, kiek būtina suteikti skolininkui realų stimulą įvykdyti įsipareigojimus. Šiuo atžvilgiu, autoriaus manymu, idealus yra PECL komentare nurodytas reikalavimas, kad kreditoriaus priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas turi būti ne proporcingas skolininko pažeidimui, o tik ne pernelyg neproporcingas jam. Kreditoriaus reakcija į skolininko pažeidimą būtų pernelyg neproporcinga tais atvejais, kai skolininką įvykdyti savo sutartinius įsipareigojimus būtų skatinęs ir mažesnės dalies kreditoriaus priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas.

Deja, Lietuvos teismų praktikoje pasitaiko griežto proporcingumo principo taikymo atvejų. Pavyzdžiui, vienoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, jog „<...> atsakovė turėjo teisę sustabdyti savo prievolės (sumokėti likusių pinigų sumą) įvykdymą tik šalintinų buto

¹⁵⁵ Nyer, D. *Withholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* Pace International Law Review, 2006, Vol. 18(29), p. 40.

¹⁵⁶ Ten pat, p. 42.

¹⁵⁷ Drazdauskas, S. *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008, p. 274.

trūkumų ir automobilių stovėjimo aikštelės sumažėjimo kainos apimtimi, t. y. 10 307,68 (5307,68 + 5000 = 10 307,68) Lt <...>“¹⁵⁸. Dar kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė: „Atsakovas šioje byloje akivaizdžiai nesilaikė proporcingumo principo, nes ieškovas prašo priteisti pagal rangos sutartį 4 224 222,50 Lt įsiskolinimo, o atsakovas pareiškė ieškovui ieškinį dėl 498 881,54 Lt nuostolių <...> priteisimo. Kadangi ieškovo prašoma priteisti darbu, priimtų pagal 2003 m. gruodžio mėn. aktą, suma viršija atsakovo reikalaujamą sumą, tai laikytina, kad atsakovas UAB „Vingio kino teatras“ negali remtis sulaikymo teise ir ši suma gali būti priteista ieškovo naudai.“¹⁵⁹. Taip pat ir Lietuvos apeliacinis teismas yra pateikęs panašių išaiškinimų: „Kitaip tariant, įstatyme nustatyta galimybė sustabdyti prievolės įvykdymą arba atsisakyti ją vykdyti tik tiek, kiek prievolės neįvykdė šalis, privalėjusi įvykdyti pirma. Užsakovas turėtų teisę sulaikyti tokią sumą, kokia yra šalintinų trūkumų kaina, tačiau jis nepateikė jokių įrodymų apie šalintinų trūkumų kainą.“¹⁶⁰. Lygiai taip pat proporcingumo principas yra aiškinamas ir CK 6.58 str. 3 d. komentare, pateikiant tokią hipotetinę situaciją: jeigu pardavėjas turi perduoti pirkėjui tam tikrą kiekį prekių, o pirkėjas sumokėjo tik pusę kainos, pardavėjas turi perduoti pusę prekių, o dėl likusios dalies prekių jis gali pareikšti sustabdąs prievolės vykdymą¹⁶¹. Autoriaus manymu, toks griežtas ir matematinis proporcingumo principo aiškinimas, visiškai neanalizuojant ar juo nebus paneigtas pats priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo tikslas, yra nepagrįstas (CK 1.9 str. 3 d.).

Tačiau Lietuvos teismų praktikoje yra buvę ir tinkamo proporcingumo principo aiškinimo atvejų. Pavyzdžiui, vienoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas pateikė tokį išaiškinimą: „Prievolės vykdymo sustabdymas yra savigynos forma. Todėl juo būtina naudotis sąžiningai ir protingai ir negalima piktnaudžiauti. Tai reiškia, kad prievolės vykdymo sustabdymu šalis negali pasinaudoti, jeigu šitai sukeltų kitai šaliai ar tretiesiems asmenims nepaprastai sunkių, netikėtų padarinių. Todėl prievolės vykdymo sustabdymo, kaip savigynos būdo, panaudojimas turi būti proporcingas tam šalies interesui, kurį šitaip ji siekia apginti. Prievolės vykdymo sustabdymas, galintis padaryti kitai šaliai gerokai daugiau žalos, nei yra vertas siekiamas apginti gėris, yra neadekvatus pažeidimui gynimosi būdas ir tai reiškia, kad tokia gynyba yra nesąžininga ir neprotinga.“¹⁶². Lietuvos apeliacinis teismas šiuo atveju labai taikliai proporcingumo principą

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo mėn. 13 d. nutartis civilinėje byloje V. K. v. AB „Klaipėdos apdaila“ (Nr. 3K-3-468/2006).

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio mėn. 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Senovė“ v. UAB „Vingio kino teatras“ (Nr. 3K-3-218/2005).

¹⁶⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. rugsėjo mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje A. N. gamybinė komercinė įmonė v. UAB „Westauto“ (Nr. 2A-581/2010).

¹⁶¹ Mikelėnas, V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 94.

¹⁶² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo mėn. 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Hronas“ v. UAB „Eugvilsta“ (Nr. 2A-330/2010).

susiejo su interesu, kurį siekia apginti kreditorius. Šis kreditoriaus interesas gali būti ir jo siekis paskatinti skolininką įvykdyti įsipareigojimus tinkamai.

Viena Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis nusipelno gilesnės analizės¹⁶³. Joje buvo sprendžiamas klausimas dėl pirkėjo pareigos sumokėti 376.192 Lt kainą vykdymo sulaikymo dėl to, kad pardavėjo jam pagal pirkimo-pardavimo sutartį perduotas butas turėjo trūkumų, kuriuos pašalinti būtų kainavę 27.701,61 Lt. Pardavėjas nuo tokio pirkėjo priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo gynėsi proporcingumo principu, teigdamas, jog pirkėjas neteisėtai jį peržengė, sulaikydamas didesnės kainos dalies mokėjimą, nei jo siekiamas apginti interesas. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tokio pirkėjo argumento nelaikė pagrįstu: „Šis argumentas atmestinas, nes pagrįstas klaidingu proporcingumo principo aiškinimu. Proporciumas reiškia ne matematinę atitiktį, bet – šiuo atveju – taikomos teisių gynybos priemonės adekvatumą teisės pažeidimui, t. y. asmens, pažeidusio prievolę, teisės, taikant savigyną kaip teisių gynybos būdą, neturi būti suvaržytos labiau, nei tai objektyviai būtina.“. Autorius visiškai pritaria tokiam proporcingumo principo aiškinimui. Objektyvus būtinumas šiuo atveju gali būti siejamas ir su priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo tikslu paskatinti skolininką ištaisyti sutarties įvykdymo trūkumus. To būtų visiškai pakakę pagrįsti, jog pirkėjas pagrįstai sulaikė visos kainos mokėjimą, nors pardavėjo pažeidimo pašalinimas būtų kainavęs daug mažiau. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateikė papildomus argumentus, kodėl pirkėjas šiuo atveju neperžengė savigynos ribų, kurie, autoriaus manymu, nėra pagrįsti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė: „Tai, kad šioje byloje savigynos ribos nebuvo peržengtos, patvirtina tokie argumentai. Pirma, prievolės netinkamas įvykdymas yra prievolės neįvykdymas (CK 6.205 straipsnis), taigi darytina išvada, kad kasatorius, perduodamas netinkamos kokybės daiktą, savo prievolės neįvykdė. Antra, prievolės vykdymo sustabdymo, kaip teisių gynybos būdo, taikymo apimtis priklauso nuo prievolės (tiek tos, kuri neįvykdyta, tiek tos, kurios vykdymas sustabdomas) dalyko dalumo. <...> Šiuo atveju kasatoriaus prievolės dalykas – perduodamas butas – vertintinas kaip nedalus. Netinkamos kokybės buto perdavimas reiškia, kad prievolė perduoti daiktą nebuvo įvykdyta (CK 6.205 straipsnis). Konstatavus, kad, kasatoriui netinkamai įvykdžius savo nedalomą prievolę, teisiškai tai reiškia visos prievolės neįvykdymą (CK 6.205 straipsnis), nelieka pagrindo teigti, kad atsakovai turėjo teisę sustabdyti tik atitinkamos dalies savo prievolės įvykdymą, t. y. atsisakyti sumokėti tik dalį buto kainos.“. Visų pirma, vadovaujantis tokia teismo argumentacija, būtų galima prieiti absurdiškų išvadų, pavyzdžiui, jog pirkėjas gali sulaikyti visos 376.192 Lt kainos mokėjimą ir tuo atveju, jei pardavėjo pažeidimas būtų įvertintas 10 Lt, nes, pasak teismo, bet koks nedalios prievolės pažeidimas yra visiškai jos

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio mėn. 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Danės sala“ v. D. N. ir A. Š. (Nr. 3K-3-413/2009).

neįvykdymas. *Antra*, tai, kad prievolė yra nedali, dar nereiškia, kad negali būti įvertintas jos pažeidimo rimtumas. Prievolės įvykdymo vertę dažniausiai galima nustatyti. Juk ir šiuo atveju buvo žinoma, kad pašalinti buto trūkumus būtų kainavę 27.701,61 Lt. Tad kodėl nebuvo galima taikyti proporcingumo principo, vadovaujantis šia trūkumų pašalinimo kaina, nors pati prievolė ir nėra teisiškai (kaip nurodė teismas) dali?¹⁶⁴ *Trečia*, CK 6.205 str. yra visai kitokios paskirties, nei nurodė teismas. Joje įtvirtinta taisyklė buvo perimta iš UNIDROIT principų 7.1.1 str., taip pat labai panaši įtvirtinta ir PECL 1:301 str. 4 d. Ja buvo siekiama suvienodinti sutarties neįvykdymo sąvoką, įtraukiant į ją tiek pateisinamo (angl. *excused non-performance*), tiek nepateisinamo sutarties neįvykdymo (angl. *non-excused non-performance*) atvejus, nes ne visose šalyse ji buvo suprantama vienodai¹⁶⁵. Taigi, CK 6.205 str. visai nėra skirtas sutarties pažeidimo rimtumui įvertinti. Ja tik yra pabrėžiama, kad sutarties neįvykdymu bus laikomas bet koks jos pažeidimas. Tai, koks yra tas pažeidimas ir kokius teisės gynimo būdus jis kreditorių įgalina taikyti, yra atskiras klausimas (kontinentinės teisės tradicijos šalyse tai priklauso nuo to, koks yra pažeidimas – pateisinamas ar nepateisinamas¹⁶⁶). Tuo tarpu aiškinant CK 6.205 str. taip kaip Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nebūtų įmanomas net ir sutarties nutraukimo instituto tinkamas taikymas, nes tuomet bet koks mažareikšmis sutarties pažeidimas turėtų reikšti visišką prievolės neįvykdymą, jeigu tik pažeista prievolė buvo nedali. Taigi, atsižvelgiant į visa tai, nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje pateikė tinkamą proporcingumo principo aiškinimą, nurodydamas, jog taikant priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą skolininko teisės neturi būti suvaržytos labiau nei tai objektyviai būtina, sykiu buvo pasirinkti visiškai netinkami argumentai, siekiant pagrįsti, jog kreditoriaus reakcija į skolininko pažeidimą buvo adekvati. Autoriaus manymu, šioje byloje teismas turėjo analizuoti, kokios apimties kreditoriaus priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas turėjo būti tam, kad skolininkas būtų skatinamas pašalinti sutarties pažeidimą. Įvertinęs visas aplinkybes teismas galėjo prieiti ir tos išvados, kad kreditoriaus reakcija buvo neadekvati arba neproporcinga siekiamam tikslui (galbūt kreditoriui būtų pakakę sulaikyti ir 50 proc. kainos mokėjimą?). Tuo tarpu pateiktas kasacinio teismo išaiškinamas paneigia bet kokią galimybę diferencijuoti skirtingas teisesines situacijas, jeigu tik skolininko pažeista prievolė yra nedali.

¹⁶⁴ Autoriaus manymu, vertinant kreditoriaus reakciją į skolininko pažeidimą prievolės dalumas yra aktualus tik tuomet, kai kreditorius siekia sulaikyti nedalios prievolės vykdymą. Pavyzdžiui, tuo atveju, jeigu pardavėjas norėtų sulaikyti pareigos perduoti nedalų daiktą vykdymą dėl to, kad pirkėjas nesumokėjo visos sutartos kainos už jį. Tuomet pardavėjui žinoma, kad neliktų jokios kitos išeities kaip tik sulaikyti visos pareigos vykdymą, nes jam paprasčiausiai neįmanoma perduoti tik dalį daikto. Tačiau jei skolininko pažeista prievolė yra nedali, bet tą pažeidimą galima įvertinti pinigine išraiška ir tuo pačiu kreditoriaus sulaikoma vykdyti prievolė yra pinigine, tada nėra visiškai jokio pagrindo teigti, kad visais atvejais kreditorius gali sulaikyti visos pareigos vykdymą.

¹⁶⁵ Lando, O., Beale, H. *Principles of European Contract Law. Full text of Parts I and II combined*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 123-126.

¹⁶⁶ Beale, H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 837.

Tam tikrų trukdžių tinkamai aiškinti ir taikyti proporcingumo principą gali kelti ir teisinis reguliavimas. Minėta, kad CK 6.58 str. 3 d. nurodo, jog tuo atveju, kai sutartinę prievolę viena jos šalis įvykdė nevisiškai, kita prievolės šalis turi teisę sustabdyti priešpriešinę savo prievolės vykdymą arba atsisakyti ją įvykdyti tiek, kiek prievolės neįvykdė šalis, privalėjusi ją įvykdyti pirma. Tokia normos formuluotė, suvokiant ją griežtai lingvistiškai, neleidžia aiškinti proporcingumo principo taip kaip yra siūloma aukščiau, kadangi nurodo, jog kreditoriaus pareigos sulaikymas turi būti proporcingas skolininko pažeidimui, o ne priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymu siekiamam tikslui ar kreditoriaus interesui. Atsižvelgiant į tai, svarstyтина koreguoti šią normą, nurodant joje tai, kad proporcingumas taikant priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą yra būtinas nebent tik tarp kreditoriaus sulaikomos vykdymo pareigos ir pačiu sulaikymu siekiamų tikslų (kreditoriaus intereso paskatinti skolininką tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus), o ne tarp skolininko neįvykdytos prievolės dalies ir kreditoriaus sulaikomos vykdyti prievolės dalies.

Apibendrinant visa tai, kas buvo išdėstyta šiame magistro baigiamojo darbo poskyryje, galima pateikti tokias pagrindines išvadas:

1) Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui neturėtų būti taikomi tie patys kriterijai kaip sutarties nutraukimui, reikalaujant esminio skolininko sutarties pažeidimo, kadangi tai prieštarauja priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo tikslams, kurie yra nukreipti į sutartinių santykių išsaugojimą, o ne pasitraukimą iš jų (kaip yra sutarties nutraukimo atveju).

2) Koreguotina CK 6.58 str. 1 d., pašalinant iš jos tą dalį, kurioje kalbama apie atsisakymą vykdyti prievolę, kadangi joje minimas sutartinės prievolės vykdymo atsisakymas klaidingai gali būti sutapatintas su pačios sutarties atsisakymu, t.y. jos nutraukimu.

3) Griežtas ir matematinis proporcingumo principo taikymas trukdo įgyvendinti vieną iš priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo tikslų – paskatinti skolininką tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus (pašalinti pažeidimą). Todėl nukrypimas nuo griežto proporcingumo principo laikymosi turėtų būti leidžiamas tiek, kiek būtina suteikti skolininkui realų stimulą įvykdyti savo įsipareigojimus.

4) Tinkamam proporcingumo principo aiškinimui ir taikymui trukdo CK 6.58 str. 3 d. formuluotė, kuri reikalauja skolininko pažeidimo ir kreditoriaus pareigos vykdymo sulaikymo proporcingumo, todėl svarstyтина ją koreguoti.

2.3. Sutarties vykdymo tvarka ir kreditoriaus galimybė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą dėl numanomo skolininko pažeidimo

Sutarties vykdymo tvarka. Toks priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas, kuris yra leidžiamas tik esant skolininko pareigos pažeidimui, suponuoja, jog priešpriešinės pareigos

vykdymą sulaikyti gali tik toks kreditorius, kuris savo įsipareigojimus turi įvykdyti po to, kai juos įvykdys skolininkas. Kitaip tariant, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui taip pat svarbu yra nustatyti ir sutarties vykdymo tvarką (angl. *order of performance*).

Pavyzdžiui, Vokietijos civilinio kodekso 320 str. nustato, jog šalis sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą gali tik tuomet, jei ji prievolę įvykdyti turi ne pirma (angl. *unless he has to perform in advance*)¹⁶⁷. Panašios taisyklės yra nustatytos Graikijos civilinio kodekso 374, 375 ir 378 str., Italijos civilinio kodekso 1460 str. 1 d., taip pat Olandijos civilinio kodekso 6:262 str.¹⁶⁸ Prancūzijos, Belgijos, Liuksemburgo, Ispanijos ir Šiaurės Europos civiliniai kodeksai tokių taisyklių neturi, tačiau teismų praktika šiose šalyse suformulavo panašų principą¹⁶⁹. Tuo tarpu PECL komentare net nurodoma, jog yra akivaizdu, kad šalis, kuri pirma turi įvykdyti savo pareigą, neturi teisės sulaikyti jos vykdymo, vien dėl to, kad kita šalis šioje stadijoje neketina vykdyti sutarties. Tai iliustruojama tokiu pavyzdžiu: A susitaria su B dėl sienos pastatymo A sode už 500 USD, kurie bus sumokėti pabaigus darbus. Tai reiškia, kad B negali reikalauti išankstinio darbų apmokėjimo kaip sąlygos pradėti darbus¹⁷⁰. Tačiau nustatyti, kuri iš sutarties šalių turi pirma pradėti vykdyti sutartį, gali būti ne visada taip paprasta. Tokiems atvejams patogi yra prezumpcija, jog sutartis šalių turiu būti vykdoma vienu metu (angl. *concurrent performance*). Tokia prezumpcija galioja JAV¹⁷¹, Anglijoje, Vokietijoje ir Prancūzijoje¹⁷². Tokia prezumpcija taip pat yra nustatyta UNIDROIT principų 6.1.4 str. ir PECL 6:110 str. Lietuvos CK perėmė šią prezumpciją iš UNIDROIT principų. CK 6.201 str. nurodyta, jog „Šalys sutartį privalo įvykdyti tuo pačiu metu, jeigu ko kita nenumato įstatymai ar sutartis arba nelemia jos prigimtis ar aplinkybės.“. Kita vertus, kadangi tai tik prezumpcija, nuo jos galima (ir būtina) nukrypti tais atvejais, kai jos taikymas tampa nepraktiškas arba tam tikros aplinkybės lemia, jog sutartis šalių negali būti vykdoma vienu metu. Pavyzdžiui, statybos rangos atveju būtų neprotinga reikalauti, jog užsakovas mokėti rangovui už kiekvieną įmūrytą plytą atskirai. Šiam atvejui Vokietijos CK 614 ir 641 str. nustato principą „pirma darbas, po to apmokėjimas“ (angl. *work first, payment later*)¹⁷³. Taigi, tais atvejais, kai nėra įmanoma nustatyti, kuri iš šalių turi vykdyti sutartį pirma, yra taikoma prezumpcija, jog ji yra šalių vykdoma vienu metu. Kyla klausimas, ar tokiu atveju šalys turi teisę sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą,

¹⁶⁷ Vokietijos civilinis kodeksas // http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/; prisijungimo laikas: 2012-09-22.

¹⁶⁸ Lando, O., Beale, H. *Principles of European Contract Law. Full text of Parts I and II combined*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 406.

¹⁶⁹ Bar, V., Clive, E. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Full Edition. Volume I*. Munich: European law publishers, 2009, p. 846.

¹⁷⁰ Lando, O., Beale, H. *Principles of European Contract Law. Full text of Parts I and II combined*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 405-406.

¹⁷¹ Šio magistro baigiamojo darbo 19 psl.

¹⁷² Beale, H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 901.

¹⁷³ Ten pat, p. 901.

jeigu viena iš jų netinkamai įvykdo savo pareigą? Vienareikšmiškai taip, kadangi aukščiau nurodyta taisyklė, jog šalis sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą gali tik tuomet, jeigu neturi pareigos sutartį vykdyti pirma, čia nėra pažeidžiama. Jeigu abi sutarties šalys sutartį turi vykdyti vienu metu, tai nei viena iš jų neturi pareigos ją įvykdyti pirma, vadinasi, abi jos turi teisę sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą (žinoma, esant kitoms priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo sąlygoms). Tai pažymima CK 6.46 str. 2 d. komentare¹⁷⁴. Tai taip pat yra puikiai atspindėta Lietuvos CK 6.207 str., kuri yra perimta iš UNIDROIT principų ir kurios pirmoje dalyje teigiama, jog sutarties vykdymo sustabdymas yra galimas, kai sutartį šalys turi vykdyti vienu metu, o antroje dalyje – jog tuo atveju, kai sutartį šalys turi vykdyti viena paskui kitą, sutarties vykdymą sustabdyti turi teisę tik ta šalis, kuri ją įvykdyti turi antroji. Beveik analogiškai priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teisė šiuo klausimu yra formuluojama ir PECL 9:201 str. bei DCFR 3:401 str.¹⁷⁵

Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas dėl numanomo pažeidimo. Vis dėlto, negalima paneigti to, kad tam tikrais atvejais kreditorius gali turėti pagrįstą interesą sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą ir tada, kai sutartį turi įvykdyti pirmas. Pavyzdžiui, tais atvejais, kai kreditoriui tampa aišku, jog skolininkas nesugebės įvykdyti sutarties (pavyzdžiui, dėl to, jog yra nemokus ir pan.). Reikia pažymėti, kad daugelyje kontinento šalių priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo dėl numanomo pažeidimo teisė kreditoriams yra suteikiama. Tokią teisę numatyta Vokietijos CK 321 str., Austrijos CK 1052 str., Slovėnijos CK 102 str., Graikijos CK 377 str., Olandijos CK 6:80 ir 6:263 str., Italijos CK 1461 str. ir kt.¹⁷⁶ Tokią teisę taip pat įtvirtina ir tarptautinio pobūdžio dokumentai (CISG 71 str. 1 d., UNIDROIT principų 7.3.4 str., PECL 9:201 str. 2 d.).

Matyti, kad priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas dėl skolininko numanomo pažeidimo yra įtvirtintas kitose normose, nei priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas jau esant pažeidimui. Tai pagrindžiama skirtinga šių teisinių gynybos būdų (nors jų pavadinimas yra toks pat) teisine prigimtimi. *Exceptio* ir prievolės vykdymo sustabdymo teisės negali atsirasti nesant skolininko pažeidimo. Pirmajame magistro baigiamojo darbo skyriuje buvo minėta, kad toks priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas gali būti laikomas net bendruoju teisės principu. Tačiau apie priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą dėl numanomo skolininko pažeidimo to paties pasakyti, autoriaus manymu, nebūtų galima. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas esant numanomam kreditoriaus pažeidimui gali egzistuoti tik tuomet, jeigu

¹⁷⁴ Mikelėnas, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 79.

¹⁷⁵ Bar, V., Clive, E. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Full Edition. Volume I*. Munich: European law publishers, 2009, p. 843.

¹⁷⁶ Ten pat, p. 849.

ją eksplicitiškai įtvirtina teisinis reguliavimas, ypač atsižvelgiant į tai, kad tai yra akivaizdžiai drastiškesnė kreditoriaus savignos forma.

Teisė sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą esant numanomam skolininko pažeidimui Vokietijos teisės doktrinoje yra pateisinama tuo, kad įsipareigojimas įvykdyti sutartį iš anksto visada suponuoja kredito kitai šaliai suteikimą (angl. *granting of credit*)¹⁷⁷. Tuo tarpu bet kuris asmuo, suteikiantis kreditą, turi turėti didelį pasitikėjimą kitos šalies galimybėmis įvykdyti savo įsipareigojimų dalį. Todėl teisė turi ginti šį kreditoriaus pasitikėjimą tais atvejais, kai skolininko finansinė padėtis¹⁷⁸ suprastėja¹⁷⁹. Be to, suteikiant kreditoriui teisę sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą dėl numanomo pažeidimo, skolininkui atsirastų papildoma motyvacija nepažeisti savo įsipareigojimų, t.y. juos įvykdyti tinkamai. O tai dera su *favor contractus* principu¹⁸⁰. Skolininko ir kreditoriaus interesų pusiausvyra tokiu atveju yra užtikrinama tuo, kad (1) kreditoriaus tikėjimas, jog skolininkas pažeis savo įsipareigojimus, turi būti objektyvus, kuriam nepasiteisinus gali kilti sutartinės atsakomybės padariniai; (2) skolininkas kreditoriaus priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą gali įveikti pateikdamas adekvatų savo prievolių įvykdymo užtikrinimą¹⁸¹.

Tačiau yra ir tokių argumentų, kurie parodo neigiamą priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo dėl numanomo pažeidimo pusę. *Pirma*, galima teigti, jog teisinė sistema, suteikdama kreditoriui tokią teisę, nepagrįstai pasitiki jo galimybėmis tiksliai numatyti skolininko pažeidimą, tuo suteikdama kreditoriui pernelyg daug galios skolininko atžvilgiu, kuri lengvai gali peraugti į piktnaudžiavimą teise. Pavyzdžiui, kreditorius, kuris pats nėra tikras dėl savo sugebėjimo įvykdyti sutartį, siekdamas to išvengti, galėtų sulaikyti savo priešpriešinės pareigos vykdymą vien dėl to, kad skolininko finansinė padėtis yra nestabili, nepaisant to, kad skolininkas visai neketino nevykdyti sutarties (galbūt priešpriešinio įvykdymo iš kreditoriaus gavimas buvo vienintelė galimybė jam stabilizuoti savo finansinę padėtį). *Antra*, tokios teisės suteikimas kreditoriui veda į skolininko sutartimi prisiimtų įsipareigojimų išplėtimą (angl. *extension of obligations*). Pavyzdžiui, kadangi adekvataus prievolės įvykdymo užtikrinimo nepateikimas sukeltų skolininkui neigiamas teises pasekmes, jis yra verčiamas pateikti jį, siekdamas tų neigiamų pasekmių (priešpriešinio įvykdymo iš skolininko negavimo) išvengti, taip iš tikrųjų

¹⁷⁷ Šalis, kuri turi savo prievolę įvykdyti pirma, faktiškai „paskolina“ savo įvykdymą kitą šaliai, kol pati gaus jos priešpriešinį įvykdymą.

¹⁷⁸ Nors šiuo atveju yra kalbama apie skolininko negalėjimą įvykdyti savo įsipareigojimų dėl suprastėjusios finansinės padėties, analogiška argumentacija yra tinkama ir visais kitais atvejais.

¹⁷⁹ Beale, H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 910.

¹⁸⁰ Kröll, S. *et al. UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 913.

¹⁸¹ Bar, V., Clive, E. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Full Edition. Volume I*. Munich: European law publishers, 2009, p. 845.

kreditoriui atlikdamas daugiau, nei buvo įsipareigojęs pagal sutartį¹⁸². Kitaip sakant, kreditorius, naudodamasis skolininko nestabilia finansine padėtimi, gali jį „šantažuoti“ pateikti savo prievolių įvykdymo užtikrinimą, nors dėl to sudarant sutartį nebuvo tartasi.

Tiek vieni, tiek kiti argumentai, autoriaus manymu, nėra absoliutūs. Argumentai „už“ pagrindžia tokios teisės egzistavimo būtinybę, tačiau negali pagrįsti pernelyg plataus jos taikymo. Argumentai „prieš“, nors ir nepajėgūs paneigti tokios teisės, įrodo, jog jai įgyvendinti turi būti nustatomi aiškūs kriterijai ir tam tikrais atvejais ji turėtų būti ribojama. Taigi, siekiant pagrįsti (arba įvertinti) priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą dėl numanomo pažeidimo atsižvelgiant į minėtus argumentus, kyla dvi svarbios problemos. *Visų pirma*, kokį skolininko pažeidimą kreditorius turi numatyti, kad būtų pateisintas jo pareigos vykdymo sulaikymas? *Antra*, kiek patikimas turi būti šis kreditoriaus numanymas, t.y. ar turi būti akivaizdžiai aišku, jog skolininkas pažeis savo įsipareigojimus, o gal pakanka tik pagrįstų abejonų? Toliau trumpai aptarsime pirmąją problemą ir galimus jos sprendimo būdus. Antroji problema nebus aptariama dėl ribotos darbo apimties¹⁸³.

Kalbant apie reikalaujamą skolininko numanomo pažeidimo rimtumą kreditoriui siekiant pasinaudoti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teise, reikia pažymėti, kad skirtingų šalių ir tarptautinio pobūdžio dokumentų pozicijos šiuo klausimu išsiskiria. Pavyzdžiui, CISG 71 str. 1 d. nurodyta, jog šalis sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą gali tuomet, kai jai tampa aišku (angl. *becomes apparent*), jog kita šalis neįvykdys svarbios ar žymios dalies (angl. *substantial*) savo įsipareigojimų. To nereikia painioti su esminiu pažeidimu. Žymus arba svarbus prievolės neįvykdymas skiriasi nuo esminio (angl. *fundamental*) pažeidimo, kurį numato CISG 25 ir 72 str.¹⁸⁴ Panašios į CISG 71 str. 1 d. įtvirtintą taisyklę yra numatytos Suomijos ir Švedijos teisėje¹⁸⁵. Vokietijos CK 321 str. numatyta, jog kreditorius priešpriešinės pareigos vykdymą gali sulaikyti, jeigu dėl esminio skolininko finansinės padėties pablogėjimo, atsiranda grėsmė kreditoriaus reikalavimo įgyvendinimui. Panašios į Vokietijos taisyklę įtvirtintos Austrijos ir Danijos teisėje¹⁸⁶. Olandijos CK 6:263 str. nėra reikalaujamas esminis arba rimtas (angl. *substantial*) numanomas pažeidimas. Olandijos CK 6:263 str. formuluotė panaši į CK 6:262 str., įtvirtinančio *exceptio*, kuriam, kaip minėta, yra taikomi minimalūs įgyvendinimo kriterijai dėl

¹⁸² Kröll, S. *et al. UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 915.

¹⁸³ Tačiau apie ją plačiau galima žiūrėti: Kröll, S. *et al. UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 925-930.

¹⁸⁴ Kröll, S. *et al. UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 918.

¹⁸⁵ Bar, V., Clive, E. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Full Edition. Volume I*. Munich: European law publishers, 2009, p. 848.

¹⁸⁶ Ten pat, p. 848-849.

skolininko pažeidimo rimtumo¹⁸⁷. Tuo tarpu PECL 9:201 str. 2 d. komentare nurodoma, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas galimas tuomet, kai kreditorius numanomo esminį (angl. *fundamental*) pažeidimą, nors pati PECL 9:201 str. 2 d. formuluotė to nenurodo¹⁸⁸. UNIDROIT principai neįtvirtina savarankiškos kreditoriaus teisės sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą dėl numanomo pažeidimo. UNIDROIT principų 7.3.4 str. nustato, jog šalis, numatanti, jog kontrahentas iš esmės pažeis sutartį, turi teisę reikalauti adekvataus prievolės įvykdymo užtikrinimo ir iki tol, kol jis bus pateiktas – sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą. Nepateikus prievolės įvykdymo užtikrinimo, kreditorius įgyja teisę nutraukti sutartį. Matome, jog šiuo atveju priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra tik sutarties nutraukimo sudėtinė dalis, o ne savarankiškas pažeistų teisių gynimo būdas. Lietuvoje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas dėl numanomo skolininko pažeidimo įtvirtintas dviejose CK normose. Pirmoji yra minėto UNIDROIT principų 7.3.4 str. kopija (CK 6.220 str.), o antroji – CK 6.58 str., įtvirtinanti sutartinės prievolės vykdymo sustabdymą. Tačiau CK 6.58 str. nenustato skirtingų įgyvendinimo sąlygų prievolės vykdymo sustabdymui esant realiam skolininko pažeidimui ir prievolės vykdymo sustabdymui esant tik numanomam, o kadangi ankstesniuose šio darbo poskyriuose buvo padaryta išvada, jog skolininko pažeidimas neprivalo būti esminis, o tik ne mažareikšmis ir ne trivialaus pobūdžio, tai būtų galima teigti, kad lygiai toks pat standartas turi būti taikomas ir numanomam skolininko pažeidimui.

Vis dėlto, autoriaus manymu, labiausiai pagrįsta yra CISG pozicija, numatanti tarpinį variantą tarp esminio ir paprasto (bet ne mažareikšmio) pažeidimo. Mažiausiai dėl dviejų argumentų. *Pirma*, sulyginanti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą dėl realaus skolininko pažeidimo ir numanomo pažeidimo negalima dėl to, kad antruoju atveju yra žymiai didesnė piktnaudžiavimo teise grėsmė, kadangi, kaip minėta, yra labai pasitikima kreditoriaus sugebėjimu numatyti ir tinkamai įvertinti numanomą skolininko pažeidimą, taip suteikiant jam didelį pranašumą prieš skolininką. Dėl šalies, turinčios įvykdyti sutartį pirmiau, oportunistiško elgesio gali būti nepagrįstai stabdomas visos sutarties vykdymas, kadangi kita šalis, reaguodama į pirmosios nepagrįstą priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą dėl jos neva numanomo pažeidimo, tikriausiai pati sulaikys savo priešpriešinės pareigos vykdymą. Taip bus pasiekta aklavietė (angl. *deadlock*) ir ginčas galimai persikels į teismą. *Antra*, nors priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo dėl numanomo pažeidimo negalima sutapatinti su priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymu dėl realaus pažeidimo, abiejų šių teisių gynimo būdų tikslas ir paskirtis yra vienoda – paskatinti bendradarbiavimą ir dialogą tarp šalių bei motyvuoti jas išsaugoti sutartinius

¹⁸⁷ Olandijos civilinis kodeksas // <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook066.htm>; prisijungimo laikas: 2012-09-22.

¹⁸⁸ Lando, O., Beale, H. *Principles of European Contract Law. Full text of Parts I and II combined*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 406.

santykius ir įvykdyti sutartį¹⁸⁹. Todėl taikyti vienodą esminio pažeidimo kriterijų, kuris yra būdingas sutarties nutraukimui, taip pat ir priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui dėl numanomo pažeidimo yra lygiai taip pat nepagrįsta kaip ir taikyti jį *exceptio* ar prievolės vykdymo sustabdymui¹⁹⁰.

Kita vertus, kyla klausimas, kaip praktikoje reikėtų atskirti rimtą arba žymų (angl. *substantial*) pažeidimą nuo esminio (angl. *fundamental*). Viename naujausių Konvencijos komentarų pabrėžiama, jog tam pirmiausia sutartis turi būti suvokiama kaip visuma, nes tik taip bus galima įvertinti, kokią reikšmę vienai ar kitai pareigai šalys priskyrė. Todėl tai, kas sudaro žymų arba svarbų pažeidimą, turi būti sprendžiama ne pagal vienos šalies subjektyvius įsitikinimus, o objektyviai, nebent kita šalis žinojo arba turėjo žinoti apie juos. CISG Komentare pateikiami kai kurie praktiniai žymaus arba svarbaus pažeidimo pavyzdžiai¹⁹¹, tačiau galiausiai pažymima, kad tai bus nustatoma kiekvienu atskiru atveju (angl. *case-by-case basis*)¹⁹².

Atitinkamai dėl aukščiau pateiktų argumentų, autoriaus manymu, yra pagrindas koreguoti CK 6.58 str., prievolės vykdymo sustabdymui dėl numanomo pažeidimo nustatant atskiras įgyvendinimo sąlygas, kurios būtų formuluojamos panašiu į CISG 71 str. 1 d. būdu.

Apibendrinant visa tai, kas buvo išdėstyta šiame magistro baigiamojo darbo poskyryje, galima pateikti tokias pagrindines išvadas:

1) Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo kontekste yra svarbi sutarties vykdymo tvarka. Toks priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas, kuris yra taikomas dėl skolininko įsipareigojimų pažeidimo, yra galimas abiem šalims tuomet, kai jos sutartį turi įvykdyti vienu metu, arba tai šaliai, kuri sutartį turi įvykdyti vėliau, jei ji šalių yra vykdoma paeiliui. Tuo atveju, kai kreditorius turi įvykdyti sutartį pirmas, kyla priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo dėl numanomo skolininko pažeidimo, klausimas.

2) Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas dėl numanomo pažeidimo, kaip teisių gynimo būdas, yra pagrįstai suteikiamas kreditoriui, kadangi teisė turi ginti jo sutarties sudarymo metu įgytą pasitikėjimą skolininku, dėl kurio jis ir prisiėmė įsipareigojimą įvykdyti sutartį pirmas, t.y. iš esmės kredituoti skolininką. Kita vertus, šis teisių gynimo būdas gali tapti gera galimybe kreditoriui piktnaudžiauti savo teise, todėl jos įgyvendinimui turi būti nustatyti tam tikri ribojimai, kurie nėra būdingi *exceptio* ar prievolės vykdymo sustabdymui. Tokį standartą pateikia CISG 71 str. 1 d., kuris leidžia priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą dėl tokio

¹⁸⁹ Kröll, S. *et al. UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 917.

¹⁹⁰ Apie tai plačiau šio magistro baigiamojo darbo 2.2 poskyryje.

¹⁹¹ Kröll, S. *et al. UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 920.

¹⁹² Ten pat, p. 919.

skolininko numanomo pažeidimo, kuris yra žymus arba svarbus (angl. *substantial*), tačiau ne esminis (angl. *fundamental*).

3) Lietuvoje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas dėl numanomo pažeidimo reguliavimas yra prieštaringas, nes vienu atveju standartui jo taikymui yra priligunami sutarties nutraukimui (CK 6.220 str. 1 d.), o kitu – „įprastam“ priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui (CK 6.58 str. 1 d.). Dėl to yra pagrindas koreguoti CK 6.58 str., prievolės vykdymo sustabdymui dėl numanomo pažeidimo nustatant atskiras įgyvendinimo sąlygas, kurios būtų formuluojamos panašiu į CISG 71 str. 1 d. būdu.

2.4. Informavimas apie priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą

Įvairių šalių teisinis reguliavimas dažnai numato, jog kreditorius, kuris mano, kad jo teisės yra pažeistos, ketindamas dėl to nutraukti sutartį, privalo apie tai informuoti skolininką. Pavyzdžiui, Vokietijoje galioja *Nachfrist* doktrina, pagal kurią yra reikalaujama skolininkui iš anksto pranešti apie sutarties pažeidimą ir ketinimą nutraukti sutartį¹⁹³. Prancūzijoje kreditorius skolininką apie sutarties pažeidimą privalo informuoti (pranc. *mise en demeure*) tiek prieš reikalaujant nuostolių atlyginimo, tiek prieš nutraukiant sutartį¹⁹⁴. Lietuvos CK 6.218 str. 1 d. taip pat numato, jog nukentėjusioji šalis prieš nutraukdama sutartį privalo apie tai iš anksto pranešti kitai šaliai. Todėl kyla pagrįstas klausimas, ar kreditorius, kuris mano, jog skolininkas pažeidė savo įsipareigojimus, siekdamas dėl to susilaikyti nuo savo priešpriešinės pareigos skolininkui vykdymo, taip pat turi jam apie tai iš anksto pranešti?

Lietuvos teisėje šią problemą išryškina tai, kad CK 6.58 str. 1 d. nurodyta, jog „<...> kita prievolės šalis turi teisę sustabdyti priešpriešinę savo prievolės vykdymą arba apskritai atsisakyti ją vykdyti, apie tai pranešti kitai šaliai ir pareikalauti atlyginti nuostolius.“. Tuo tarpu nei CK 6.46 str. 2 d., nei CK 6.207 str. nenustato informavimo pareigos. Tačiau, kaip minėta ankstesniame šio magistro baigiamojo darbo poskyryje, galiojanti CK 6.58 str. redakcija, nediferencijuodama įgyvendinimo sąlygų, įtvirtina prievolės vykdymo sustabdymą tiek esant realiam skolininko pažeidimui, tiek tik numanomam. Neturėtų kilti abejonių dėl to, kad pranešimas apie prievolės vykdymo sustabdymą yra būtinas tuomet, kai kreditorius šį teisių gynimo būdą taiko esant skolininko numanomam pažeidimui, kadangi kreditorius šiuo atveju pirmasis (anksčiau) turi įvykdyti savo prievolę ir skolininkas gali nežinoti, jog kreditorius mano, kas jis neįvykdys savo įsipareigojimų. Tik būnant informuotu apie tai, skolininkui atsiranda galimybė pateikti adekvatų savo prievolių įvykdymo užtikrinimą ir taip išvengti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo. Tokios nuomonės laikomasi viename naujausių CISG

¹⁹³ Drazdauskas, S. *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008, p. 276.

¹⁹⁴ Beale, H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 896.

komentarų¹⁹⁵. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje savo nutarčių, kurioje buvo sprendžiamas prievolės vykdymo sustabdymo dėl numanomo pažeidimo klausimas, taip pat pažymėjo, jog tais atvejais „*Kai nėra aišku, tačiau kyla abejonių, ar kita šalis įvykdys prievolę nustatytu terminu, suabejojusi šalis turėtų kreiptis į kitą šalį siekdama išsiaiškinti, ar sutartis bus vykdoma tinkamai, nes pagal CK 6.58 straipsnio 1 dalį teisė sustabdyti prievolės įvykdymą yra siejama su aiškumu, kad kita šalis prievolės neįvykdys nustatytu terminu.*“¹⁹⁶. Taigi, CK 6.58 str. 1 d. gali būti interpretuojama dvejopai: taip, kad (1) pranešimas apie prievolės vykdymo sustabdymą yra būtinas visais atvejais (tiek taikant jį dėl realaus, tiek dėl numanomo skolininko pažeidimo); arba taip, kad (2) pranešimas apie prievolės vykdymo sustabdymą yra būtinas tik tuomet, kai jis yra taikomas dėl numanomo skolininko pažeidimo.

Pranešimas dėl priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo (esant realiam skolininko pažeidimui) nėra taikomas Prancūzijoje¹⁹⁷. Vokietijos ir Olandijos teisės normos, įtvirtinančios priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą, to taip pat nereikalauja¹⁹⁸. Neoficialiame UNIDROIT principų komentare teigiama, jog kreditoriui nebūtina informuoti skolininko apie priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą, tačiau praktikoje rekomenduojama skolininką informuoti apie priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo priežastis, siekiant motyvuoti skolininką pašalinti sutarties pažeidimą¹⁹⁹. Lietuvos apeliacinis teismas vienoje savo nutarčių CK 6.207 str. normą, kuri yra perimta iš UNIDROIT principų, taip pat aiškino panašiai: „*Kartu teisėjų kolegija pažymi, kad asmuo pagrįstai sustabdęs prievolės vykdymą, šiuo atveju atsakovas, nėra imperatyviai įpareigotas raštu pranešti kitai šaliai apie sutarties vykdymo sustabdymą, tačiau privalo šia teise naudotis protingai ir sąžiningai (CK 6.207 str. 3 d.)*“²⁰⁰.

Autoriaus manymu, pozicija, jog kreditoriaus pranešimas skolininkui dėl priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo taikymo nėra būtinas, yra pagrįsta. Pavyzdžiui, taikant *exceptio*, kuris yra galimas tik dėl tokios pareigos pažeidimo, kuri yra susijusi sinalagmatiniu ryšiu su kreditoriaus sulaikoma vykdyti pareiga, pranešimas negali būti reikalaujamas jau vien dėl tos priežasties, kad skolininkas, pažeidęs tokią pareigą (kuri yra pagrindinė sutarties tikslo pasiekimui), turi apie tai žinoti, o kreditoriaus priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas skolininkui turėtų būti savaime suprantama reakcija į tokį jo pažeidimą. Tačiau kitaip gali būti

¹⁹⁵ Kröll, S. et al. *UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 935.

¹⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. birželio mėn. 19 d. nutartis civilinėje byloje *O. D. v. 962-oji gyvenamųjų namų bendrija* (Nr. 3K-3-247/2007).

¹⁹⁷ Beale, H. et al. *Cases, Materials and Text on Contract Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, p. 896.

¹⁹⁸ Vokietijos civilinis kodeksas // http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/; prisijungimo laikas: 2012-09-29; Olandijos civilinis kodeksas // <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook066.htm>; prisijungimo laikas: 2012-09-29.

¹⁹⁹ Vogenauer, S., Kleinheisterkamp, J. *Commentary on the Unidroit Principles of International Commercial Contracts (PICC)*. New York: Oxford University Press, 2009, p. 741.

²⁰⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. birželio mėn. 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *LUAB „Mularda“ v. UAB „Kauno Platanas“* (Nr. 2A-252).

taikant prievolės vykdymo sustabdymą, kuris yra galimas ir nebūtinai dėl pagrindinės iš sutarties kylančios pareigos pažeidimo. Skolininkas šiuo atveju, nors ir žino apie savo padarytą pažeidimą, gali nesitikėti, jog kreditorius reaguos į jį susilaikydamas nuo savo priešpriešinės pareigos (kuri gali būti ir pagrindinė iš sutarties kylanti pareiga) vykdymo. Siekdamas sklandaus tolesnio sutarties vykdymo, kreditorius gali ir nebūti tuo suinteresuotas, kas vargu, ar būtų tikėtina sutarties vykdymo sustabdymo atveju. Dėl šios priežasties kreditoriaus pranešimas skolininkui prievolės vykdymo sustabdymo atveju gali būti pageidautinas. Vis dėlto, tai neturėtų būti prilyginta pareigai pranešti apie sutarties nutraukimą (CK 6.218 str. 1 d.), kurios neįvykdymas *per se* gali lemti neteisėtą jo panaudojimą. Sutarties nutraukimo atveju pranešimas yra reikalaujamas tam, kad skolininkui būtų suteiktas papildomas terminas savo įsipareigojimams įvykdyti, t.y. pašalinti sutarties pažeidimą. Pranešimas apie sutarties nutraukimą tokiu atveju atlieka *favor contractus* principo įgyvendinimo funkciją. Jeigu pranešimas nebūtų būtinas, tai sutartiniai santykiai pasibaigtų nesuteikus skolininkui tokios galimybės. Tuo tarpu, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo atveju pranešimas nėra būtinas, kadangi šis teisių gynimo būdas jau pats savaime atlieka šią funkciją. Juo nėra siekiama pasitraukti iš sutartinių santykių, o kaip tik priešingai. Todėl pranešimas skolininkui apie susilaikymą nuo priešpriešinės pareigos vykdymo gali būti vertinamas tik kaip bendresnės bendradarbiavimo pareigos vykdant sutartį išraiška (CK 6.200 str. 4 d.), o ne kaip pačios teisės įgyvendinimo prielaida. Dėl šios priežasties, autoriaus nuomone, pranešimo skolininkui nepateikimas pats savaime neturėtų reikšti, jog kreditoriaus taikytas prievolės vykdymo sustabdymas yra neteisėtas.

Atsižvelgiant į visa tai, darytina išvada, kad CK 6.58 str. 1 d., autoriaus nuomone turėtų būti aiškinama tik kaip įtvirtinanti pareigą informuoti apie prievolės vykdymo sustabdymą tuomet, kai jis yra taikomas dėl numanomo, o ne dėl realaus, skolininko pažeidimo. Tačiau tam tikrais atvejais pranešimo pateikimas gali būti reikalaujamas, siekiant bendradarbiavimo principo įgyvendinimo, nors jo nepateikimas neturėtų reikšti, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas vien dėl to kreditoriaus yra naudojamas neteisėtai.

Atsižvelgiant į šiame magistro baigiamojo darbo skyriuje atliktą priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo įgyvendinimo sąlygų analizę, darytina išvada, jog aiškinant priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą pagal jam keliamus tikslus, susijusius su *favor contractus* principu, jis yra patogi kreditoriaus teisių gynimo priemonė, kadangi:

1) Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas gali būti taikomas ne tik tuomet, kai tarp kreditoriaus sulaikomos vykdyti ir skolininko pažeistos pareigos egzistuoja tiesioginis ir abipusis sinalagmatinis ryšys (*exceptio*), bet ir tuomet, kai pareigos nėra susijusios tokiu ryšiu, bet kyla iš

tų pačių šalis siejančių įprastinių verslo ar kitų santykių ir sudaro vieną faktinį teisinį santykį tarp jų (prievolės vykdymo sustabdymas). Tuomet vienintelis ribojimas priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui yra sąžiningumo principo laikymasis.

2) Kreditorius gali sulaikyti pareigos, kylančios iš kitos su tuo pačiu skolininku sudarytos sutarties, vykdymą, jeigu skolininkas pažeidė kitą su tuo pačiu kreditoriumi sudarytą sutartį. Šiuo atveju taip pat reikalaujama nustatyti pakankamą ryšį (angl. *sufficient connection*) tarp sutarčių bei laikytis sąžiningumo principo. Tai, ar tokiu atveju bus taikomas sutarties vykdymo sustabdymas (*exceptio*) ar prievolės vykdymo sustabdymas, priklauso nuo šių sutarčių aiškinimo rezultato (CK 6.193 str.).

3) Sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą neturėtų būti reikalaujamas esminis skolininko pažeidimas kaip sutarties nutraukimo atveju, kadangi priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo tikslai yra visiškai priešingi sutarties nutraukimu siejamiems tikslams. Atsižvelgiant į *favor contractus* principą, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas turėtų būti leidžiamas visais atvejais, kai skolininko pažeidimas nėra mažareikšmis (*de minimis non curat lex* principas).

4) Priešpriešinės pareigos vykdymui sulaikyti taip pat neturėtų būti reikalaujamas ir griežtas proporcingumo principo laikymasis, kadangi tai trukdo pasiekti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymu siekiamą tikslą paskatinti skolininką pašalinti sutarties pažeidimą. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas turi būti ne proporcingas skolininko pažeidimui, o tik ne pernelyg ne proporcingas jam, t.y. tam tikras nukrypimas nuo proporcingo principo turėtų būti leidžiamas, siekiant motyvuoti skolininką įvykdyti sutartį tinkamai. Kreditoriaus reakcija į skolininko pažeidimą būtų pernelyg neproporcinga tais atvejais, kai skolininką įvykdyti savo sutartinius įsipareigojimus būtų skatinęs ir mažesnės dalies kreditoriaus priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas.

5) Kreditorius priešpriešinės pareigos vykdymą sulaikyti gali ir dėl numanomo skolininko pažeidimo. Tačiau tokiais atvejais, atsižvelgiant į didelę piktnaudžiavimo teise galimybę ir skolininko bei kreditoriaus interesų balanso užtikrinimo būtinybę, standartas reikalaujamam numanomam skolininko pažeidimui turėtų būti aukštesnis, nei prievolės vykdymo sustabdymo bei *exceptio* atveju, bet vis tiek ne toks aukštas kaip sutarties nutraukimo atveju, kadangi priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo dėl numanomo pažeidimo tikslas išlieka toks pat kaip ir priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo dėl realaus pažeidimo – paskatinti bendradarbiavimą ir dialogą tarp šalių bei motyvuoti išsaugoti sutartinius santykius ir įvykdyti sutartį. Tokį standartą pateikia CISG 71 str. 1 d., kuris leidžia priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą dėl tokio skolininko numanomo pažeidimo, kuris yra žymus arba svarbus (angl.

substantial), tačiau ne esminis (angl. *fundamental*). Lietuvos teisėje, autoriaus manymu, turėtų būti laikomasi analogiško standarto.

6) Kreditorius, manydamas, kad jo teisės yra pažeistos, ir siekdamas dėl tos susilaikyti nuo savo priešpriešinės pareigos vykdymo, neprivalo apie tai pranešti skolininkui, nors tam tikrais atvejais pranešimo pateikimas gali ir būti pageidautinas bendradarbiavimo principo kontekste. Visgi, jo nepateikimas neturėtų reikšti, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas vien dėl to kreditoriaus yra naudojamas neteisėtai.

3. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas ir daikto sulaikymo teisė

Pirmajame šio magistro baigiamojo darbo skyriuje minėta, jog bendra prievolės vykdymo sustabdymo teisė istoriškai susiformavo iš daikto sulaikymo teisės suvokus, jog kreditoriaus teisėms apginti nebepakanka tik tokio sulaikymo, kurio objektu gali būti išimtinai materialūs daiktai. Prof. G. H. Treitel šiuo atžvilgiu sulaikymo teisę skiria į specialiąją ir bendrąją²⁰¹. Specialioji yra daikto sulaikymo teisė, o bendroji – prievolės vykdymo sustabdymas. Kai kuriose kontinento šalyse, pavyzdžiui, Olandijoje ir Vokietijoje teisinis reguliavimas įtvirtina abu šiuos teisių gynimo būdus. Lietuvos CK taip pat įtvirtina daikto sulaikymą (CK 4.229-4.235 str.) ir prievolės vykdymo sustabdymą (CK 6.46 str. 2 d., CK 6.58 str.). Be to, Lietuvos CK (kaip ir Olandijos bei Vokietijos) papildomai įtvirtina ir sutarties vykdymo sustabdymą arba *exceptio* (CK 6.207 str.). Atsižvelgiant į tai, kyla poreikis panagrinėti, koks yra daikto sulaikymo teisės ir prievolės vykdymo sustabdymo bei *exceptio* tarpusavio santykis, bei tai, kiek apskritai pagal galiojančią Lietuvos teisinį reguliavimą yra prasmingas šių teisių gynimo būdų išskyrimas.

Teoriniu požiūriu tai, kad prievolės vykdymo sustabdymas susiformavo iš daikto sulaikymo instituto, yra visiškai suprantama, kadangi daikto sulaikymas ir taip gali būti laikomas tam tikra prievolės vykdymo sustabdymo forma. Kreditorius, taikydamas daikto sulaikymą, iš tikrųjų sulaiko ne patį materialų daiktą, o savo prievolės grąžinti (ar perduoti) skolininkui tą daiktą vykdymą. Pavyzdžiui, jeigu autoservisas neperduoda klientui pataisyto automobilio dėl to, kad jis neatsiskaitė už atliktus remonto darbus, tai autoservisas taikydamas daikto sulaikymą iš tiesų sulaiko ne patį automobilį, bet savo pareigos perduoti jį klientui vykdymą. Autoriaus manymu, tai pagrindžiama tuo, kad tarp asmenų ir daiktų negali būti teisinių santykių²⁰², todėl ir daikto sulaikymas negali būti kas kita kaip tik pareigos perduoti daiktą vykdymo sulaikymas²⁰³. Olandijoje yra laikomasi būtent tokio požiūrio į daikto sulaikymo teisę²⁰⁴. Olandijos CK 3:290 str. net apibrėžia daikto sulaikymo teisę tokiu būdu: „*daikto sulaikymo teisė yra kreditoriui tam tikrais įstatymo numatytais atvejais suteikta teisė sulaikyti prievolės grąžinti skolininkui kilnojamą ar nekilnojamą daiktą vykdymą iki kol jo prievolinis reikalavimas bus visiškai*

²⁰¹ Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998, p. 313.

²⁰² Baranauskas, E. *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis. – Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008, p. 124-125.

²⁰³ Tai, ar atitinkamai teisei bus suteiktas daiktinės teisės statusas, priklauso išimtinai nuo teisinio reguliavimo (*numerus clausus principas*), todėl faktas, kad kai kuriuose kontinento šalyse daikto sulaikymo teisė yra daiktinė teisė (*in rem*), o prievolės vykdymo sustabdymas – prievolinė (*in personam*), nepaneigia daikto sulaikymo ir prievolės vykdymo sustabdymo vienodos teisinės prigimties.

²⁰⁴ Van Erp, J. H. M., van Vliet, L. P. W. *Real and Personal Security* // *Electronic Journal of Comparative Law*, 2002, Vol. 6.4. // <http://www.ejcl.org/64/art64-7.html>; prisijungimo laikas: 2012-04-06; Hartkamp, S. A. *Contract Law in the Netherlands*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2011, p. 150.

patenkintas.²⁰⁵. Dėl šios priežasties daikto sulaikymo teisė yra *lex specialis* prievolės vykdymo sustabdymo atžvilgiu²⁰⁶. Visgi, pagrindinis klausimas, susijęs su daikto sulaikymo teisės ir prievolės vykdymo sustabdymo bei *exceptio* santykiu, yra toks: atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje galioja daiktinių ir prievoliųjų teisių dualizmo doktrina²⁰⁷, ar prasmingas ir naudingas kreditoriui, norinčiam apginti savo pažeistas teises, yra daikto sulaikymo teisės pripažinimas daiktine teise (*in rem*), o prievolės vykdymo sustabdymo ir *exceptio* – prievoline (*in personam*)?

Vienas pagrindinių daiktinių teisių bruožų, skiriančių jas nuo prievoliųjų, yra šių teisių absoliutumumas. Daiktinė teisė jos turėtojui suteikia galimybę reikalauti bet kurio trečiojo asmens susilaikyti nuo jos pažeidimo. Daiktinių teisių absoliutumumas taip pat implikuoja tai, jog ši teisė seka paskui daiktą, t.y. nesvarbu, kam daiktas bepriklaušytų, daiktinės teisės turėtojas išlaiko savo teises į jį prieš bet kuriuos kitus asmenis, kurie yra ar gali tapti jo savininkais²⁰⁸. Tai gerai iliustruoja hipotekos kreditoriaus padėtis kitų skolininko kreditorių atžvilgiu bankroto procese. Toks kreditorius savo daiktinių teisių apimtyje yra laikomas privilegijuotu (Įmonių bankroto įstatymo 2 str. 7 d.²⁰⁹), kai tuo tarpu kitiems „įprastiniams“ kreditoriams yra taikomas *par conditio creditorum* principas²¹⁰. Atsižvelgiant į tai, reikėtų daryti išvadą, kad daikto sulaikymo teisė gali būti prasminga ir naudinga kreditoriui tik tiek, kiek ji pasižymi minėtais daiktinėms teisėms būdingais bruožais, išskiriančiais jos turėtoją iš kitų to paties skolininko kreditorių rato, kurių teisės yra prievolinės.

Tačiau nors daikto sulaikymo teisė yra daiktinė teisė, ji nesuteikia kreditoriui jokio pranašumo, kurio negalėtų suteikti bendra prievolės vykdymo sustabdymo teisė arba *exceptio*. *Pirma*, daikto sulaikymo teisė skolininko bankroto atveju nesuteikia jos turėtojui jokio pranašumo prieš kitus to paties skolininko kreditorius²¹¹. Sulaikytą daiktą kreditorius turi grąžinti į bendrą bankrutuojančios įmonės turto masę ir stoti į atitinkamą kreditorių eilę, t.y. daikto sulaikymo teisės turėtojui galioja minėtas *par conditio creditorum* principas santykiyje su kitais skolininko kreditoriais. Visai atvejais pirmumo teisę kreditorius turi tik į sulaikyto daikto vaisius (CK4.231 str. 1 d.)²¹², kas vargu, ar yra pakankama priemonė efektyviai kreditoriaus teisių

²⁰⁵ „A right of retention is the right of a creditor, granted to him in situations specified by law, to withhold the performance of his obligation to return a movable or immovable thing to his debtor until his obligatory claim has been fully satisfied.“. Olandijos civilinis kodeksas // <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook066.htm>; prisijungimo laikas: 2012-09-30.

²⁰⁶ Ankstesniuose magistro baigiamojo darbo skyriuose minėta, kad priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą sudaro du elementai – prievolės vykdymo sustabdymas ir *exceptio* (sutarties vykdymo sustabdymas). Daikto sulaikymo teisė yra speciali prievolės vykdymo sustabdymo rūšis, todėl nelaikytina savarankišku priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo elementu.

²⁰⁷ Sakavičius, J. *Kai kurie daiktinės ir prievolinės teisės santykio probleminiai aspektai* // Jurisprudencija, 2008, Nr. 5(107), p. 42.

²⁰⁸ Baranauskas, E. et al. *Daiktinė teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 27-28.

²⁰⁹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 31-1010.

²¹⁰ Kavalnė, S. et al. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga. – Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 129.

²¹¹ Baranauskas, E. et al. *Daiktinė teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 287.

²¹² Ten pat.

apsaugai. Tik vienu atveju Lietuvos teisinis reguliavimas numato, jog daikto sulaikymo teisė transformuojasi į įkeitimo (CK 6.786 str. 3 d.). Antra, CK 6.58 str. numato, jog „*Prievolės vykdymo sustabdymas gali būti panaudotas ir prieš kitos prievolės šalies kreditorius.*“. Manytina, jog analogiška taisyklė, vadovaujantis *lex specialis derogat legi generali* principu, turėtų būti taikoma ir *exceptio* atveju. Tokia juridine technika prievolės vykdymo sustabdymui ir *exceptio* yra suteikiamas daiktinėms teisėms būdingas absoliutumo požymis. Kreditorius sulaikęs savo priešpriešinės pareigos vykdymą gali šį faktą panaudoti ne tik prieš skolininką, su kuriuo yra prievoliniuose santykiuose, bet ir prieš jo kreditorius. Taigi, matyti, jog daikto sulaikymo teisė kreditoriui iš esmės nesuteikia jokio pranašumo, kokio negalėtų suteikti prievolės vykdymo sustabdymas arba *exceptio*. Todėl atrodytų, jog šios teisės yra bene vienodos, besiskiriančios tik savo objektu (vienu atveju tai daiktas, o kitu – visas likęs turtas). Visgi, reikia pripažinti, kad daikto sulaikymas kreditoriui yra daug nepalankesnis teisių gynimo būdas, kadangi jam taikomos gana griežtos įgyvendinimo sąlygos. Labiausiai varžantis kreditoriaus teises yra reikalavimas, jog daikto sulaikymo teisė gali būti panaudota tik prieš sulaikomo daikto savininką. Tuo tarpu kreditorius labai dažnai gali turėti interesą panaudoti daikto sulaikymą ir ne prieš jo savininką. Pavyzdžiui, subrangos atveju subrangovas gali turėti interesą sulaikyti darbų rezultatą generalinio rangovo atžvilgiu, jeigu jis neapmokėjo atliktų darbų. Šiuo atveju sulaikomas perduoti daiktas gali ir nebūti generalinio rangovo nuosavybė. Lietuvos CK taip pat įtvirtina specialus priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo atvejus, kuomet kreditorius šį teisių gynimo būdą gali nebūtinai naudoti prieš daikto savininką. Pavyzdžiui, pagal vežimo sutartį įsipareigojęs sumokėti asmuo (gavėjas) nebūtinai turi būti vežamo krovinio savininkas. Panaši situacija gali kilti ir pasaugos atveju²¹³. Tokiais atvejais kreditoriui telieka taikyti prievolės vykdymo sustabdymą, *exceptio* arba specialius CK įtvirtintus priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo atvejus. Bet tai neturėtų būti vertinama kaip problema, kadangi kreditorius, taikydamas daikto sulaikymą, o ne prievolės vykdymo sustabdymą ar *exceptio*, vis tiek neįgytų jokių papildomų teisių (pranašumo) prieš kitus to paties skolininko kreditorius. Todėl, autoriaus manymu, prievolės vykdymo sustabdymas ir *exceptio* pagal šiuo metu galiojančią Lietuvos teisinį reguliavimą yra daug patogesni ir efektyvesni kreditoriaus teisių gynimo būdai.

Reikia pažymėti, kad kai kuriose šalyse daikto sulaikymo teisės turėtojai yra suteikiama pirmenybės teisė prieš kitus to paties skolininko kreditorius iš sulaikyto daikto (o ne tik jo vaisių) patenkinti savo reikalavimus. Pavyzdžiui, tokią teisę numato Olandijos CK 3:292 str.²¹⁴ ir Rusijos CK 360 str.²¹⁵ Autoriaus nuomone, svarstytinas yra klausimas dėl tokios teisės

²¹³ Baranauskas, E. et al. *Daiktinė teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 291.

²¹⁴ Olandijos civilinis kodeksas // <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook066.htm>; prisijungimo laikas: 2012-09-30.

²¹⁵ Baranauskas, E. et al. *Daiktinė teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 287.

įtvirtinimo Lietuvos teisiniame reguliavime, tačiau tai jau galėtų būti kito savarankiško tyrimo objektas, nors reikėtų pripažinti, kad tokia teisė atitiktų daikto sulaikymo teisės pobūdį ir leistų kreditoriams efektyviau ginti savo teises skolininko nemokumo atveju. Priešingu atveju, nepadarius atitinkamų Lietuvos CK ir įmonių bankroto įstatymo pakeitimų, daikto sulaikymo teisė liktų visiškai neefektyvus ir kreditoriams praktiškai nereikalingas teisių gynimo būdas.

Atsižvelgiant į šiame magistro baigiamojo darbo skyriuje atliktą priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo ir daikto sulaikymo teisės tarpusavio ryšio analizę, darytinos tokios pagrindinės išvados:

1) Daikto sulaikymo teisė kyla iš bendros prievolės vykdymo sustabdymo teisės, kadangi sulaikydamas daiktą kreditorius sulaiko ne ką kitą, o prievolės gražinti jį skolininkui vykdymą. Vienintelis skirtumas tarp šių dviejų teisių gynimo būdų yra tai, kad daikto sulaikymo teisė yra daiktinė (*in rem*), o prievolės vykdymo sustabdymas – prievolinė (*in personam*). Be to, daikto sulaikymo teisei taikomos kitokios jos įgyvendinimo sąlygos.

2) Pagal galiojantį Lietuvos teisinį reguliavimą daikto sulaikymo teisės išskyrimas iš prievolės vykdymo sustabdymo teisės neturi jokios praktinės reikšmės, kadangi daikto sulaikymas nesuteikia jokio pranašumo, kurio kreditorius neturėtų taikydamas prievolės vykdymo sustabdymą arba *exceptio*. Skolininko bankroto atveju daikto sulaikymo teisę turintis kreditorius neturi jokių pirmenybės teisių patenkinti savo reikalavimą iš sulaikyto daikto (išskyrus jo vaisius), o prievolės vykdymo sustabdymo teisę ir *exceptio* Lietuvos CK leidžia panaudoti prieš kitus skolininko kreditorius (suteikiamas absoliutumo požymis).

3) Prievolės vykdymo sustabdymas ir *exceptio* pagal šiuo metu galiojantį Lietuvos teisinį reguliavimą yra daug patogesni ir efektyvesni kreditoriaus teisių gynimo būdai.

IŠVADOS

Magistro baigiamojo darbo įvade iškeltos hipotezės pasitvirtino.

Pirmąją hipotezę, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra dvilypė sąvoka, talpinanti savyje du institutus – prievolės vykdymo sustabdymą ir sutarties vykdymo sustabdymą, patvirtina šios išvados:

1. Kontinentinėje teisėje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra žinomas dvejopa forma: prievolės vykdymo sustabdymo ir sutarties vykdymo sustabdymo. Todėl atitinkamai dvejopa yra ir pati priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teisinė prigimtis.

2. Prievolės vykdymo sustabdymas arba bendroji sulaikymo teisė gali būti kildinama iš *ius retentionis* ir gali būti taikytina ne tik sutartiniuose, bet ir visuose kituose prievoliniuose teisiniuose santykiuose, o tam tikrais atvejais galbūt net ir ne tos pačios sutarties, kurios vykdymą kreditorius sulaiko, pažeidimo atvejais.

3. Sutarties vykdymo sustabdymas kildinamas iš *exceptio non adimpleti contractus* (neįvykdytos sutarties gynyba) principo ir yra taikomas sutartiniuose santykiuose, susiklostančiuose sinalagmatinių sutarčių pagrindu, kai kreditoriaus sulaikoma vykdyti ir skolininko pažeista pareigos yra susijusios tiesioginiu ir abipusiu sinalagmatiniu ryšiu. Tačiau priklausomai nuo konkretaus teisinio reguliavimo, jeigu jame nėra įtvirtinta bendra teisė sustabdyti prievolės vykdymą, *exceptio* taikymo apimtis gali būti išplečiama (Prancūzija).

4. *Exceptio* ir prievolės vykdymo sustabdymo teisinė prigimtis yra skirtinga. Svarbiausia to pasekmė yra tai, kad prievolės vykdymo sustabdymas priešingai, nei *exceptio*, gali būti įveiktas pateikiant adekvatų prievolės įvykdymo užtikrinimą.

5. Bendrosios teisės tradicijoje toks priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo modelis, koks egzistuoja kontinentinėje teisėje, nėra žinomas. Pavyzdžiui, bendrojoje teisėje sutarties vykdymo sustabdymas nėra atskiriamas nuo sutarties nutraukimo. Sutarties vykdymo sustabdymas yra tik sudedamoji sutarties nutraukimo procedūros dalis. Tačiau kartais panašūs arba net vienodi teisiniai rezultatai gali būti pasiekti ir taikant bendrojoje teisėje pripažįstamą priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo modelį.

6. Lietuvos teisėje buvo perimtas kontinentinės teisės priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo modelis, o pasirinktas teisinis reguliavimas labai panašus į Olandijos ir Vokietijos, kadangi Lietuvos teisėje priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas įtvirtintas tiek prievolės vykdymo sustabdymo, tiek sutarties vykdymo sustabdymo forma. Tačiau Lietuvos CK egzistuoja tam tikrų sisteminių priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo teisinio reguliavimo problemų, kurias būtų tikslinga pašalinti koreguojant CK.

7. Daikto sulaikymo teisė kyla iš bendros prievolės vykdymo sustabdymo teisės, kadangi sulaikydamas daiktą kreditorius sulaiko ne ką kitą, o prievolės gražinti jį skolininkui vykdydamą. Vienintelis skirtumas tarp šių dviejų teisių gynimo būdų yra tai, kad daikto sulaikymo teisė yra daiktinė (*in rem*), o prievolės vykdymo sustabdymas – prievolinė (*in personam*). Be to, daikto sulaikymo teisei taikomos kitokios jos įgyvendinimo sąlygos. Atsižvelgiant į tai, kad daikto sulaikymo teisė yra speciali prievolės vykdymo sustabdymo rūšis, ji nelaikytina savarankišku priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo elementu.

Antrąją hipotezę, jog pagrindinis priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo instituto sutartiniuose santykiuose tikslas yra išsaugoti sutartinius santykius, paskatinti skolininką pašalinti pažeidimus bei įvykdyti savo įsipareigojimus (*favor contractus* principas), patvirtina šios išvados:

1. Tarptautinio pobūdžio dokumentuose (CISG, UNIDROIT principai ir PECL) priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra grindžiamas *favor contractus* principu, kadangi priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra nukreiptas į sutartinių santykių išsaugojimą ir sutarties įvykdymą (*pacta sunt servanda*), o ne jų „sugriovimą“.

2. Priešpriešiniu pareigos vykdymo sulaikymu skolininkas yra motyvuojamas ir skatinamas įvykdyti savo sutartinius įsipareigojimus. UNIDROIT principuose ir PECL minimalūs reikalavimai priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymui įgyvendinti yra nustatyti kaip tik dėl tos priežasties, kad atsižvelgiant į *favor contractus* principą, visada labiau pageidautinas rezultatas yra realus sutarties įvykdymas, nei jos „sugriovimas“ ir visos iš to kylančios pasekmės. Lankstus teisinis reguliavimas, nustatantis minimalius reikalavimus šiai teisei įgyvendinti, daro ši teisių gynybės būdą patrauklesnį kreditoriams, nei, pavyzdžiui, sutarties nutraukimas, kuriam taikomas esminio sutarties pažeidimo kriterijus.

3. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos sutarčių teisės nuostatos buvo parengtos vadovaujantis UNIDROIT principų modeliu, Lietuvos teisėje įtvirtintas priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas taip pat turėtų būti aiškinamas pagal *favor contractus* principą, pagrindiniu priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo tikslu laikant dialogo ir bendradarbiavimo tarp šalių skatinimą, motyvuojant šalis išsaugoti sutartinius santykius ir įvykdyti sutartį.

Trečiąją hipotezę, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra patogi kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdų priemonė, jeigu jis yra aiškinamas atsižvelgiant į jam keliamus tikslus, susijusius su *favor contractus* principu, patvirtina šios išvados:

1. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas gali būti taikomas ne tik tuomet, kai tarp kreditoriaus sulaikomos vykdyti ir skolininko pažeistos pareigos egzistuoja tiesioginis ir abipusis sinalagmatinis ryšys (*exceptio*), bet ir tuomet, kai pareigos nėra susijusios tokiu ryšiu, bet kyla iš

tų pačių šalis siejančių įprastinių verslo ar kitų santykių ir sudaro vieną faktinį santykį tarp jų (prievolės vykdymo sustabdymas). Tuomet vienintelis reikalavimas priešpriešinės pareigos vykdymui sulaikyti yra sąžiningumo principo laikymasis.

2. Kreditorius gali sulaikyti pareigos, kylančios iš kitos su tuo pačiu skolininku sudarytos sutarties, vykdymą, jeigu skolininkas pažeidė kitą su tuo pačiu kreditoriumi sudarytą sutartį. Šiuo atveju taip pat reikalaujama nustatyti pakankamą ryšį (angl. *sufficient connection*) tarp sutarčių bei laikytis sąžiningumo principo. Tai, ar tokiu atveju bus taikomas sutarties vykdymo sustabdymas (*exceptio*) ar prievolės vykdymo sustabdymas, priklauso nuo šių sutarčių aiškinimu gauto rezultato (CK 6.193 str.).

3. Sulaikyti priešpriešinės pareigos vykdymą neturėtų būti reikalaujamas esminis skolininko pažeidimas kaip sutarties nutraukimo atveju, kadangi priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo tikslai yra visiškai priešingi sutarties nutraukimu siejamiems tikslams. Atsižvelgiant į *favor contractus* principą, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas turėtų būti leidžiamas visais atvejais, kai skolininko pažeidimas nėra mažareikšmis (*de minimis non curat lex* principas).

4. Priešpriešinės pareigos vykdymui sulaikyti taip pat neturėtų būti reikalaujamas ir griežtas proporcingumo principo laikymasis, kadangi tai trukdo pasiekti priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymu siekiamą tikslą paskatinti skolininką pašalinti sutarties pažeidimą. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas turi būti ne proporcingas skolininko pažeidimui, o tik ne pernelyg ne proporcingas jam, t.y. tam tikras nukrypimas nuo proporcingo principo turėtų būti leidžiamas, siekiant motyvuoti skolininką įvykdyti sutartį tinkamai. Kreditoriaus reakcija į skolininko pažeidimą būtų pernelyg neproporcinga tais atvejais, kai skolininką įvykdyti savo sutartinius įsipareigojimus būtų skatinęs ir mažesnės dalies kreditoriaus priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas.

5. Kreditorius priešpriešinės pareigos vykdymą sulaikyti gali ir dėl numanomo skolininko pažeidimo. Tačiau tokiais atvejais, atsižvelgiant į didelę piktnaudžiavimo teise galimybę ir skolininko bei kreditoriaus interesų balanso užtikrinimo būtinybę, standartas reikalaujamam numanomam skolininko pažeidimui turėtų būti aukštesnis, nei prievolės vykdymo sustabdymo bei *exceptio* atveju, bet vis tiek ne toks aukštas kaip sutarties nutraukimo atveju, kadangi priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo dėl numanomo pažeidimo tikslas išlieka toks pat kaip ir priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo dėl realaus pažeidimo – paskatinti bendradarbiavimą ir dialogą tarp šalių bei motyvuoti išsaugoti sutartinius santykius ir įvykdyti sutartį. Tokį standartą pateikia CISG 71 str. 1 d., kuris leidžia priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą dėl tokio skolininko numanomo pažeidimo, kuris yra žymus arba svarbus (angl.

substantial), tačiau ne esminis (angl. *fundamental*). Lietuvos teisėje, autoriaus manymu, turėtų būti laikomasi analogiško standarto.

6. Kreditorius, manydamas, kad jo teisės yra pažeistos, ir siekdamas dėl to susilaikyti nuo savo priešpriešinės pareigos vykdymo, neprivalo apie tai pranešti skolininkui, nors tam tikrais atvejais pranešimo pateikimas gali būti pageidautinas bendradarbiavimo principo kontekste. Visgi, jo nepateikimas neturėtų reikšti, jog priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas vien dėl to kreditoriaus yra naudojamas neteisėtai.

7. Prievolės vykdymo sustabdymas ir *exceptio* pagal šiuo metu galiojantį Lietuvos teisinį reguliavimą yra už daikto sulaikymo teisę daug patogesni ir efektyvesni kreditoriaus teisių gynimo būdai, kadangi daikto sulaikymas nesuteikia jokio pranašumo, kurio kreditorius neturėtų taikydamas prievolės vykdymo sustabdymą arba *exceptio*. Skolininko bankroto atveju daikto sulaikymo teisę turintis kreditorius neturi jokių pirmenybės teisių patenkinti savo reikalavimą iš sulaikyto daikto (išskyrus jo vaisius), o prievolės vykdymo sustabdymo teisę ir *exceptio* Lietuvos CK leidžia panaudoti prieš kitus skolininko kreditorius, t.y. tokia juridine technika joms yra suteikiamas absoliutumo požymis, būdingas daiktinėms teisėms.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

1. Siekiant užtikrinti, jog bendrosiose CK prievolių teisės nuostatose nebūtų įtvirtintos dvi tos pačios paskirties *lex generalis* normos, nustatančios skirtingas prievolės vykdymo sustabdymo įgyvendinimo sąlygas, siūloma panaikinti CK 6.46 str. 2 ir 3 d., o bendrą prievolės vykdymo sustabdymo teisę, neišskiriant sutartinių prievolių, įtvirtinti CK 6.58 str.

„6.46 straipsnis. Prievolės vykdymo sustabdymas

1. Skolininkas turi teisę sustabdyti prievolės vykdymą, jeigu jis turi pakankamą ir protingą pagrindą abejoti, ar asmuo, kuriam turi būti įvykdyta prievolė, turi teisę priimti jos įvykdymą, ir skolininko reikalavimu šis asmuo nepateikia reikiamų reikalavimo teisės buvimo įrodymų.

~~2. Skolininkas taip pat turi teisę sustabdyti prievolės vykdymą, kai kreditorius nevykdo savo priešpriešinės pareigos, jeigu skolininko ir kreditoriaus priešpriešinės pareigos susijusios taip, kad galima pateisinti prievolės vykdymo sustabdymą.~~

~~3. Skolininkas neturi teisės sustabdyti prievolės vykdymo, kai kreditorius savo pareigos negali įvykdyti dėl paties skolininko kaltės, taip pat kai kreditorius savo pareigos negali įvykdyti dėl nuo jo nepriklausančių aplinkybių.~~“

2. Siekiant užtikrinti, jog prievolės vykdymo sustabdymas pagal CK 6.58 str. būtų taikomas ne tik sutartinėms, bet ir kitoms prievolėms, bei jog prievolės vykdymo sustabdymo kontekste kreditoriaus sulaikoma vykdyti prievolė ir skolininko pažeista prievolė būtų laikomos priešpriešinėmis visada, kai tai yra pateisinama pagal sąžiningumo ir protingumo principus, siūloma keisti CK 6.58 str. 1 d. Be to, rekomenduojamais pakeitimais taip pat yra siūloma atsisakyti imperatyvaus reikalavimo informuoti kitą šalį apie taikomą prievolės vykdymo sustabdymą.

„6.58 straipsnis. Teisė sustabdyti prievolės įvykdymą

~~1. Jeigu sutartinės prievolės įvykdymas yra priešpriešinis, o prievolės šalis, kuri pirma turi atlikti veiksmus prievolei vykdyti, prievolės nevykdo arba yra aišku, jog nustatytu terminu jos neįvykdys, kita prievolės šalis turi teisę sustabdyti priešpriešinį savo prievolės vykdymą arba apskritai atsisakyti ją vykdyti, apie tai pranešti kitai šaliai ir pareikalauti atlyginti nuostolius.~~

1. Skolininkas turi teisę sustabdyti prievolės vykdymą, kai kreditorius neįvykdo savo prievolės, jeigu skolininko ir kreditoriaus prievolės yra susijusios taip, kad, vadovaujantis sąžiningumo ir protingumo principais, galima pateisinti prievolės vykdymo sustabdymą.“

3. Siekiant užtikrinti, jog CK 6.58 str. būtų diferencijuojamas priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas dėl numanomo ir dėl realaus skolininko pažeidimo, siūloma CK 6.58 str. įtvirtinti atskirą dalį, kuri nustatytų priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymą dėl numanomo skolininko pažeidimo. Atsižvelgiant į šiame magistro baigiamajame darbe padarytas išvadas, priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas dėl numanomo pažeidimo geriausiai yra

formuluojamas CISG 71 str., todėl CK 6.58 str. 2 d. siūloma įtvirtinti analogiškas šios teisės įgyvendinimo sąlygas. Taip pat šiuo atveju siūloma numatyti, jog kreditorius privalo informuoti skolininką apie taikomą prievolės vykdymo sustabdymą, pranešime nurodydamas prievolės vykdymo sustabdymo taikymą lėmusias priežastis.

„6.58 straipsnis. Teisė sustabdyti prievolės įvykdymą

<...>

2. Kreditorius turi teisę sustabdyti savo priešpriešinės prievolės vykdymą, jeigu jam tampa aišku, jog skolininkas nustatytu laiku neįvykdys svarbios arba žymios dalies savo prievolių. Kreditorius per protingą terminą privalo informuoti skolininką apie taikomą prievolės vykdymo sustabdymą, nurodydamas priežastis, dėl kurių jis mano, jog skolininkas neįvykdys svarbios arba žymios dalies savo prievolių.

3. Prievolės šalis neturi teisės sustabdyti prievolės vykdymą, jeigu kita prievolės šalis:

- 1) pateikė adekvatų savo prievolės įvykdymo užtikrinimą ir tai nepagrįstai neužvilkins prievolės įvykdymo;*
- 2) negali savo pareigos įvykdyti ne dėl nuo jos priklausančių aplinkybių;*
- 3) negali pareigos įvykdyti dėl priešingos šalies kaltės.“*

4. Atsižvelgiant į šiame magistro baigiamajame darbe padarytas išvadas, griežtas ir matematinis proporcingumo principo taikymas trukdo įgyvendinti vieną iš priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo tikslų – paskatinti skolininką tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus (pašalinti pažeidimą). Todėl CK 6.58 str. 4 d. siūloma daryti atitinkamus pakeitimus, kuriais nukrypimas nuo griežto proporcingumo principo laikymosi būtų leidžiamas tiek, kiek būtina suteikti skolininkui realų stimulą įvykdyti savo įsipareigojimus.

„6.58 straipsnis. Teisė sustabdyti prievolės įvykdymą

<...>

~~3. Jeigu sutartinę prievolę viena jos šalis įvykdė nevysiškai, kita prievolės šalis turi teisę sustabdyti priešpriešinę savo prievolės vykdymą arba atsisakyti ją įvykdyti tiek, kiek prievolės neįvykdė šalis, privalėjusi ją įvykdyti pirma.~~

4. Jeigu prievolę viena jos šalis įvykdė nevysiškai, kitos šalies priešpriešinės prievolės vykdymo sustabdymas neturi būti pernelyg neproporcingas šiai neįvykdytai prievolės daliai bei nesuvaržyti prievolę neįvykdžiusios šalies teisių labiau nei objektyviai būtina tam, kad paskatinti ją pašalinti prievolės pažeidimą.“

5. Atsižvelgiant į tai, kad CK 6.207 str. įtvirtina *exceptio* (sutarties vykdymo sustabdymą), siūloma šią normą koreguoti nurodant joje, jog sutarties vykdymo sustabdymas yra galimas tik dvišalėse sutartyse tuomet, kai sulaikoma vykdyti pareiga ir pažeista pareiga yra susijusios abipusiu ir tiesioginiu sinalagmatiniu ryšiu. Be to, turint omenyje tai, kad dėl skirtingos teisinės prigimties sutarties vykdymo sustabdymas negali būti įveiktas pateikiant adekvatų prievolių įvykdymo užtikrinimą, siūlomą įtvirtinti, jog atitinkamos CK 6.58 str. normos nėra taikomos sutarties vykdymo sustabdymui.

„6.207 straipsnis. Sutarties vykdymo sustabdymas

~~1. Jeigu šalys turi įvykdyti sutartį tuo pačiu metu, tai bet kuri iš jų turi teisę sustabdyti sutarties vykdymą tol, kol kita šalis nepradės jos vykdyti.~~

1. Jeigu šalys turi įvykdyti dvišalę sutartį tuo pačiu metu, tai bet kuri iš jų turi teisę sustabdyti sutarties vykdymą tol, kol kita šalis nepradės jos vykdyti.

~~2. Kai šalys savo prievolės turi įvykdyti viena paskui kitą, tai turinti sutartį įvykdyti vėliau šalis gali sustabdyti vykdymą tol, kol kita šalis neįvykdo savo prievolių.~~

2. Kai šalys savo prievolės pagal dvišalę sutartį turi įvykdyti viena paskui kitą, tai turinti sutartį įvykdyti vėliau šalis gali sustabdyti vykdymą tol, kol kita šalis neįvykdo savo prievolių.

3. Dvišalės sutarties vykdymo sustabdymas pagal šį straipsnį yra galimas tik tuomet, kai sulaukoma vykdyti prievolė ir pažeista prievolė yra susijusios tiesioginiu ir abipusiu ryšiu. Jeigu prievolės nėra susijusios tokiu ryšiu, taikomos šio kodekso 6.58 straipsnio nuostatos.

~~3.~~ 4. Šalys šio straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodyta teise privalo naudotis protingai ir sąžiningai.

5. Kai taikomas šis straipsnis, šio kodekso 6.58 straipsnio 3 dalies 1 punktą ir to paties straipsnio 6 dalis netaikomi.“

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Specialioji literatūra:

1. Bar, V., Clive, E. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Full Edition. Volume I.* Munich: European law publishers, 2009;
2. Baranauskas, E. *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis. – Vadovėlis.* Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008 ;
3. Baranauskas, E. *et al. Daiktinė teisė. Vadovėlis.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010;
4. Beale, H. *et al. Cases, Materials and Text on Contract Law.* Oxford: Hart Publishing, 2010;
5. Bitė, V. *Sutartinių garantijų verslo pardavimo sutartyje prigimtis ir teisinis vertinimas.* Socialinių Mokslų Studijos, 2009, Nr. 1(1);
6. Chengwei, L. *Remedies for Non-performance – Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles and PECL* // http://www.jus.uio.no/sisu/remedies_for_non_performance_perspectives_from_cisg_upicc_and_pecl.chengwei_liu/landscape.letter.pdf;
7. Dambrauskaitė, A. *Daikto sulaikymas – alternatyvus prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas?* // Prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų teisinės problemos: teminis straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001;
8. Dambrauskaitė, A. *Daikto sulaikymas – alternatyvus prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas?* // Prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų teisinės problemos: teminis straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001;
9. Dambrauskaitė, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės.* Monografija. Vilnius: Justitia, 2009;
10. Drazdauskas, S. *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei.* Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008;
11. Garner, A. B. *Black's Law Dictionary. Ninth Edition.* United State of America: Thomson Reuters, 2009;
12. Hartkamp, S. A. *Contract Law in the Netherlands.* Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2011;
13. Hesselink, W. M. *The Concept of Good Faith.* In Hartkamp, A. *et al. Towards a European Civil Code. Third Edition.* Nijmegen: Kluwer Law International, 2004;
14. Jakutytė-Sungailienė, A. *The Application of Specific Performance in Contractual Relationships* // Jurisprudencija, 2010, Nr. 2(6);
15. Karton, D. H. J. *Contract Law in International Commercial Arbitration: the Case of Suspension of Performance.* International and Comparative Law Quarterly, 2009, Vol. 58(4);
16. Kavalnė, S. *et al. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. – Vadovėlis.* Vilnius: Justitia, 2009;
17. Keller, B. *Favor Contractus. Reading the CISG in Favor of the Contract.* // <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/keller1.pdf>;
18. Kröll, S. *et al. UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG).* Oxford: Oxford University Press, 2011;
19. Meyer, L. *Non-performance and Remedies under International Contract Law Principles and Indian Contract Law. A Comparative Survey of the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, the Principles of European Contract Law, and Indian Statutory Contract Law.* Frankfurt am Main: Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2010;

20. Mikelėnas, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003;
21. Mikelėnas, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002;
22. Miškinis, p. A. *Savigyna Lietuvos civilinėje teisėje // Jurisprudencija*, 2002, Nr. 28(20);
23. Nekrošius, I. *et al. Romėnų teisė. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Justitia, 2007;
24. Nicholas, B. *The French Law of Contract. Second Editon*. Oxford: Clarendon, 1992;
25. Nyer, D. *Witholding Performance for Breach in International Transactions: An Exercise in Equations, Proportions or Coercion?* *Pace International Law Review*, 2006, Vol. 18(29);
26. O'Neill, p., Salam, N. *Is the Exceptio Non Adimpleti Contractus Part of the New Lex Mercatoria*. In Gaillard, E. *et al. Transnational Rules in International Commercial Arbitration*. Paris: ICC. Pub. S. A. 1993, Vol. 480(4) // <http://www.trans-lex.org/116000>;
27. Osakwe, C. *Modern Russian Law of Contracts: A Functional Analysis*. *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, 2002, Vol. 2(24);
28. Sakavičius, J. *Kai kurie daiktinės ir prievolinės teisės santykio probleminiai aspektai // Jurisprudencija*, 2008, Nr. 5(107);
29. Treitel, G. H. *Remedies for breach of Contract: A Comparative Account*. Oxford: Clarendon, 1998;
30. Van Erp, J. H. M., van Vliet, L. P. W. *Real and Personal Security // Electronic Journal of Comparative Law*, 2002, Vol. 6.4. // <http://www.ejcl.org/64/art64-7.html>;
31. Vitkevičius, p. S. *Romėnų privatinės teisės sutartys*. Mokomasis leidinys. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002;
32. Vogenauer, S., Kleinheisterkamp, J. *Commentary on the Unidroit Principles of International Commercial Contracts (PICC)*. New York: Oxford University Press, 2009;
33. Zimmermann, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996.

Teisės aktai (užsienio šalių ir Lietuvos) ir tarptautinio pobūdžio dokumentai:

1. Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo - pardavimo sutarčių // *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 102/2283;
2. Lando, O., Beale, H. *Principles of European Contract Law. Full text of Parts I and II combined*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000;
3. Lando, O., Beale, H. *Principles of European Contract Law. Part III*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2003;
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262;
5. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 31-1010;
6. Lietuvos Respublikos geležinkelio transporto kodeksas // // *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 59-1402;
7. Olandijos civilinis kodeksas // <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook066.htm>; prisijungimo laikas: 2012-04-06;
8. Rusijos civilinis kodeksas // <http://www.trans-lex.org/600800>; prisijungimo laikas: žiūrėta 2012-04-22;
9. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010 // <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/blackletter2010-english.pdf>; Prisijungimo laikas: 2012-04-06;
10. Vokietijos civilinis kodeksas // http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/; prisijungimo laikas: 2012-04-06.

Lietuvos teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio mėn. 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Danės sala“ v. D. N. ir A. Š. (Nr. 3K-3-413/2009);

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *L. O. v. L. K. ir AB DnB Nord bankas* (bylos Nr. 3K-3-166/2011);
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „EKSPLO-MATEC“ v. UAB „Baltijos verslininkų namai“* (bylos Nr. 3K-3-415/2010);
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje *M. V. v. M. N., V. N.* (bylos Nr. 3K-3-1167/2003);
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo mėn. 13 d. nutartis civilinėje byloje *V. K. v. AB „Klaipėdos apdaila“* (Nr. 3K-3-468/2006);
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio mėn. 11 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Senovė“ v. UAB „Vingio kino teatras“* (Nr. 3K-3-218/2005);
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. birželio mėn. 19 d. nutartis civilinėje byloje *O. D. v. 962-oji gyvenamųjų namų bendrija* (Nr. 3K-3-247/2007);
8. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio mėn. 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Sermeta“ v. m. S.* (Nr. 2A-871/2011);
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gegužės mėn. 24 d. nutartis civilinėje byloje *J. B. v. AB „Kraft Food Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-208/2012);
10. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės statyba“ v. UAB „Tarptautinė statybos korporacija“* (Nr. 2A-604/2009);
11. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo mėn. 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Hronas“ v. UAB „Eugvilsta“* (Nr. 2A-330/2010);
12. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. rugsėjo mėn. 6 d. nutartis civilinėje byloje *A. N. gamybinė komercinė įmonė v. UAB „Westauto“* (Nr. 2A-581/2010);
13. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. birželio mėn. 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *LUAB „Mularda“ v. UAB „Kauno Platanas“* (Nr. 2A-252);
14. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio mėn. 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *G. A. v. AB bankas Snoras* (bylos Nr. 2A-1186/2012).
15. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. birželio mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Malsena plus“ v. UAB „Baltic transline“* (Nr. 2A-918-555/2011);
16. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo mėn. 30 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Starkus“ v. UAB „FORMULA AIR BAL TIC“* (Nr. 2A-332-485/2010);
17. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės mėn. 17 d. nutartis civilinėje byloje *UADBB „Biznio draudimo brokeris“ v. UAB „Transimeksa“* (Nr. 2A-321-154/2011).

SANTRAUKA

Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas kaip kreditoriaus teisių gynimo priemonė

Pagrindinės sąvokos: priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas, sutarties vykdymo sustabdymas, prievolės vykdymo sustabdymas, *exceptio*, daikto sulaikymo teisė

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo institutas ir šio teisių gynimo būdo įgyvendinimo sąlygos Lietuvos teisėje.

Pirmoji baigiamojo darbo hipotezė – priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra dvilypė sąvoka, talpinanti savyje du institutus – prievolės vykdymo sustabdymą ir sutarties vykdymo sustabdymą. Ji darbe pasitvirtino. Atlikta lyginamoji analizė parodė, jog kai kuriose kontinento šalyse priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas pozityviojoje teisėje yra įtvirtintas bendros prievolės vykdymo sustabdymo teisės ir *exceptio* arba sutarties vykdymo sustabdymo teisės forma. Tose šalyse, kuriose prievolės vykdymo sustabdymo teisė neįtvirtinta, *exceptio* yra suprantamas šiek tiek plačiau – į jo taikymo sferą patenka ir tie atvejai, kurie kitose šalyse būtų priskirti prievolės vykdymo sustabdymui. Tačiau nepaisant to, prievolės vykdymo sustabdymas ir *exceptio* yra skirtingos teisinės prigimties ir turėtų būti skiriami net ir tuo atveju, jeigu to nedaro pozityvioji teisė. Viena pagrindinių to pasekmių yra tai, kad sutarties vykdymo sustabdymo, priešingai nei prievolės vykdymo sustabdymo, neįmanoma įveikti pateikiant adekvatų prievolių įvykdymo užtikrinimą.

Antroji baigiamojo darbo hipotezė – pagrindinis priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymo instituto sutartiniuose santykiuose tikslas yra išsaugoti sutartinius santykius, paskatinti skolininką pašalinti pažeidimus bei įvykdyti savo įsipareigojimus (*favor contractus* principas). Ši hipotezė darbe taip pat pasitvirtino. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas tarptautinio pobūdžio dokumentuose (CISG, UNIDROIT principai ir PECL) yra grindžiamas *favor contractus* principu, pagal kurį sutarties šalys yra skatinamos išsaugoti sutartinius santykius ir įvykdyti sutartį. Lankstus teisinis reguliavimas, nustatantis minimalius reikalavimus šiai teisei įgyvendinti, daro ši teisių gynybos būdą patrauklesnį kreditoriams.

Trečioji baigiamojo darbo hipotezė – priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra patogi kreditoriaus pažeistų teisių gynimo būdų priemonė, jeigu yra aiškinama atsižvelgiant į jam keliamus tikslus, susijusius su *favor contractus* principu – taip pat pasitvirtino. Priešpriešinės pareigos vykdymo sulaikymas yra patogi kreditoriaus teisių gynimo priemonė, kadangi (1) jis gali būti taikomas ir tuomet, kai kreditorius nori sulaikyti visai kitos su tuo pačiu skolininku sudarytos sutarties vykdymą, nei buvo pažeista; (2) jo taikymui nebūtinai skolininko esminis sutarties pažeidimas; (3) jis neturi būti griežtai proporcingas skolininko pažeistos prievolės daliai, o tik ne pernelyg neproporcingas jai; (4) jis suteikia lygiai tiek pat teisinių priemonių apginti savo pažeistas teises kaip ir daikto sulaikymo teisė.

SUMMARY

Withholding performance of a counter obligation as a means of protecting creditor's rights

Keywords: withholding performance of a counter obligation, suspension of performance of a contract, right of retention, *exceptio*, right of retention of a thing

This master thesis analyses the institute of withholding performance of a counter obligation and the necessary conditions of its lawful realisation by the creditor.

The first hypothesis of the thesis is the following: withholding performance of a counter obligation has a structure consisting of two elements – general right of retention and suspension of performance of a contract, also known as *exceptio*. This hypothesis was confirmed by the thesis. The comparative analysis which was carried out in the thesis showed that in some continental countries withholding performance is implemented in two tier structure – in the form of the general right of retention and *exceptio*. In those countries where positive law does not establish general right of retention *exceptio* is provided with elements which in other countries is though in the terms of a general right of retention (*exceptio* is thought to be a broader right). Nonetheless, general right of retention and *exceptio* are different in their legal nature. Therefore, those rights should be distinguished even if the positive law of the respective jurisdiction does not do that. The main outcome of this is that *exceptio* cannot be overridden by providing the adequate assurance of performing the contract (security).

The second hypothesis of the thesis – the main objective of withholding performance in contractual relations is to provide incentives for the parties of a contract to “keep the contract alive”, for the debtor to eliminate the breach and perform the contract in full (principle of *favor contractus*). This hypothesis was proved to be right. In international documents such as CISG, UNIDROIT principles and PECL withholding performance is grounded in the principle of *favor contractus* under which the parties of a contract are encouraged to “keep the contract alive” and to perform it in full. Flexible legal regulation of withholding performance makes it more appealing to the creditors.

The third hypothesis of the thesis – withholding performance is a convenient remedy for creditors provided that it is interpreted according to the principle of *favor contractus* – was also proved to be right. Withholding performance is a convenient remedy for the following reasons: (1) it can be used to withhold the performance of a contract made with the same debtor, but other than was breach by him; (2) to use it fundamental breach of a contract is not mandatory; (3) to used it strict proportionality between withheld and breached performances are not necessary, it should only be not wholly disproportional; (4) the usage of it provides the same amount of rights as a right of retention of a thing.